



T.C.

DOĞUŞ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EKONOMİ VE FİNANS ANABİLİM DALI

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE TÜREV KULLANIM YOĞUNLUĞU

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan

Aylin ÇAĞLAYAN

İstanbul, 2024



T.C.

DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EKONOMİ VE FİNANS ANABİLİM DALI

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE TÜREV
KULLANIM YOĞUNLUĞU**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan

Aylin ÇAĞLAYAN

202191024008

0009-0009-3678-9756

Danışman

Prof. Dr. Halit Targan ÜNAL

İstanbul, 2024

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Türk Bankacılık Sisteminde Türev Kullanım Yoğunluğu**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

13/06/2024

Aylin ÇAĞLAYAN





YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Doküman No	FR.1.26
Yürürlük Tarihi	1.11.2017
Revizyon Tarihi	4.12.2020
Revizyon No	2
Sayfa	1 / 1

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Tarih : 10/07/2024

Anabilim/Anasanat Dalı

Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı
Finansal Etki ve YL Tezli (T2)

Öğrencinin Adı Soyadı

Aylin Caglayan

Öğrenci No

202191024008

Tez Danışmanının Adı Soyadı

Prof. Dr. Halit Torgun Ünal

İkinci Tez Danışmanının Adı Soyadı

Tezin Başlığı

Türk Bankacılık Sisteminde
Tercih Kullanım Yoğunluğu

Doğuş Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin 33/4 addesi uyarınca yapılan değerlendirmeler sonunda;

☒ tezin kabul
edilmesine

☐ tezde düzeltme
verilmesine

☐ tezin
reddedilmesine

oy birliği / oy çokluğu ile karar verilmiştir. Gereği için arz olunur.

Danışman Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Anabilim/Anasanat Dalı Başkanı Onayı:

Doğuş Üniversitesi ("Üniversite") olarak kişisel verilerinizin güvenliği hakkında azami hassasiyet göstermekteyiz. Üniversite olarak, Üniversite ile ilişkili tüm şahıslara ait her türlü kişisel verinin 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ("KVKK K.")'na uygun olarak işlenmesine ve gizliliğinin sağlanmasına büyük önem vermekteyiz. Anayasa m.20/3 ile tanımlı "kişisel verilerinizin korunmasını isteme" hakkınızın bilincinde olarak, KVKK K. kapsamında tanımlı "Veri Sorumlusu" sıfatıyla, kişisel verilerinizi mevzuata uygun şekilde işlemekteyiz. Daha geniş açıklama için Doğuş Üniversitesi <https://www.dogus.edu.tr/hakkimizda/kisisel-verilerin-korunmasi>

As Doğuş University ("University"), we show maximum sensitivity about the security of your personal data. As a university, we attach great importance to the processing and confidentiality of all personal data of all individuals associated with the University in accordance with the Law No. 6698 on Protection of Personal Data ("KVKK K."). Being aware of your right to "ask for the protection of your personal data" recognized by the constitution article 20/3, as "Data Controller" defined within the scope of KVKK K., we process your personal data in accordance with the legislation. For a broader explanation you can visit <https://www.dogus.edu.tr/hakkimizda/kisisel-verilerin-korunmasi>

hakkımızda: about us kişisel-verilerin-korunmasi: protection of personal data

(Form No: FR-001, Revizyon Tarihi:30.09.2016, Revizyon No:00)

Adı ve Soyadı : Aylin ÇAĞLAYAN
Danışmanı : Prof. Dr. Halit Targan ÜNAL
Tür ve Tarih : Yüksek Lisans Tezi- 13.06.2024
Alanı : Ekonomi ve Finans
Anahtar Kelimler : Riskler , Türev ürünler , Bankacılık,

ÖZET

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE TÜREV ÜRÜN KULLANIM YOĞUNLUĞU

Bankacılık sektörü piyasa risklerine karşı korunma sağlayarak karlılığını artırabilme amacı içerisinde işlemlerini gerçekleştirme sürecinde finansal araçlara yöneldiğinde türev ürünler ile karşılaşmaktadır. Bankacılık sektöründe en çok kullanılan türev ürünler swap, opsiyon, futures ve forward işlemlerdir. Bu işlemler kullanıcılarına arbitraj, hedge ve spekülasyon imkanı sağlayarak hem Türk bankacılık sisteminde hem de finans dünyasında etkinliğini artırmaktadır.

Bu çalışmada Bankacılık sektörünün maruz kaldığı risklerin neler olduğu, bu risklere karşı gelişme gösteren türev ürünlerin hangi amaç için kullanıldığını ve türev ürün çeşitleri açıklanmıştır. 2017 ve 2022 yıllarında aktif büyüklüğe sahip ilk 10 bankanın araştırılmalar neticesinde elde edilen veriler bankaların türev ürün kullanım yoğunlukları incelenmiştir.

İncelemenin sonucunda Türk bankacılık sisteminde türev ürün kullanımı çoğunlukla alım satım amaçlı olup, türev ürün kullanım yoğunluğu her geçen yıl artarak devamlılık gösterdiği sonucunda varılmaktadır.

Name and Surname : Aylin ÇAĞLAYAN
Supervisor : Prof. Dr. Halit Targan ÜNAL
Degree and Date : Master's Thesis- 13.06.2024
Major : Economics and Finance
Key Words : Risks, Derivative products, Banking

ABSTRACT

THE USE OF DERIVATIVE PRODUCTS IN THE TURKISH BANKING SECTOR

The banking sector, in its pursuit of profitability and protection against market risks, encounters derivative products as it navigates the realm of financial instruments, which such as swaps, options, futures, and forwards offer users arbitrage, hedging, and speculation opportunities, contributing significantly to the dynamism of both the Turkish banking system and the global financial landscape.

This study explores the risks faced by the banking sector, the purposes for which derivative products have been developed to address these risks, and the various types of derivative products employed. The study analyzes data from the top 10 banks by asset size in 2017 and 2022, examining the intensity of derivative product usage.

The study found that derivative product usage in the Turkish banking system is primarily driven by trading purposes, and that the intensity of derivative product usage has consistently increased year after year.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET

ABSTRACT

TABLolar LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI.....	3
----------------------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

BANKALARIN KARŞILAŞTIKLARI RİSK TÜRLERİ

2.1.Kredi Riski	6
2.2.Piyasa Riski.....	8
2.3.Faiz Oranı Riski	9
2.4.Döviz Kuru.....	9
2.5. Pay Senetleri Fiyat Riski.....	10
2.6. Likidite Riski.....	10
2.7. Operasyonel Risk	11
2.7.1 Operasyonel Diğer Riskler	12

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜREV ÜRÜNLERİN KULLANIM AMACI

3.1 Riskten Korunma (Hedging)	13
3.2 Spekülatif	13
3.2 Arbitraj	14

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜREV ÜRÜNLER

4.1. Türev Ürünlerin Tarihsel Gelişimi	15
4.1.1 Dünya’da Türev Ürünlerin Gelişimi.....	15
4.1.2. Türkiye’de Türev Ürünlerin Gelişimi.....	17
4.2. Türev Ürünlerin İşlem Gördüğü Piyasalar	19
4.3 Swap	20
4.3.1.Swap Piyasasının Tarafları	21
4.3.1.1.Son Kullanıcılar (End-users)	21
4.3.1.2.Aracılar (Intermediars)	21
4.3.2.Swap Sözleşmelerinde Bankalar	21
4.3.3.Swap Sözleşmesinin Standart Unsurları.....	22
4.3.3.1.Sözleşme Tutarı.....	22
4.3.3.2.Sabit Faiz Oranı ve Ödemeleri.....	22
4.3.3.3.Değişken Faiz Oranı	23
4.3.3.4. Vade ve Ödeme Tarihleri.....	23
4.3.3.5.Netleşme	23
4.3.3.6.Komisyon.....	23
4.3.3.7.Taraflar	23
4.3.4. Swap Sözleşme Türleri.....	24
4.3.4.1. Faiz Swapı.....	24
4.3.4.2 Para Swapı	26
4.3.4.3.Sabit Faizden Sabit Faize Para Swapı.....	28
4.3.4.4.Mal Swapı	28
4.3.4.5 Diğer Swap Türleri	29
4.3.5.Swap Sözleşmelerin Kullanım Avantajlar	30
4.4.Opsiyon	30
4.4.1.Opsiyonların İşlem Gördüğü Piyasalar	31
4.4.1.1.Organize Olmayan (Tezgah-üstü) Piyasalar	31
4.4.1.2.Organize Piyasalar (Borsa)	31
4.4.2.Opsiyon Sözleşmelerinin Değeri.....	33
4.4.2.1.Opsiyonun Zaman Değeri.....	33

4.4.3.Opsiyon Fiyatının Duyarlılığı.....	35
4.4.3.1.Delta.....	35
4.4.3.2.Gamma.....	36
4.4.3.3.Lambda	36
4.4.3.4.Rho.....	36
4.4.3.5.Theta	36
4.4.4 Opsiyon Sözleşmesinde Temel Kavramlar	36
4.4.4.1 Kullanım Fiyatı	37
4.4.4.2 İşlem Tarihi	37
4.4.4.3 Marjin.....	37
4.4.4.4 Prim.....	37
4.4.5.Egzotik Opsiyonlar	38
4.4.5.1.Forward- Start Opsiyonları	38
4.4.5.2.Bileşik Opsiyonlar	38
4.4.5.3.Tercihli Opsiyonlar	38
4.4.5.4. Asya Opsiyonları.....	38
4.4.5.5.Bariyerli Opsiyonlar	39
4.4.5.6.İkili Opsiyonlar	39
4.4.5.7.Gökkuşağı Opsiyonla.....	39
4.4.6.Opsiyon Türleri.....	39
4.4.6.1. Alım Opsiyonu	39
4.4.6.2.Satım Opsiyonu.....	41
4.4.7.Opsiyonlarda Karşılaşılabilecek Durumlar	43
4.4.7.1.Kar Opsiyonu	43
4.4.7.2.Başa-Baş Opsiyonu -Denge Opsiyonu	43
4.4.7.3.Zarar Opsiyonu	43
4.4.8.Vadelerine Göre Opsiyonlar	43
4.4.8.1.Amerika Tipi.....	44
4.4.8.2.Avrupa Tipi	44
4.4.8.3.Bermuda Tipi	44
4.4.8.4.Leaps (Uzun Vadeli Hisse Senedi Opsiyonu)	44
4.4.9.Dayanak Varlıklarına Göre Opsiyonlar	44

4.4.9.1.Pay Senedi Opsiyonu	45
4.4.9.2.Endesk Opsiyonu	45
Borsada oluşan fiyat hareketlerine dayanak olan sözleşmelerdir (Boran, 2012).	45
4.4.9.3.Döviz Opsiyonları	45
4.4.9.4.Ticari Mal Opsiyonları.....	45
4.4.9.5.Faiz Oranı Opsiyonları.....	45
4.5.Futures Sözleşmeleri	46
4.5.1.Futures Piyasalarında Takasbank.....	46
4.5.2.Futures Sözleşmesi Fiyatlaması	47
Taşıma Maliyeti	47
4.5.3.Futures Sözleşme Türleri.....	47
4.5.3.1.Döviz Futures Sözleşmesi.....	47
4.5.3.2.Faiz Futures.....	48
4.5.3.3.Endeks Futures.....	48
4.5.3.4.Emtia Futures	48
4.6.Forward Sözleşmeleri.....	49
4.6.1.Ticari Mal Forward.....	49
4.6.2.Döviz Forward Sözleşmesi	50
4.6.3.Faiz Oranı Forward.....	50

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE 2017- 2022 YILLARI ARASI AKTİF BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE İLK 10 BANKANIN TÜREV ÜRÜN KULLANIM YOĞUNLUĞU

5.1.Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının Türev Ürün Kullanımı	52
5.2.Türkiye Vakıflar Bankası Türev Ürün Kullanımı	56
5.4.Türkiye İş Bankası Türev Ürün Kullanımı	59
5.3.Türkiye Halk Bankası Türev Ürün Kullanımı.....	63
5.5 Türkiye Garanti Bankasının Türev Ürün Kullanımı	67
5.6 .Yapı ve Kredi Bankasının Türev Ürün Kullanımı.....	71
5.7.Akbank'ın Türev Ürün Kullanımı.....	74

5.8.QNB Finansbank Türev Ürün Kullanımı	78
5.9 Denizbank Türev Ürün Kullanımı	81
5.10 Türk Eximbank Türev Ürün Kullanımı	85
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	91



TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. 2022 Yılı İtibari ile Türkiye’deki Aktif Büyüklüklerine Göre Bankalar	51
Tablo 2. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının 2017 Yılı Türev Ürün Kullanımı .	52
Tablo 3.Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının 2018 Yılı Türev Ürün Kullanımı ..	53
Tablo 4.Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının 2019 Yılı Türev Ürün Kullanımı ..	53
Tablo 5.Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının 2020 Yılı Türev Ürün Kullanımı ..	54
Tablo 6.Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının 2021 Yılı Türev Ürün Kullanımı ..	54
Tablo 7.Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının 2022 Yılı Türev Ürün Kullanımı ..	55
Tablo 8.Türkiye Vakıflar Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	56
Tablo 9.Türkiye Vakıflar Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	57
Tablo 10.Türkiye Vakıflar Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	57
Tablo 11. Türkiye Vakıflar Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanım	58
Tablo 12. Türkiye Vakıflar Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	58
Tablo 13. Türkiye Vakıflar Bankasının 2022 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	59
Tablo 14.Türkiye İş Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	60
Tablo 15.Türkiye İş Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	60
Tablo 16.Türkiye İş Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	61
Tablo 17.Türkiye İş Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	61
Tablo 18.Türkiye İş Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	62
Tablo 19.Türkiye İş Bankasının 2022 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	62
Tablo 20.Türkiye Halk Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	63
Tablo 21.Türkiye Halk Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	64
Tablo 22.Türkiye Halk Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	64
Tablo 23.Türkiye Halk Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	65
Tablo 24.Türkiye Halk Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	65
Tablo 25.Türkiye Halk Bankasının 2022 yılı Türev Ürün Kullanımı	66
Tablo 26. Garanti Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	67
Tablo 27. Garanti Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	67
Tablo 28. Garanti Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	68
Tablo 29. Garanti Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	68

Tablo 30. Garanti Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	69
Tablo 31. Garanti Bankasının 2022 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	70
Tablo 32. Yapı ve Kredi Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	71
Tablo 33. Yapı ve Kredi Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	71
Tablo 34. Yapı ve Kredi Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	72
Tablo 35. Yapı ve Kredi Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	73
Tablo 36. Yapı ve Kredi Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	73
Tablo 37. Yapı ve Kredi Bankasının 2022 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	74
Tablo 38. Ak Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	75
Tablo 39. Ak Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	75
Tablo 40. Ak Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	76
Tablo 41. Ak Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	76
Tablo 42. Ak Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	77
Tablo 43. Ak Bankasının 2022 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	77
Tablo 44. QNB Finansbank Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	78
Tablo 45. QNB Finansbank Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	79
Tablo 46. QNB Finansbank Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	79
Tablo 47. QNB Finansbank Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	80
Tablo 48. QNB Finansbank Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	80
Tablo 49. QNB Finansbank Bankasının 2022 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	81
Tablo 50. Denizbank Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	82
Tablo 51. Denizbank Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	82
Tablo 52. Denizbank Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	83
Tablo 53. Denizbank Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	83
Tablo 54. Denizbank Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanım	84
Tablo 55. Denizbank Bankasının 2022 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	84
Tablo 56. Exim Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	85
Tablo 57. Exim Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	86
Tablo 58. Exim Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	86
Tablo 59. Exim Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	87
Tablo 60. Exim Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	87
Tablo 61. Exim Bankasının 2022 Yıllı Türev Ürün Kullanımı	88

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1. Faiz Swap Akışı.....	25
Şekil 2. Para Swapı Anapara Değişimi.....	26
Şekil 3. Para Swapı Faiz Ödemesi.....	27
Şekil 4. Para Swapı Vade Sonu Anapara Geri Ödemesi.....	27
Şekil 5. Alım Opsiyonu Grafiği.....	34
Şekil 6. Satım Opsiyonu Grafiği.....	35
Şekil 7. Opsiyon Alıcı Tarafından Alım Opsiyon Grafiği.....	40
Şekil 8. Satıcı Tarafından Alım Opsiyon Grafiği.....	41
Şekil 9. Alıcı Açısından Satım Opsiyon Grafiği.....	42
Şekil 10. Satıcısı Açısından Satım Opsiyon Grafiği.....	42

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

IMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

LIBOR: London Inter Bank Offered Rate

OTC: Over The Country -Tezgah-üstü Piyasa

SPL: Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu

TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TL: Türk Lirası

TP: Türk Piyasa

USD: Amerika Doları

VIOP: Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası

VOB : Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası

YP: Yabancı Piyasa

GİRİŞ

Ekonomik büyüme ve finansal sistemin istikrarlı gelişiminde oldukça önemli yere sahip bankacılık sektörü ile olmaktadır. Bankacılık sektörü finansal aracılık, ödeme sistemleri, yatırım, tasarruf ve merkez bankasının para politikalarının uygulanmalarında faaliyet göstermektedir. Bankacılık sektöründe herhangi bir bankanın batması veya yaşanacak aksaklık finansal piyasalar üzerinde olumsuz etki yaratarak ekonomik krizin başlangıcı olabilmektedir (Güzel, 2022).

1980’li yıllardan önce Türkiye de uygulanan dışa kapalı devletçi ekonomi terk edilerek ekonomi de ve piyasada serbestleşme gayesi içerisine girilmiştir. 2001 yılında yaşanan kriz sonucunda serbest kur sistemine geçiş yaşanarak finansal piyasalar ile etkileşim girerek artış göstermiş ve finansal piyasalarda yaşanan risklere karşı korunma sağlayan türev araçların kullanım olanağı doğmuştur.

2005 yılında Vadeli Opsiyon Borsasının açılması ile türev ürünlerin kullanımı hız kazanmıştır (Kurt, 2019). Türev ürünler organize piyasalar (Borsa) ve organize olmayan piyasa (Tezgah-üstü) olmak üzere iki piyasada işlem görmektedir. Organize piyasalar Borsa İstanbul çatısı altına faaliyetleri yürütmesi ve takas kurumu tarafından karşı taraf riskini üstelenmesi organize olmayan piyasalar açısından daha avantajlıdır. Bankalar işlemlerini organize piyasalarda gerçekleştirir (Şahin Y. , 2019).

Türev ürünler ile sözleşmeye konu dayanak varlığın fiyatını bugünden belirleyerek kar sağlamayı, dayanak varlık hisse senedi, döviz kuru, faiz oranı olabilmektedir, piyasada oluşacak risklere karşı korunmayı, arbitraj ve spekülasyon amaçlı kullanım hakkı sağlamaktadır (Korkmaz, 2020).

Çalışma sürecince bankaların karşılaştıkları risklerin neler olduğu, riskleri yönetmek için kullanılan finansal araçların ne olduğu ve hangi amaçla kullanıldığı üzerine çalışma ilerletilmektedir.

Çalışmanın giriş bölümünden sonra birinci bölümde literatür araştırması yapılarak tezin araştırma konusu ile doğrudan ilişkili olan diğer çalışmalar hakkında bilgi sağlanılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, riskin tanımı yapılarak bankaların karşılaştıkları pay senetleri fiyat riski, kredi riski, piyasa riski, faiz oranı riski, döviz

kuru riski, likidite riski, operasyonel riskler açıklanmıştır. Üçüncü bölümde türev ürünlerin kullanım amaçları olan riskten korunma (hedging), spekülasyon, arbitraj hakkında bilgi verilerek hangi durumlarda kullanılacağı açıklanmıştır. Dördüncü bölümde türev piyasaların Dünyada ve Türkiye de ki tarihçesi hakkında kısa bilgi verilerek işlem gördükleri organize piyasa ve organize olmayan piyasalar açıklanarak türev ürünlerin neler olduğu ve kullanıcılarına ne gibi haklar sağladığı anlatılmıştır.

Son bölümde nitel veri analizi tekniği kategorisi içerisinde olan doküman analizi yönteminden yararlanılarak Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların toplam aktif büyüklüğü içerisinde ilk 10 banka örnek seçilmiştir. İlk 10 banka aktif büyüklük içerisinde %88,47 orana sahip olmaları açısından genel bilgiye ulaşma hususunda destekleyici olacağı öngörülmektedir. İlk 10 bankanın 2017 ve 2022 yıllarında hangi türev ürünleri hangi amaçla kullandıkları incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Bankaların türev ürünleri kullanma amaçları en belirgin olan riskten korunma amaçlı gibi olsa da yıllar içinde en çok alım satım amaçlı kullanıldığı fark edilmektedir. Ek olarak bankalar ürün çeşitliliğini arttırmak, aracılık faaliyetleri amacıyla türev ürünleri kullanmaktadırlar. Bankalar karşılaşmış oldukları risklerden kaynaklanan belirsizlikleri azaltmak ve finansal risklere karşı korunma amacıyla ürün çeşitlendirme, döviz pozisyonu kontrolü, aktif-pasif yönetimi ve türev ürün kullanarak riskten korunmayı hedeflemişlerdir (Çelik & Kuzu, 2019).

Çalışma da Türkiye’de bankaların türev ürün kullanımlarını aktif büyüklükleri ile açıklayarak bankaların aktif büyüklüğü arttıkça türev ürün kullanımının artacağını ARDL sınır testi ile desteklemektedir. Türev ürünlerin kullanımı artıran bir diğer neden ise piyasa risklerin artış gösterdiği dönemler olarak ifade edilmektedir (Yenisu, Saygın, & Tıraş, 2021).

İşletmeler ve bankalar karşılaştıkları riskleri yönetmek için finansal yönetmelere başvurarak risklerini minimize etmeye çalıştıkları süreci anlatmaktadır. Riske karşı korunmada savunma oluşturacak araçlar içerisinde finansal ürünler yer almaktadır. Türev ürünlerin aktif olarak kullanılması için piyasa da kullanılmaya karar verilen alım ya da işlemini ters yönde işlemi yaparak, işlemini gerçekleştirecek karşı taraf ile risklerin takasını gerçekleştirerek riski fırsata çevirebilme imkanı sağlaya bileceğini açıklamaktadır. Piyasa oluşan belirsizlikler karşısında türev ürünlerin kullanımı artış göstermesinden dolayı oluşacak belirsizlikleri engellemek için standartlar çerçevesinde muhasebe kurallarına uygun olarak muhasebeleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Aşıkoğlu, 2021).

Düzer ve Lokman’ın (2022) çalışmalarına göre risk yönetim amaçlı türev ürün kullanımının bankaların piyasa derinliğini artıracağını savunarak risk yönetim amaçlı türev ürün kullanımının artırılması gerektiğini belirtmektedir. Risklere karşı güçlü hale gelen bankalar mevduatlarını koruyarak ve karlılıklarını artırarak varlıklarını kredi olarak verdiğinde elde edeceği faiz tutarı ile piyasa değerinde olumlu etkiye sahip olacağını ve piyasa değerinin türev ürünler arasında nedensellik ilişkisi olduğunu açıklamaktadır.

Risk faktörü bankaların getirilerindeki değişim olarak ifade etmektedir. Bankalar maruz kaldıkları veya kalacakları riskleri doğru strateji ile yöneterek karlılıklarını artırırken, yanlış strateji uygulamaları ile zarara uğrayacağını belirtmektedir. Risk faktörünü dört farklı yöntemle; GAP Analizi, Durasyon Analizi, Durasyon- GAP analizi ve Simülasyon Analizi, karşılaşılabilecek riskleri ölçerek türev ürünlerin hangi amaçla kullanılacağına belirlemede yardımcı olacağını belirtmektedir (Yalçınkaya, 2005).

Yavsaoğlu'na (2002) göre Belirsizliklerin hakim olduğu piyasalarda faaliyet gösteren bankaların karlılığını sürdürmek için risk yönetimini bilemeleri gerektiğini savunarak risk yönetim için türev ürünlerin kullanılması gerektiğine ve kullanım amaçlarının riskten korunmak ve karlığı artırmak olduğunu açıklamaktadır.

Bayrı'nın (2020) yaptığı çalışmasında türev enstrümanlar bankacılık sektöründe ki yeri ve Türk bankacılık sektöründe türev ürün kullanımlarını istatistiksel veri ile açıklayarak her yıl artış gösterdiğini ve kullanım amaçlarının riskten korunma ve karlılık sağlamak olduğunu belirtmektedir. Bankaların bilanço içi açıklarının aktive oranı ile türev işlemlerin aktive olan oranı arasında doğrusal ilişki olduğu açıklayarak bilanço içi açıklar arttığında türev ürünlerin artış göstereceğini savunmaktadır.

Türev ürünleri doğru yöntemle kullanıldığında banka bilançoların da pozitif etki göstermesini bankaların türev ürün kullanımının gelir artışı ile doğru orantıda olduğu ile açıklamaktadır. Açıklamasını vadesi sona ermiş sözleşmeler üzerinden yapmakta olup; çünkü vadesi sona ermemiş sözleşmenin vadesi sonunda ne olacağı belirsizliğine sahiptir (Nasibov, 2010).

Çankor ve Ata (2002)'nin çalışmalarına göre finansal piyasaların belirsizlikleri ve buna bağlı olarak risklerin artışı, korunma amaçlı türev ürünlerin hacminde artış sağlandığını açıklamaktadır. İşlem hacminin çoğunluğunu mevduat bankaların oluşturduğunu ve en çok kullanılan türev ürünlerin vadeli döviz alım satım ve swap işlemleri olduğunu açıklamaktadır.

Bankaların karlılığını ve sürekliliğini sağlaması için risk yönetimini belirleyerek aktif şekilde kullanması gerektiğini açıklamaktadır. Banka risk yönetim stratejilerinden biri, türev ürünlerin kullanımıdır. Bankalar risklerden korunmak amacı ile türev ürünleri kullanabilmesi için yeterli bilgi ve donanıma sahip olması gerektiğini

aksi durumda bankanın bilançosunda olumsuz etkiye neden olacağını belirtmektedir (Torun & Akkaya, 2020).

Türev ürünlerin amaca uygunluğu test edildiğinde; risk ve karlılığın türev ürünleri nasıl etkilediği üzerinde durarak karlılık ve riskin türev ürünlerin kullanımında negatif korelasyona sahip olduğunu açıklamaktadırlar. Türev ürünlerin kullanımı riski azalttığını fakat türev ürünlerin hem arbitraj hem de spekülasyon amaçlı kullanılması karlılığı arttırmadığını ifade etmektedir (Yıldırım & Akkaynak, 2019).

Türev ürünlerin kullanımının karlılık performansı üzerine etkileri mevduat ve katılım bankaları için ayrı olarak ele almaktadır. Mevduat bankaları türev ürün kullanımları net faiz marjı, aktif karlılığı ve özkaynak karlılığı üzerinde etki gösterirken katılım bankalarında ise özkaynak üzerine etkisi olduğunu belirtilmektedir (Tura & Kaya, 2022).

Türev ürünlerin kullanımı etkileyen banka içi değişkenleri açıklanmaktadır; sermaye yeterlilik oranı ile sermaye gücü yüksek bankaların türev ürün kullanımını fazla olduğunu , bankaların yabancı kaynak artışının aktiflerinde daha çok türev ürünleri yer alacağını ,dalgalı döviz piyasasında türev ürün kullanarak özkaynak karlılığının artırılmak istenilmiş ve faiz riski ve kur riski oranının fazla olduğu dönemlerde riski yönetmek için türev ürünlere başvurarak işlem hacmini artıracığını açıklamaktadır (Akkaynak, 2023).

Çalışma ile Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların türev ürün kullanım yoğunluğu ve kullanım amaçları açıklanmaktadır.

Bankacılık sektöründe türev ürünlerin gelişmesinde etkisi gösteren; kredi riski, döviz riski, piyasa riski, faiz oranı riski, pay senetleri fiyat riski, likidite riski ve operasyonel riskler açıklanarak opsiyon, swap, futures ve forward sözleşmeler ayrıntılı olarak incelenmesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

BANKALARIN KARŞILAŞTIKLARI RİSK TÜRLERİ

Bankalar, fon arz edenler ile fon talep edenleri bir araya getirmektedir. Böylece bankalar ülke ekonomisi için oldukça önemli bir role sahiptir (Zengin & Yüksel, 2016). Bankalar sahip oldukları işlemler neticesinde ekonomide son derece elzem fonksiyonlara sahiptir. Bankacılığın temel işlevlerinden biri olan kredi sağlamak. İhtiyaç sahiplerinin özkaynakları yetmediğinde ya da borçlanmanın fırsat yarattığı dönemlerde kredilere başvururlar ve bankalara yeni yatırım fırsatlarına olanak sağlayarak, kredilerin ülke ekonomisinin kalkınmasında önemli yere sahip olarak aracılık etmektedirler (Kaptan, 2015).

Türkiye'nin gelişmekte olan ekonominin içinde yer alması ile ülke ekonomisinde özellikle makroekonomik boyutta yaşanan hızlı değişim ve gelişimler bankacılık sektörünü yakından etkilemiştir. Makro-ekonomik boyuttaki faktörler; enflasyon, yüksek borç, işsizlik ve hızlı küreselleşme. Finansal küreselleşme bankacılık sektöründe işlem hacminin ve ürün çeşitlerinin artırarak risk olgusunun önemini ortaya çıkarmaktadır. Bankaların çeşitli risklere maruz kalmalarında faaliyetlerini gerçekleştirdiği piyasaların hızlı değişim ve gelişmeler içinde olmaları öncülük etmiştir (Koç, 2013).

Türkiye'de bankalar finansal sistemin içinde en büyük role sahip piyasa yapıcı olmalarından rollerini etkin şekilde göstermek istediklerinde kontrol etmeleri gereken riskler mevcuttur; kredi riski, likidite riski, piyasa riski, faiz oranı riski, döviz kuru riski, hisse senetleri riski ve operasyonel risklerdir (Yıldırım S. , 2011).

2.1.Kredi Riski

Ekonomik değere sahip karşılıklı anlaşarak sözleşmeye bağlandığı şekli ile belli bir miktar paranın (kıymetin) belirli zaman diliminde borçlunun sözleşme koşullarına uygun faiz ve anapara ödemelerinin vadesinde gerçekleştirmemesi banka için kredi riski olarak tanımlanmaktadır (Delikanlı, 2010).

Bankalar kredi riskine karşı kredi vermeden önce detaylı araştırma yapmaları ve karşı tarafın kredibilitesi konusunda doğru kararlar vermeleri gerekir (Temel & Sadiye, 2007). Bankalar kredi riski tamamen ortadan kaldırmasa da etkisini azaltılabilir çünkü kredi riskinde sistematik riskler mevcuttur. (Koç, 2013). Krediler bankaların aktiflerinin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır ve kredi riski ekonominin yükseliş dönemlerinde azalmakta, ekonomik bozulmaların yaşandığı ödemelerde ise anapara ve faiz ödemelerinde sıkıntı yaşandığından kredi riskinde yükseliş olmaktadır (Dereköy, 2006). Bankalar kredi riskini özel ve genel kredi riski olmak üzere iki kısımda incelemektedir (Temel & Sadiye, 2007);

Özel kredi: Bankaların, tek bir müşteriye ya da tek bir işletmeye verdiği krediden kaynaklanan risktir.

Genel Kredi: Piyasada bulunan herkesin etkilendiği risktir. Bu duruma ilişkin örnekler, önceden tahmin edilemeyen nedenlerle doğal afetler ve konjonktürel dalgalanmalar.

Öcal (2022) kredi riskin tanımlamasını çeşitli riskler üzerinden yapmıştır. Bunlar;

Lending Risk (Ödünç Verme Riski): Bankaların kullandığı kredileri vadesinde tahsil edememesidir.

Issuer Risk (Yatırım Aracı Riski): Bankaların kullandığı kredilerin geri ödemesini zamanın da tahsil edememesidir.

Clearing Risk (Talimat Riski): Bankacılık faaliyetlerinin yerine getirilmesi sırasında talimatlara istinaden müşteriler adına ödemelerinin yapılması fakat karşılığının aynı gün tahsil edilememesi.

Counterparty Risk (Takas Teslim Riski): bir finansal sözleşmenin karşı tarafının, sözleşmenin sona ermesinden önce temerrüde düşmesi ve sözleşmenin gerektirdiği tüm ödemeleri yapamaması riskidir (Roux, 2008).

Kredi riskini tanımlayan diğer üç özellik (Akkaya M. , 2021);

Maruz kalınan tutar (temerrüde düşme ya da ödemede zorluluk yaşama)

Temerrüdü olasılığı

Kurtarma Oranı: Geri kazanabilecek tutar ne kadar yüksek olursa, risk oranı o kadar düşük olur.

$$(Beklenen\ Zarar) = Temerrüde\ Maruz\ Tutar * Temerrüt\ Olasılığı * (1 - Kurtarma\ Oranı)$$

5411 sayılı Bankacılık Kanunu çerçevesinde kredi riski sayılan faaliyetler (m.48):

‘‘Müşteri kredileri

Teminat mektupları, kefaletler gibi gayri-nakdi krediler ve bu niteliği sahip taahhütler

Satın alınan borçlanma araçları ve benzeri sermaye piyasası araçları

Çeşitli kıymetlerin vadeli satışından hak edilen alacaklar

Ödeme zamanı (vadesi) geçmiş nakdi krediler

Hak edilmiş faizleri tahsil edilmemesi

Gayri-nakdi kredilerin nakde çevrilen bedelleri

Ters repo işlemlerinden doğan alacaklar

Opsiyon ve vadeli işlem sözleşmeleri ile benzer diğer sözleşmelerden üstlenilen riskler

Ortaklık payları’’ (Bankacılık Kanunu, 2005)

2.2.Piyasa Riski

Banklar karlarını maksimize etmeyi amaçlayan finansal kurumlar olmaları özelliğine sahip olmaları piyasa kaynaklı risklerle karşı karşıya kalmaktadır Piyasa da meydana gelen olumsuz değişimler bankaların karlılık oranlarının düşürmesine ya da zarar etmesine neden olması piyasa riskini ortaya çıkarır (Kaptan, 2015). Basel komitesi piyasa riskini, bilanço içi ve bilanço dışında tutulan varlıkların, piyasa fiyatlarındaki dalgalanmalar ya da piyasada zıt yöndeki fiyat hareketlerinden dolayı varlıkların cari piyasa değerinin düşmesiyle yaşanan risk olarak ifade etmektedir (Akkaya M. , 2012). Piyasa riski oluşturan diğer etkenler döviz kuru, faiz oranı, hisse senetleri ve mal ve hizmet fiyatlarında ki dalgalı değişimlerle bağlı olarak zarar etme potansiyelidir (Arslan, 2010).

2.3.Faiz Oranı Riski

Faiz oranı makroekonomiyi yakından etkilemekte ve faiz oranındaki değişikler makroekonomi verileri hakkında bilgi vermektedir. Faiz oranı riski ekonomide önemli yere sahip olması Merkez Bankasının para politikası ile faiz oranını kontrol etmeyi çalışmaktadır. Faiz oranı ekonominin dinamikliğinin etkisi ile durağan değil sürekli değişim halindedir.

Faiz oranı sabit ve değişken olabilmektedir. Sabit faiz oranı ekonomin her durumunda sabit kalandır. Değişken faiz oranı, ekonominin durumuna bağlı olarak değişen ve TLREF ve LIBOR (London Inter Bank Offered Rate) gibi temel endeks oranına bağlıdır (Akkaya M. , 2021).

Değişken faiz ile borçlanma durumun da faiz oranı artıkça borçlanmak isteyen tarafının maliyetini artırırken, borç veren tarafın getirisi artmaktadır. Bankalar için değişken faiz, kredi ve menkul kıymet faizlerinden elde edilen gelir kaynağını attırır iken, borçlanan tarafta olduğunda maliyetini attırdığı için gider olmaktadır.

Sabit faiz oranlı işlemler tarafların karşılıklı anlaştığı sözleşmeyle ya da işlem günü belirlendiği için vadeye kadar faiz oranı değişmemektedir. İşlem günü borçlanan tarafın faiz oranı vade günü (son gün) belirlenen piyasa faiz oranından düşük ise borçlanan taraf için kar olurken borç veren taraf için maliyet olmaktadır. Aksine sözleşme günü belirlenen faiz oranı vade günü belirlenen faiz oranında yüksek olursa borçlanan taraf için maliyet borç vere için getiri fırsatı olabilmektedir.

Bankanın faiz riski yönetimi ne kadar etkili ve piyasa koşullarına göre geliştirebilir olursa bankanın faiz oranı riskine karşı maruz kalma potansiyeli düşük olmaktadır (Teze, 2018).

2.4.Döviz Kuru

Yerli para biriminin yabancı para birimi karşısında siyasi olaylardan, ödeme dengesinden, enflasyon ve ülkeler arası sermaye hareketleri neticesinde değer kazanması ya da değer kaybetmesi döviz kuru riski olarak tanımlanmaktadır (Güvenç, 2017). Sabit kur sistemi terk edilerek esnek kur sistemi uygulanmaya başlanması ile

gelecekteki kur oranının piyasa koşullarına göre belirlendiği ve fiyatlara müdahale edilmediği ve döviz kurun belirsiz olduğu sistemdir (Ercankal, 2019). Dalgali kur sisteminin uygulanması küreselleşmenin etkisi ile döviz kuru riskinin önemini artırmıştır (Altın, 2019).

Bankalar döviz kuru riskine bağılı olarak pozisyonları açık ya da kapalı olarak belirlemektedir. Banka uzun (long) pozisyonda ise yabancı paranın değeri kazanacağı beklentisi içindedir ve sahip olduğu varlıkların döviz kuru artışı ile kar elde edeceğini varsayar. Kısa pozisyonda ise aksine döviz kurunun düşeceğini beklentisi içindedir. Önemli olan banka varlıklarını yükümlölüklerinden fazla mı az olduğudur. Çünkü uzun pozisyonda bankanın varlıkları yükümlölüklerinden az ise zarar söz konusu olacaktır (Güvenç, 2017).

2.5. Pay Senetleri Fiyat Riski

Pay senetleri kardan pay alma hakkını ya da ortaklık payını temsil eden yasal şekil şartlarına uygun olarak düzenlenmiş kağıtlardır (Tecer, 1994). Bankalar portföylerinde temettü ve sermaye kazancı sağlamak amacıyla pay senetleri bulundurlar. Ekonomi de yaşanan belirsizlikler pay senetleri değeri de dalgalanmalara sebep olmaktadır (Yılmaztürk, 2023). Pay senetlerinde ki bu değışim portföyün de pay senetlerini bulunduran bankalar için pay fiyat riskini ortaya çıkarmaktadır. Bu belirsizliğı ilk başta fark edilmese de faiz oranlarındaki değışimler bağılı fiyat değışimleri olmuştur. Faiz oranı ve pay senetleri fiyatları arasında negatif bir ilişki vardır (Özel, 2010).

2.6. Likidite Riski

Likidite, varlığı kayba uğratmadan hızlı bir şekilde nakde dönüştürme olarak tanımlanmıştır (Çakmak, 2022). Yatırımcılar, bankalara koruma güvenci ile varlıklarını yatırır bankalarda yatırımcılara varlıklarını istedikleri zaman çekme garantisi verir. Yatırımcılarının çoğı vadesinden önce nakitlerinin tamamını çekmek istediklerinde banka bu likidite çıkışını kısa zaman dilimde fazla çaba sarf etmeden nakit sağlamalı

ya da farklı kaynaklardan nakit elde etmesi gerekir. Bankaların bu süreçlere hazırlıklı olması ve likiditesini kontrol altına alması gerekir aksi halde bankalar iflas durumu ile karşı karşıya kalabilir (Gümüş, 2019). Likidite riskinin diğer etkenleri; aktif kalitesinin bozulması, batık krediler, faiz oranlarının düşmesine bağlı olarak karlılığın düşmesi ve ülke ekonomisinde yaşanan ani krizler sayılabilir (Arslan, 2010).

Bankalar likidite ihtiyacı finansal piyasalardan borç alarak ya da TCMB bankalar arası piyasa garantörlüğünü üstlenerek likidite ihtiyacını karşılayabilmektedir (Akkaya M. , 2021).

2.7. Operasyonel Risk

Operasyonel risk insan unsurunu ön planda olduğu, yetersiz ve başarısız olarak faaliyet gösteren risk olarak tanımlanmaktadır (Savaşman, 2010). Basel I komitesinde sadece kredi riskine yer verilirken Basel II komitesi ile operasyonel riskin önemini ortaya çıkarak yaratacağı zararın etkisinin büyüklüğü fazla olacağından bankaların yeterli sermaye ayırmaları zorunlu tutulmuştur.

Sermaye Yeterlilik Rasyosu % 8 olarak belirlenmiştir.

Sermaye Yeterlilik Rasyos =

$$\text{Özkaynaklar} / (\text{Kredi Riskine Maruz Aktifler ve Gayri – nakdi Krediler}) = \%8$$

Sermaye Yeterlilik Rasyosunda %8’lik değer sahip olmak için vade tarihi ile uyumlu bilançoya, aktif kalitesinin varlığına ve mevcut riskleri yönetmeni eksiksiz şekilde yerine getirilmesine sahip olunması ile elde edilmektedir (Şahin S. , 2011).

Operasyonel risk kendi içerisinde üç temel faaliyetten kaynaklanmaktadır

Personel: Finansal piyasaların değişim ve gelişiminde personelin yeteri kadar bilgi ve tecrübeye sahip olmaması ve beraberinde fazla iş yükü bilinçli ya da bilinçli olarak yanlış yapmasıdır. Bilinçli olarak yapılan yanlışla zimmete para geçirmek olabilmektedir. Bilinçsiz olarak yapılan yaptığı hatanın yanlış olduğunun farkında olmaması en önemli etken bilgi eksikliğidir (Altın, 2019).

Teknoloji; Mevcut teknoloji alt yapısının bankanın ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olması ve globalleşmenin beraberinde getirdiğı teknoloji tabanlı ürünlerin gelişme göstererek çeşitlenmesi neticesinde maruz kalınan risk.

Süreç; İş akış sürecini olması gerektiğı gibi gerçekleştirmede yaşanan topuklara veya organizasyon yapısının yetersizliğinden dolayı karşı karşıya kalınan risktir. Örneğın müşteri ihtiyacına uygun olmayan ürün ve hizmetleri sunmak.

2.7.1 Operasyonel Diğer Riskler

İtibar; Banka prestiji için önemli faktördür. Basına yansıyan asparagas haberler müşteri güvenini sarsar ve işlem yapmayı tercih etmez (Çetin, 2019).

Yasal; Hukuki belge ve sözleşmelerde oluşan hata ve belirsizlikler neticesinde hatalı işlemler yapması ve hakların korunmaması (Vural, 2007).

Muhasebe; Muhasebe kayıtlarında oluşan usulsüzlükler farkında olmadan yapılan hatalar neticesinde kazançlarını ya da zararlarını yeniden düzenleyerek raporlamasını gerektirebilir.

Fonlama riski; Fon kaynaklarının kontrolsüz kullanımı ödemelerini vadesinde gerçekleştirmesini geciktirir ve piyasadan yüksek faizle borçlanmasına neden olur (Akkaya M. , 2021).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜREV ÜRÜNLERİN KULLANIM AMACI

Türev piyasasında işlem yaparak amaçlanmak istenilen içinde bulunduğu piyasa koşullarını korunmasını istemek (hedge), varlıkların gelecekte oluşacak fiyatlarında tahminde bulunarak kar elde etmek olarak ifade edebilir (Gürbüz, 2018). Kısaca, riskten korunmak, risksiz kazanç elde etmeyi hatta riski göze alarak karı maksimize etmek olarak tanımlanabilir (Bilgin, 2011).

3.1 Riskten Korunma (Hedging)

Sahip olunan finansal varlığın değerinde ya da fiyatında meydana gelecek olası düşüş ya da almayı planladığı varlığın fiyatında ya değerinde ki yükselişe karşı yatırımcının koruma isteğidir. Spot piyasasında satış pozisyonun da olan yatırımcı aynı varlık üzerinden türev piyasasında işlem yaparak finansal piyasanın herhangi birisinde oluşacak zararı ters pozisyonla dengelemeyi amaçlamaktadır. Piyasa da risk almayarak dengeli yatırım yapmak isteyen yatırımcılar için portföy yöneticileri yatırıma konu varlıklardan sepet (altın, dolar) oluşturarak riski azaltmayı amaçlar (Gürbüz, 2018).

3.2 Spekülatif

Piyasa bilgisi ve tecrübeleri sayesinde piyasada oluşmasını öngördüğü fiyatlar için öncesinden alım satım yaparak yüksek kazançlar elde etmeyi amaçlayan yatırımcılardır (Gürbüz, 2018). Vadeli işleme konu varlığın fiyatı vade sonunda oluşacak cari fiyattan düşük olacağı beklentisi içerisinde olan yatırımcı sözleşmede alım pozisyonunu tercih eder. Vade sonuna gelindiğinde düşük fiyattan aldığı varlığı piyasada yüksek fiyattan satarak kar elde etmeyi hedeflemektedir. Eğer sözleşme konu varlığın değeri vade sonunda cari fiyattan yüksek olacağı beklentisi içinde ise sözleşmede satış pozisyonunu seçerek vade sonunda piyasanın üzerinde bir fiyattan satış yaparak kar sağlayacağını öngörmektedir (Yurdabak, 2007). Türev piyasasına yüksek tutarlı likidite akışları sağlamaktadır. (Gürbüz, 2018).

Portföylerindeki farklı yatırım ürünlerinin fiyatlarında yaşanan dalgalanmalar ile riskten korunmak isteyenlerin aksine dalgalı fiyat hareketleriyle piyasada ki yönlerini belirleyerek kar elde etmeyi amaçlamaktalar

Spekülatörlerin türev piyasasını cazip hale getiren bir diğer etken ise piyasada uygulanan kaldıraç etkisidir. Yatırımcılara, az miktartlı yatırımlar ile yüksek kazançlar elde etme imkanı vermektedir

Spekülatörlerin amacı doğal piyasa koşullarında oluşan fiyat hareketlerinden kazanç kazanmaktır. Spekülatörler için varlığın fiyatının ne olduğunda ziyade varlığın fiyatı hangi yöne hareket edeceğidir (Yurdabak, 2007).

3.2 Arbitraj

Aynı finansal varlığın farklı piyasalardaki fiyat farkından faydalanarak eşzamanlı alım-satım işlemi gerçekleştirerek kazanç sağlayan yatırımcılardır. Burada yapılan işlem herhangi bir yatırım olmadan, vade süresini beklemeden ve piyasada yaşanan risklere maruz kalınmadan kazanç elde edilmesidir. Arbitrajlar için uygun piyasa koşulu farklı bölgelerde aynı varlık için fiyat farkının oluşmasıdır. Piyasası dengede tutmak ve bir varlığın gerçek fiyatına ulaşmasında katkıda bulunurlar. Örneğin; New York Borsasında işlem gören X hisse 50 dolar iken aynı varlığın fiyatı NASDAQ piyasasında 50,75 dolardan işlem görmektedir. Arbitraj yapmak isteyen yatırımcı düşük fiyattan New York Borsasında aldığı 50 dolarlık hisseyi NASDAQ Borsasında 50,75 dolar olarak satarak 0,75 dolar kar elde etmektedir. Bu durumdan kazanç sağlamak isteyen diğer yatırımcılarda arbitraj yaparak New York Borsasında X hisse senedine olan talebi artırarak hisselerin fiyatı artarken NASDAQ piyasasında fazla arzı oluşturarak hisselerin fiyatı düşürülmektedir. (Yurdabak, 2007).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜREV ÜRÜNLER

Türev ürünler piyasasına konu dayanak herhangi bir malın ve emtianın ödeme tutarını, faizini, kalitesini ve vade tarihini önceden belirlendiği ileri tarihli işlemlerdir. Bu piyasa da işleme konu varlığın değeri dayanak olarak belirlenen finansal varlığın değerinden oluşmaktadır.

Forward, Swap, Futures ve Opsiyonlara genel çerçevede Türev Ürünleri Piyasası olarak adlandırılmasında iki tane tez savunulmaktadır, bunlardan ilki spot piyasasında işlem gören ürünlerden ikincisi piyasada oluşan ya da oluşacak belirsizliklerden ve risklerden kurtulmak amacıyla oluşturulmasıdır (Gürbüz, 2018).

4.1. Türev Ürünlerin Tarihsel Gelişimi

Türev ürünlerin gelişimi dünyada ve Türkiye piyasasın da olmak üzere açıklanmaktadır.

4.1.1 Dünya’da Türev Ürünlerin Gelişimi

Borsanın bugün sahip olduğu konumun arkasında uzun soluklu tarihsel süreç içerisindeki gelişimi etkili olmuştur (Akseki, 2018). Türev ürünlerin ilk kullanılması araştırıldığında Ünlü matematikçi Thales MÖ 5.yy. da zeytin hasadının mevsiminden önce miktarını tahmin ederek zeytinyağı atölyelerini önceden kiralamıştır. Zeytinlerin mevsimi geldiğinde tahminin doğru çıkması ile kiralanmak istenilen atölyeleri gereğinden yüksek fiyatlarla kiraya vererek kazanç sağlamaktadır. Zeytin hasadının zamanından önce alma hakkını satın alarak opsiyon işlemine örnek oluşturmuştur (Kurt, 2019).

Türev ürünler ilk emtia piyasasında fiyatların belirsizliğinden kaynaklı risklerden korunmak üzerine kullanılmaktadır. Üretim sürecinde ekilecek ürün piyasa fiyatının en yüksek olan ürün seçilerek yapılmaktadır. Bu seçim ürünün fazlasıyla ekilmesine sebep olarak tüketimden fazla üretilmesi ürün piyasa değerini azaltarak

fiyatını düşmesinde etti göstermektedir. Ekilen üründen vazgeçilerek fiyatı yüksek olan diğer ürünün ekilmesi fiyat döngüsünü aynı şekilde devam ettirmiştir. Devam eden bu döngünün içinde fiyat dalgalanmaları gereğinden fazla olmasına sebebiyet vermektedir. Bu durumun aksine, türev ürünler rekabet ortamında fiyatların oluşması ve riskten korunmak gelişmiştir (Teze, 2018).

Futures piyasaların ortaya çıkması için sahip olunması gereken piyasa koşulu sözleşmeye konu dayanak varlığın fiyatının piyasa koşulları içinde oluşmasıdır. Tarımsal ürünlerde etkinliğini hissettirdiği fiyat dalgalanmaları futures piyasaların oluşmasına öncelik etmektedir

Vadeli işlem piyasanın ilk kullanımı milattan önce yıllarda Çin’de yapıldığı bilgine ulaşılmıştır. Organize piyasa koşullarına uygun ilk kullanımı ise 18. yüzyılda (1730) Japonya da pirinç piyasasının oluşturulması ile kullanılmıştır. ABD de ilk vadeli işlem piyasasının oluşması 19. ortalarında Chicago kentinde başlamıştır. Chicago kentinde başlamasında jeopolitik konumu büyük etkiye sahiptir.

İlk borsa 1848 yılında 82 tüccarın bir araya gelmesi ile The Chicago Board of Trade borsası kurulmuştur. İlk işlemler buğday, kereste, mısır, tekstil gibi benzeri ana ürünler üzerinde yapılmıştır (Akseki, 2018).

Forward işlemlerin ilk kullanım örnekleri 12. yüzyıl da ticaret etkileşimin fazla olduğunu panayırılarda ortaya çıktığı bilinmektedir. Organize olarak işlem yapıldığı ilk borsa Kraliyet Borsası (Royal Exchange). Kayıtlara geçen ilk forward örnekleri ise 13 Mart 1851 yılında 3000 bushel mısır üzerine de gerçekleştirilen işlemidir (Özel, 2010).

Forward piyasasının yapısının ve kurallarının tam olarak geliştirilmemesi piyasada maruz kalınan risk etkisi fazlasıyla büyük olması forward işlemler yerine Futures sözleşmeleri tercih edilmiştir.

Tarihsel dönemler incelendiğinde 1950 ve 1960lı yıllarda dünyayı etkisi altına alan yüksek seyrinde izleyen enflasyon 1970li yıllara gelindiğinde para politikaları ile enflasyonla mücadele edilmesi gerektiğini gözler önüne getirmiş. (Akseki, 2018). Tam da bu yıllarda uygulanan Bretton Woods sistemin çökmesi, yüksek enflasyon ve Vietnam savaşına finansman sağlamak amacıyla Amerika’nın para arzını artırmaya yönelik uygulamaları dolara olan güveni kaybettirmesine sebep olmuştur. 1973 ve 1979 yıllarında yaşanan petrol krizleri sonucu Keynes’in kontrolcü para politikaları

terk edilerek serbest piyasa koşulların oluşun dalgalı kur sistemine geçilmiş ve bu sistem beraberinde piyasada oluşacak risklere karşı korumayı gerektirmiştir (Özel, 2010). Böyle bir ortam riskten korunmak için türev ürünlerin kullanımlarının önemini ortaya çıkarmaktadır. Faize karşı korunma amacıyla 1973 yılında faiz swapı 1982 yılında faiz opsiyonu ve 1983 yılında ise faiz forward sözleşmeleri kullanılmıştır (Özel, 2010).

1972 yılında International Money Market döviz ile ilgili futures işlemlerin kullanımı ilk örnekleri ortaya çıkmasın da destekleyici olmuştur. Yükselen faiz karşısında tepkisiz kalmayan ABD vadeli işlem sözleşmelerini 1975’de CBT bonoları ile ilgili olarak kullanılmıştır. 1982 yılında ise Index (Hisse senedi) vadeli işlemler sözleşmelerini kullanmaya başlamıştır.

Modern olarak opsiyon sözleşmelerin kullanımı 19.yüzyılda tezgah-üstü piyasada hisse senetleri alım-satım hakkını elde etmek için kullanılmıştır. 1900 yıllarında dealer ve brokerlar bir araya gelerek Alım-Satım Opsiyonları Broker ve Dealer Derneğini kurmalarıyla opsiyon piyasasının oluşturulmasında öncelik ettiklerini belirtmektedir. Opsiyon sözleşmeleri organize olarak işlem yapabilmesi için 1973 yılında Chicago Opsiyon Borsası kurulmuş (Akseki, 2018).

Swap sözleşmeleri 1970’li yıllarda İngiltere’de kredi anlaşmalarının uzantısı olarak ortaya faaliyet göstermeye başladığını açıklamaktadır. İngiltere hükümetinin amacı sermaye hareketinin yurtdışına kaymasını engellemek ve yerli yatırımcıları piyasa çekmek için döviz işlemlerinde vergi alınmaya başlanmıştır. Zaman ile döviz üzerinde ki etki ortadan kalkarak swap işlemlerin paralar üzerine anlaşma yapılmasının önünü açarak ilk 1979 yılında para swapı daha sonra 1981 yılında faiz swapı kullanılmasına fırsat yarattığı görülmektedir (Özgün, 2022).

4.1.2. Türkiye’de Türev Ürünlerin Gelişimi

Türev piyasalar karşılaşılan risklere karşı risk azaltıcı olarak kullanıldığını açıklanmaktadır. Türkiye serbest piyasa koşullarına 1980li yıllardan sonra zemin oluşturmaya başlayarak Türkiye’de İlk borsa 1886 yılında Dersaadet Tahvilat Borsası olarak faaliyete geçmiştir.

Türev ürünlerin gelişmesi için işleme konu varlığın spot piyasasında işlem görmesi ve piyasada yeteri kadar olması gerekmektedir. Vadeli işlemleri pamukta başlanmasında en önemli açıklayıcısı 1970 yıllarında pamukta izlenen müdahaleci politikalar zemin oluşturmaktadır (Akseki, 2018).

1989 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal İstanbul Ticaret Borsası ziyaretinde Sermaye Piyasası Kurulu ile gerçekleştirilen görüşmesinde de Türev piyasasının gelişimi için temellerin atılmasına öncelik oluşturmuştur (Teze, 2018).

Zaman içinde uygulanan ekonomik politikaların değişmesi; piyasada oluşan risklerden korunmak amacıyla vadeli işlemler, vergiden muaf olarak uygulanan forward işlemlere ek opsiyon işlemleri için 1995 yılında Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsaların Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Genel yönetmenlik düzenlenilmiştir. 1996 yılında İstanbul Altın Borsası Vadeli İşlemler ve Opsiyon Piyasası Yönetmenliğinin gene çerçevesi oluşturulmuş. 1997 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Vadeli İşlemler Piyasası İşlem ve Üyeliğine ilişkin yönetmenlik ve İMKB Vadeli İşlemler Piyasası Takas Merkezi Üyeliği ve işlemlerine ilişkin Yönetmenlik menkul kıymet, hisse senedi gibi finansal ürünler üzerine işlemlerin uygulamaya başlanmasına ve takas yönetmenliğinin genel çerçevesi oluşturulmuştur.

Türev ürünler içinde opsiyon piyasasının gelişme göstermemesinin nedenleri; piyasa hakkında yeterince bilgi ve donanımına sahip olunmaması, mevzuata uygun işlem sürecinin oluşturulmaması (Akseki, 2018). Genel olarak türev piyasaların gelişmemesinde ekonomide yaşanan belirsizlik ve yüksek seyirde varlığını sürdüren enflasyon ve siyasi yapıdaki istikrarsızlıklar finansal piyasa olan güveni zedeleyici etki yaratmıştır (Teze, 2018). 2000li yılların başına kadar sabit kur sisteminin uygulanması ve emtia fiyatlarının, faiz oranının devlet tarafından belirlenen dışa kapalı devletçi ekonomi politikalarının benimsenmesi etkili rol oluşturmuştur (Kurt, 2019).

İlk yasal düzenleme Resmi Gazetede yayımlanan kararname ile ‘‘TCMB tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde bankalar vadeli döviz alım-satım işlemi yapabilecek’’.1983 yılında TCMB ve bankalar arasında yapılan vadeli işlemler.1985 yılında bankalar arasında yapılmaya başlanılmıştır (Teze, 2018).

Swap sözleşmeler türev ürünler içinde en fazla işlem gören sözleşmeler olmuştur. Çünkü 1984 yılında bankalara döviz pozisyonu yaratmaya izin

verilmiştir.1989-1997 yılları arasında Türkiye Kalkınma Bankası ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, TCMB ile para swapı yapılmıştır (Özel, 2010).

1985 yılında swap sözleşmeleri ile ilgili olarak vadesi en fazla bir ay ve Merkez Bankasının alış kuru ile yapılacağı belirtilerek. Faiz oranı döviz kuru olanlar uluslararası piyasa faizi, Türk lirası için ise Merkez Bankası verileri referans alınacağı açıklanmıştır (Teze, 2018).

2005 yılında İzmir de Vadeli Opsiyon Borsası faaliyete geçirilerek vadeli işlem ve opsiyon piyasaların işlem gördüğü tek piyasa olma özelliğini kazanılmıştır. Daha sonra Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası adını alarak 2013 yılında İstanbul'a taşınması ile Borsa İstanbul Piyasasında toplanarak faaliyetini sürdürmektedir (Kurt, 2019).

4.2. Türev Ürünlerin İşlem Gördüğü Piyasalar

Türev piyasalar kendi içerisinde Organize Piyasalar ve Organize Olmayan (Tezgah-üstü- OTC) piyasalar olarak ikiye ayrılmaktalar.

Organize Piyasa; Belirlenmiş kurallar çerçevesinde oluşturulan ve piyasa giriş ve çıkışları sınırlarını çizen piyasalardır. Sözleşmeye konu finansal ürünün fiyatına müdahalede bulunmadan piyasa koşullarınca belirlenir. Yatırımcılar karşı tarafı görmeden piyasada ki menkul kıymet eşleşmelerinin neticesinde işlem yapabilmektedir. Organize piyasanın en önemli özelliği takas sistemine sahip olmasıdır, sistem karşı taraf riskini üstlenerek piyasaya olan güveni artırmada destekleyici rol almaktadır. Piyasada gerçekleştirilen tüm işlemler kayıt altına alınılmaktadır.

Organize Olmayan Piyasalar; Organize piyasaların aksine yatırımcılar karşılıklı anlaşarak işlem yapmaktalar. Gerçekleştirilecek olan işlem belirli sözleşme kuralları çerçevesinde değil tarafların aralarında belirlediği kuralları çerçevesinde gerçekleşmektedir. Finansal varlığın değeri taraflarca belirlenebilmektedir (Şahin Y. , 2019).

Organize olmayan piyasalar da işlem yapmak kolay ve maliyeti düşük olmasına rağmen karşı taraf riskini üstlenecek kurumun olmaması oluşacak risk etkisini artırmaktadır (Akbulut, 2018).

4.3 Swap

Swap kelimesi İngiliz kökenli olup Türkçe anlamı ise takas ve değiştirmedir (Akbulut, 2018). Karşılařtırılmalý Üstünlük teorisinin savunucu İktisatçı David Ricardo (bir ülke ürettiği bazı ürünlerde sahip olduğu olanak sayesinde uygun maliyetle üretim yapabiliyorsa o ürün üzerine uzmanlaşarak üretimi geliştirmeli ve artırmalıdır)temeline dayanan swap sözleşmeleri sahip olunan faiz ödemelerini değiştirerek kredi maliyetinin azaltılmasına katkıda bulunmaktadır (Bayri, 2020). Swap sözleşmelerin de taraflardan biri sabit faizle borçlanmayı seçerken diğer taraf değişken faizle borçlanmayı seçmektedir. Böylece swap sözleşmelerinde faiz oranların değişimine olanak sağlamaktadır (Yavsaoęlu, 2002).

Swap karşılıklı tarafların belirli zaman diliminin de önceden belirlen şartlara uygun olarak ödeme taahhütlerini kapsayan sözleşmelerdir. Swap sözleşmeleri aslında borçlanma ya da yatırım aracı olmayıp mevcutta var olan borçların veya yatırımların nakit akışını değiştirmek için tercih edilen finansal araçlardır (Özhüsrev, 2010).

Swap işlemler tezgah-üstü piyasada işlem görmektedir ve organize piyasa Borsada işlem görmediklerinden ikincil piyasaları yoktur. Swap işlemler organize piyasaya sahip olmadıklarından standartlaşmış bir sözleşme yapısı yoktur. Tarafların istek ve beklentilerine uygun olarak sözleşmeler şekillenmektedir. Böylece sözleşmenin vadesi, anlaşılan tutar, vade tarihi gibi sözleşme unsurları swapa taraf kullanıcılar tarafından karşılıklı anlaşarak belirlenmektedir (Güzel, 2022).

Swap sözleşmeleri belirli çerçevede oluşması için ISDA (International Swaps and Derivates Association, Uluslararası Swap ve Türev Ürünler Birliği) ve BBA (British Bankers Association, İngiliz Bankerler Birliği) gibi kuruluşlar tarafından sözleşmede yer alması gerekenler ve taraflara sunulacak sözleşmeler için standart teyit formları ve sözleşme çalışmaları yapılmaktadır.

Swap sözleşmelerinde yaşan gelişmeler sözleşmelerin standardizasyonun artmasını sağlayarak ikincil piyasalar gelişmesini sağlamaktadır (Korkmaz, 2020).

4.3.1.Swap Piyasasının Tarafları

Swap piyasasının tarafları son kullanıcılar (end-users) ve aracılar (intermediaries) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Son kullanıcılar piyasada oluşan faiz oranı ve döviz kurundan korunmak ve fon sağlamak ve amacıyla sözleşmeye taraf olurken Aracılar ise gerçekleşen işlem neticesinde komisyon elde ederek kazanç sağlama amacıyla taraf olmaktadır (Oymacı, 1993).

Swap sözleşmeleri yalnızca karını maksimize etmek isteyen yatırımcılar ve özel sektörler tarafından değil aynı zamanda hükümetler ve Merkez Bankası tarafından da kullanımı tercih edilmektedir. Örnek olarak Bilanço da ortaya çıkan kısa süreli finansman açığını finanse etmek, Ulusal paranın değer kaybetmesinden dolayı spekülasyon döviz hareketlerini engellemek amacı ile kullanılmaktadır (Gülbüz, 2018).

4.3.1.1.Son Kullanıcılar (End-users)

Bankalar, Uluslararası Mali Kuruluşlar, Çokuluslu Şirketler. Sözleşmeye beklentileri neticesinde taraflar olanlar.

4.3.1.2.Aracılar (Intermediaries)

Bankalar, swap sözleşmede yükümlülüklerin belirlenmesi ve yerine getirilmesinde aracılık etmektedirler.

4.3.2.Swap Sözleşmelerinde Bankalar

Swap işlemlerinde karşı karşıya kalınan risklerden dolayı taraflar riskleri en aza indirmek veya risklerin ortadan kaldırılması amacıyla aracılık görevinde yer alan bankalardan faydalanılmaktadır. Bankalar swap işlemlerinde hem aracı hem de kullanıcı olarak dahil olmaktadır.

Bankalar swap sözleşmelerinde son kullanıcı ise hedeflerine uygun şekilde en fazla kar ve en az riskten yararlanma amaçlanır.

Bankalar swap sözleşmelerinde aracı olarak yer almakta ise bunu iki şekilde gerçekleştirir;

Açık ve Düzenleyici: Swap sözleşme yapmak isteyen tarafları bir araya getirerek anlaşma yapmalarını sağlamaktadırlar ve herhangi bir risk üstelenmezler. Bankaların sahip oldukları tek risk tarafların yükümlülüklerini yerine getirmezse maruz kalacağı itibar riskidir.

Gizli ve Adsız: Swap sözleşmesinde taraflar birbirlerini tanımamaktadırlar tek muhatapları bankadır. Banka taraflarla tek tek anlaşarak ayrı ayrı sözleşme oluşturmaktadır. Taraflardan biri yükümlüklerini yerine getirmezse tüm sorumluluk bankanıdır (Oymacı, 1993).

4.3.3.Swap Sözleşmesinin Standart Unsurları

Swap sözleşmesinin standartları sözleşme tutarı, faiz oranı, vade tarihi, tarafları netleştirme ve komisyon olarak sıralanmaktadır.

4.3.3.1.Sözleşme Tutarı

Swap sözleşmesinde üzerinde anlaşılan tutardır.

4.3.3.2.Sabit Faiz Oranı ve Ödemeleri

Nominal değer referans alınarak takası gerçekleşecek sabit tutarın hesaplanmasında kullanılır. Sabit faiz oranı sözleşmenin başlangıcından sonuna kadar sabit kalmaktadır. Nominal değer sabit faiz oranı ve vadeye kalan gün sayısının çarpılması ile bulunmaktadır.

4.3.3.3. Değişken Faiz Oranı

Swap sözleşmesinde değişken faizli ödemelerin nominal değeri değişken faizin vadeye kalan gün sayısı ile çarpılmasıyla bulunur. Değişken faizli swap sözleşmelerinde faiz oranı birkaç öncesinden belirlenen değişken faiz oranı referans alınmaktadır. Döviz para swapında LIBOR kullanılmaktadır (Karaca, 2007).

LIBOR Uluslararası piyasalarda değişken faizli borçlanmada kullanılmaktadır. LIBOR Avrupa piyasalarında bankaların birbirlerine verdikleri mevduat faiz oranı olarak açıklanmaktadır. Sözleşme tarafları eğer 3 aylık LIBOR anlaşması yaptı ise ödemeler 3 aylık periyotlarla ödemektedir (Yavsaoğlu, 2002).

4.3.3.4. Vade ve Ödeme Tarihleri

Sözleşmeye konu anaparanın veya faiz oranının ödeneceği tarihleri belirtmektedir. Para swaplarında vade 5 yıl, faiz swaplarında 10 yıl olmaktadır. Swap sözleşmesinde ödemeni yapılacağı tarih banka kapalı olur ise ödeme bir sonra ki iş gününde gerçekleşir.

4.3.3.5. Netleşme

Swap sözleşmelerinin faiz ya da anapara ödemeleri aynı tarihe denk gelir ise netleştirme yapılabilmektedir (Karaca, 2007).

4.3.3.6. Komisyon

Komisyonun belirleyicisi tarafların sahip olduğu kredi değerliliğine bağlıdır. Faiz swapında dolar için 0.0005-0.0010 arasındadır.

4.3.3.7. Taraflar

Aracılar – Son kullanıcılar – komisyoncular olmaktadır (Çabuk, 2005).

Swap sözleşmesinin anlaşmanın yapıldığı ilk tarih işlem tarihi, valör tarihi (trade rate) sözleşmenin sona erdiği tarih vade tarihi (maturity date) olarak ifade edilmektedir (Yalçınkaya, 2005).

4.3.4. Swap Sözleşme Türleri

Swap sözleşmelerin kullanımı günümüze bakıldığında pek çok alanda olmuştur fakat para ve faiz swapların kullanımının diğer swap türlerine göre daha yaygın şekildedir (Gürbüz, 2018).

4.3.4.1. Faiz Swapı

Tarafların bir zaman diliminde anlaştıkları anapara üzerinden hesaplanan faiz ödemelerinin değiştirilmesi amaçlanmaktadır. Takası gerçekleştirilen faiz ödemelerinde tarafların faiz türleri farklı olmalıdır. Örneğin biri sabit faiz oranı üzerinden ödeme gerçekleştiriyor ise diğer tarafın sabit faiz oranı üzerinden ödemesini gerçekleştirmesi gerekmektedir (Gürbüz, 2018).

Tarafların kredibilite notunun farklı olması aynı tutarlı anaparanın farklı faiz türü ile borçlanması gerektirmektedir böyle bir durumda taraflar sabit faiz oranından dalgalı faiz oranına ya da sabit faiz oranından dalgalı faiz oranına olacak şekilde faiz oranlarını değiştirerek borçlanma maliyeti azalmaktadırlar (Çabuk, 2005).

Faiz swapında anapara faiz tutarının hesaplanmasında referans alınmaktadır ve anapara ne valör tarihinde ne de vade sonunda değiştirilmemektedir. Faiz swapında uygulanama da referans alınan LIBOR ve TLREF içinde en çok kullanılan LIBOR dur (Yalçınkaya, 2005).

Kredibilitesi yüksek A işletmesi, %10 sabit faizle borçlanmış, kredibilitesi daha düşük B işletmesi ise, $LIBOR + \%3/5$ değişken faizle borçlanmıştır. A işletmesi değişken faizle borçlanmak istediğinde, piyasada kendisine önerilen faiz oranı $LIBOR + \%2/5$; B işletmesi sabit faizle borçlanmak istediğinde önerilen faiz oranı %11,5'dur.

Bu iki işletme borçlanma maliyetlerini düşürmek amacıyla swap yapmak istemektedir ve bu amaçla Swap Bank'a başvurmuşlardır.

A işletmesi, Swap Bankası'yla yaptığı anlaşmaya göre, Swap Banka LIBOR ödeyecek, karşılığında %10,3 sabit faiz alacaktır.

B işletmesi ise, Swap Bank'a LIBOR karşılığında %10,3 sabit faiz ödeyecektir.

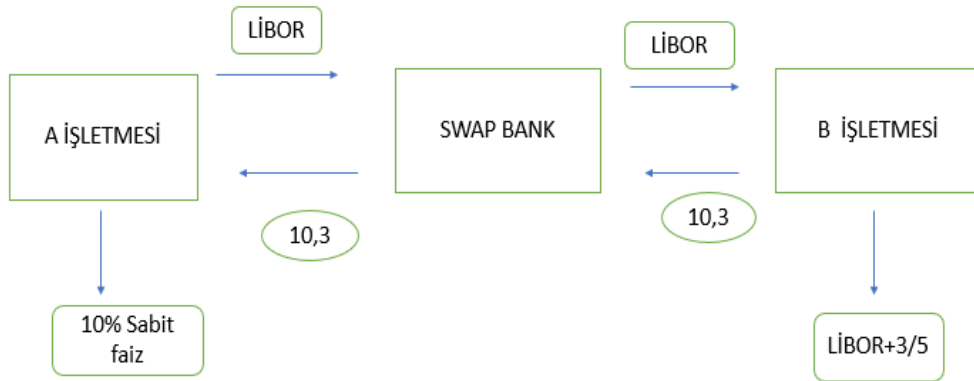
A ve B işletmesinin swap sonrası borçlanma maliyetleri ve swap sonrası kazançları A işletmesi için hesaplaması

$(\% 10 + \text{LIBOR}) - \% 10,3 = \text{LIBOR} - \% 0,3$ borçlanma maliyeti belirtirken

A işletmesinin kazancı $(\text{LIBOR} + \% 2/5) - \text{borçlanma maliyetinden } \% 0,70$ hesaplanmaktadır.

Aynı hesaplamayı B işletmesi için yaptığımız da

$(\text{LIBOR} + \%3/5 + \%10,3) - \text{LIBOR} = \%11,2$ borçlanma maliyetini gösterirken kazancı ise $\%11,5 - \text{borçlanma maliyetinden } = \% 0,3$ hesaplanmaktadır.



Şekil 1. Faiz Swap Akışı

4.3.4.2 Para Swapı

Para swapı farklı para birimlerinin aynı kur üzerinden birbirlerine eşitleyerek anaparalarının takasının gerçekleştirilmesidir (Gürbüz, 2018). Para swapında sabit faiz istenilen para birimi üzerinden tercih edilirken değişken faiz ise genellikle USD tercih edilmektedir (Özhüsrev, 2010).

Para takası üç aşamada gerçekleştirilmektedir.

İşlem günü ana paralarının değiş tokuşunun yapılması.

Sözleşme sürecinde faiz ödemelerinin gerçekleştirilmesi

Vade günü taraflar anaparaları iade etmektedir.

İki farklı ülkelerde faaliyet gösteren

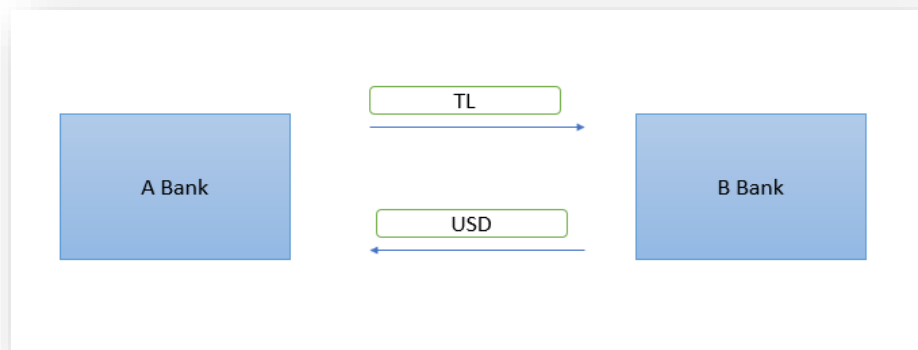
A bankası Türkiye

B bankası Amerika

A bankası USD, B bankası ise TRY fonuna ihtiyaç duymaktadır

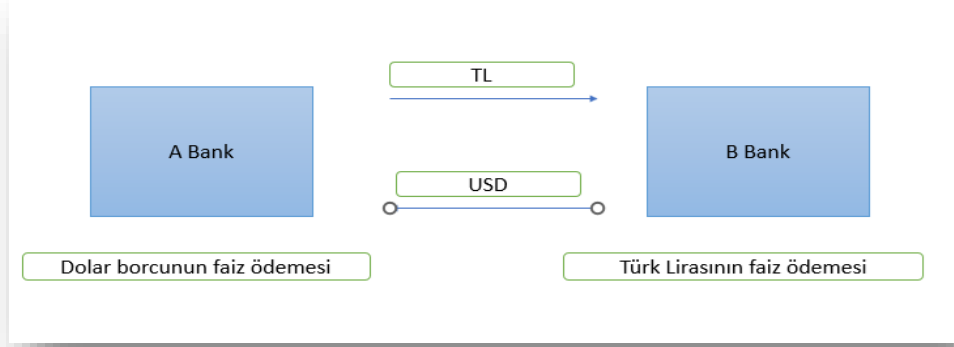
AŞAMA 1: SÖZLEŞME AŞAMASI

Taraflar karşılıklı anaparalarını değiştirmektedir



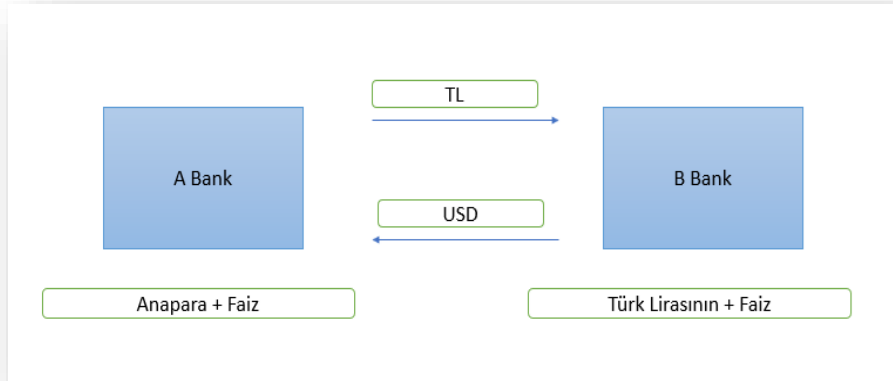
Şekil 2. Para Swapı Anapara Değişimi

AŞAMA 2: FAİZ ÖDEMELERİ



Şekil 3. Para Swapı Faiz Ödemesi

AŞAMA 3: ANAPARALARIN VADE SONUNDA GERİ ÖDENMESİ



Şekil 4. Para Swapı Vade Sonu Anapara Geri Ödemesi

4.3.4.3.Sabit Faizden Sabit Faize Para Swapı

Bir ABD şirketi ile Alman şirketi yatırımları için fon sağlamak istemektedirler. Fakat Alman şirketi yatırımları için dolar fonuna ihtiyaç duyarken ABD şirketi de EUR fonuna ihtiyacı vardır. Şirketler yatırımları için yeteri kadar fona sahip olmadıklarından swap işlem yapmaktadırlar.

ABD şirketi aracı kurum olan Swap Banka başvurarak 1 dolar= 0,09 EUR kuru üzerinden 90.000.000 dolar swap yapmak istemekte.

Alman şirketi 1 dolar = 0,90 EURO dan 81.000.000,00 Euro swap yapmak için swap banka başvurur. Swap bank komisyon karşılığında tarafları bir araya getirerek işlemin gerçekleştirilmesi için uygun koşulları sağlar.

1. Aşama: Swap bank tarafların istekleri üzerine 90.000.000,00 dolar ve 81.000.000,00 euro swap işlemi gerçekleştirir.
2. Aşama: Swap sözleşmesi belirli periyotlarla faiz ödemeleri yapılır. ABD BANKASI %12 sabit faiz ödemesini swap bank aracılığıyla gerçekleştirir. Alman bankası ise 10 % sabit faizle ödemesini gerçekleştirir.
3. Aşama: Vadesi sonunda taraflar aldıkları anaparaları faiz ile birlikte geri ödemesini yapar.

4.3.4.4.Mal Swapı

Mal swapların ilk uygulanmaya başlandığı zamanlar miktar bazında gerçekleştirildi. Örneğin Pamuk ile fındıkların, Patates ile un gibi hammaddelerin taraflar arasında anlaşarak bir tarihte miktar üzerinden değiş tokuşu gerçekleştirilmektedir. Günümüz de ise miktar üzerinden değil fiyatlandırma esas alınmaktadır.

Mal swapında taraflar alıcı ve satıcı konumun da iken satıcının sattığı malın fiyatının düşmesinden, alıcının ise aldığı malın fiyatının yükseleceği endişesi içinde belirlenen bir miktar malın belli bir zaman dahilinde takasının gerçekleştirirler (Karaca, 2007).

4.3.4.5 Diğer Swap Türleri

Artan Swap: Başlangıçta anapara miktarı az olup zaman içerisinde artan swap.

Azalan Swap: Anaparanın zaman içerisinde azalıyor ise amortisman swap olarak da ifade edilir.

Değişken Ana paralı Swap: Ana paranın sözleşme süresince azalış ve artış göstermesidir. Roller-Coaster swap olarak da ifade edilmektedir.

Başlangıcı Geciken Swap: Tarafların sözleşmeyi imzalamalarına rağmen işlem başlangıcın gecikmesidir.

Kuponsuz Swap: Sabit faizle anlaşılan swap sözleşmesinde ödemelerin işlem zamanı ya da vade de toplu olarak ödenmesidir.

Kokteyl Swap: Sözleşme taraflarının ikiden fazla olduğu anapara ve faizinin değiştirildiği swaplardır (Karaca, 2007).

Vadeden Önce Kapatılan Swap: Callable ve Putable swaplar vadeyi beklemeden sözleşmeyi bitirme hakkını taraflara vermektedirler. Callable swap sabit faizli swap Putable ise değişken faizli swaptır. Vadesinden önce swap sözleşmeyi sonlandırma hakkını kullanan taraf karşı tarafa prim ödemekle yükümlüdür.

Süresi Uzatılabilir Swap: Ek prim ödemesi gerçekleştirilerek vadesini ileri bir tarihe uzatılabilinen swaplardır (Yavsaoğlu, 2002).

Dış Borç – Yatırım Swapı (Debity- Equity Swaps): Bankalar geliştirmekte olan ülkelerden borçları tahsil etmesi meşakkatli olduğundan geliştirmekte olan ülkelere yatırım yapan yatırımcılara borçlarını devredeler. Yatırımcılar devir aldıkları borçları tahsil etmek için merkez bankasına başvurur, merkez bankası borçların karşılığının fazlası kadar para verdiğinden yatırımcılar az maliyetle daha çok ulusal para edinmektedir (Çabuk, 2005).

4.3.5.Swap Sözleşmelerin Kullanım Avantajlar

Swap sözleşmesi taraflara birçok alternatif fırsat sunmaktadır. İlk sırada varlıkların veya yükümlülüklerin belirli bir zaman içerisinde takasına olanak sağlamaktadır.

Ekonomik sürecin belirsiz olduğu dönemde tarafların belirsiz piyasa koşullarında oluşacak olan faiz oranı ve döviz kurundaki dalgalanmalardan korunmak amacı ile swap işlem yapmaktadırlar

Swap işlerin ihtiyaçlar doğrultusunda kısa sürede gerçekleştirilmesi kullanım kolaylığı sağlamaktadır (Gürbüz, 2018).

Faiz swaplarında sözleşmeye konu tutarın anaparalar üzerinden değil de faiz tutarı üzerinden işleme alınma avantajı böylece karşılaşılabilecek risk faiz ödemeleri kadar olmaktadır.

Swap işlemlerin gerçekleştirilmesinde de para arzında herhangi bir artışa sebep olmadığından enflasyonist bir etki yaratmamaktadır.

Swap işlemler telefonda dahi anlaşarak yapılması hem zaman kaybına hem de maliyet avantajı sağlamaktadır (Oymacı, 1993).

Swap sözleşmelerin organize piyasada işlem görmemesi ile standart bir sözleşme yapısı yoktur böyle taraflar arasında oluşan ticari sırları saklamaktadır.

Swap sözleşmeler fiyat hareketlerinin yönlerine bağlı olarak fırsat maliyeti yaratmaktadır (Güzel, 2022).

4.4.Opsiyon

Opsiyonlar belirli zaman içerisinde bir varlığı prim karşılığında alma hakkı veya satma hakkı veren türev üründür. Opsiyon alıcısı edindiği hak için prim öderken opsiyon satıcı yükümlülüğünü yerine getirmekle sorumludur. Kısacası opsiyonlar kullanıcısına ileri tarihli hak veren finansal işlemlerdir (Çabuk, 2005).

4.4.1.Opsiyonların İşlem Gördüğü Piyasalar

Opsiyon sözleşmeleri organize piyasalar (Borsa) ve organize olmayan (tezgah-üstü) piyasalarda işlem görmektedir.

4.4.1.1.Organize Olmayan (Tezgah-üstü) Piyasalar

Sözleşme koşulları tarafların istek ve beklentileri neticesinde karşılıklı anlaşarak sözleşmeye konu varlığın miktarı, kullanım fiyatı, vade tarihi gibi unsurları belirlerler.

Organize Olmayan Piyasa Özellikleri;

- 1.Standart olmayan sözleşmelerin olması
- 2.Ödenecek prim tarafların anlaşması ile belirlenir
- 3.Risk fazla olması olarak sayılabilir.

Avantajı: Sözleşme şartları taraflarca serbestçe belirlenir, kurallar yazılı olmayıp tarafların güven duygusu üzerine kuruludur. Güven duygusu tarafların finansal durumları ve sırlarının yayılmasına engel oluşturur.

Dezavantajı: Piyasa riskleri üstlenecek bir kurumun olmayışı risk faktörünü attırır.

Fiyatın taraflarca belirlenmesi fiyatın olduğundan daha fazla yükselmesine neden olmaktadır (Boran, 2012).

4.4.1.2.Organize Piyasalar (Borsa)

Opsiyon sözleşmesi daha önceden belirlenen kurallar çerçevesinde oluşturulmaktadır. Fiyat dışında sözleşmenin unsurları standart ve değiştirilemez.

Özellikleri; Standartlaşma, Halka açık, Takas, Teminat, Likidite, Fiyat Esnekliği olarak açıklanmaktadır.

Standartlaşma opsiyon sözleşmesinin unsurları vade tarihi, işlem günü, işlem saati, işleme konu varlık hepsi standart şekle getirilmiştir.

Standartlar

Satın alma ve satma opsiyonları

Kullanım fiyatında 5 ve 0 son rakamı içerir

Hisse sendeleri 100 tane içerir

Döviz opsiyonlarının tutarları bellidir genellikle döviz karşılığı yapılır

Off-set olarak sözleşmeler sonlandırılır

Halka Açık Fiyatlama ise fiyatlar piyasa koşullarınca müdahale edilmeden oluşarak kamuoyu ile paylaşılır.

Takas Merkezi Borsada işlem yapabilmek için üye olunması gerekmektedir. Üyeliğin tamamlanması için takas merkezinin karşılaşılabilecek olası riskleri öngörerek teminat talep etmektedir. Takas merkezi opsiyonun her iki tarafı için riskleri üstelenerek işleme aracılık etmektedir. Takas merkezinde tüm emirlerin kayıtları tutulmaktadır. Sözleşmenin vadesi geldiğinde alım hakkına sahip taraf prim ödemesi ile takas merkezinin alım-satım sürecini tamamlanması için gerekli koşulları sağlayarak sözleşme sürecini bitir.

Teminat, opsiyon sözleşmesinde alım hakkına sahip taraf vade tarihi geldiğinde de varlığın piyasa fiyatı ile öngörülen fiyat arasında fark zarar ise opsiyonu kullanmayarak ödediği prim kadar zarar etmektedir. Satıcı ise sözleşmeye konu varlığın fiyatındaki oynaklık karşısında zararı sınırsız olup yükümlülüğünü yerine getirememeye söz konusu olmaktadır. Ödenmeme riskine karşı satıcıdan belirli bir tutar teminat istenilmektedir.

Takas merkezi yatırılan teminatı nakit ve nakit dışı değerli finansal varlıkları da kabul etmektedir. Teminatlar iki tane olup ilki işlem anında piyasa koşullarına uygun olarak hesaplanarak yatırılan başlangıç teminatıdır İkincisi değişen piyasa koşullar karşısında başlangıç teminatının yetersiz kalarak ek olarak yatırılmasını istenilen teminattır. Opsiyon sözleşmesinde satıcı karlı durumda ise teminat iade edilir (Çabuk, 2005).

4.4.2.Opsiyon Sözleşmelerinin Değeri

Opsiyon sözleşmesinin zaman değeri ve gerçek değeri olmak üzere iki değeri vardır.

4.4.2.1.Opsiyonun Zaman Değeri

Sözleşmeye konu varlığın değerini vade tarihi gelmeden önce hesaplanan değeridir. Hesaplama yapılırken vadeye kalan gün sayısı, varlığın fiyatında yaşanacak dalgalanmalar ve işlem tarihinden vade tarihine kadar elde edilebilecek faiz geliri dikkate alınmaktadır. Zaman değerinin artmasında vadeye kalan gün sayısının fazla olması, varlığın fiyatında yaşanan yüksek dalgalanmalar etkili olmaktadır. Opsiyonun zaman değerini risksiz faiz oranı, vade kalan gün sayısı ve varlık fiyatının volatilitesi etkilemektedir.

Opsiyonun zaman değerini etkileyen vadeye kalan gün sayısı, risksiz faiz oranı ve varlık fiyatının volatilitesi Boran (2012)'a göre açıklaması şu şekilde yapılmaktadır.

Vadeye kalan gün sayısı azaldığında varlığın değeri spot piyasasında bilindiği için zaman değeri azalmaktadır. Böylece opsiyonun primi azalarak varlık fiyatı piyasasına eşitlenmiş olacaktır. Opsiyon sözleşmesinin vadesinde zaman değeri sıfıra eşitlenir.

Sözleşme vade tarihine yaklaştıkça varlığın fiyatı piyasa fiyatına eşitlenmektedir. Opsiyon satıcının etkileneceği risk azalarak satıcının işlem yapma isteğini artırırken opsiyon alıcısının ise karlılığını azaltarak daha az cazip hale gelmektedir.

İşlem tarihinde zaman değerinin fazla olmasındaki etken ise sözleşmenin vade tarihine olan gün sayısının fazlalığı piyasanın durumu hakkında doğru tahminde bulunmayı riskli hale getirmektedir.

Volatilité dayanak varlığın vadeye kalan gün içerisinde fiyatında yaşadığı değişim olarak ifade edilmektedir. Volatilitenin fazla olması satıcı tarafın yükümlüğünü yerine getirmek durumunda kaldığında risk oluşturmaktadır, alıcı tarafın karını artırması için imkanı sağlamaktadır. Yüksek dalgalanmalar karşısında alıcı taraf

zarar durumunda ise hakkını kullanmayarak, belirsizlikten dolayı ödenen prim yüksek olduğundan, satıcı taraf için yüksek getiri sağlamaktadır (Boran, 2012).

Alım opsiyonu taraftarı piyasa fiyatı 50TL olan varlığı opsiyon sözleşmesi ile kullanım fiyatı 45TL olarak anlaşılarak sözleşmeyi gerçekleştirmektedir. Alım opsiyonu taraftarı için iki durum söz konusu olmaktadır.

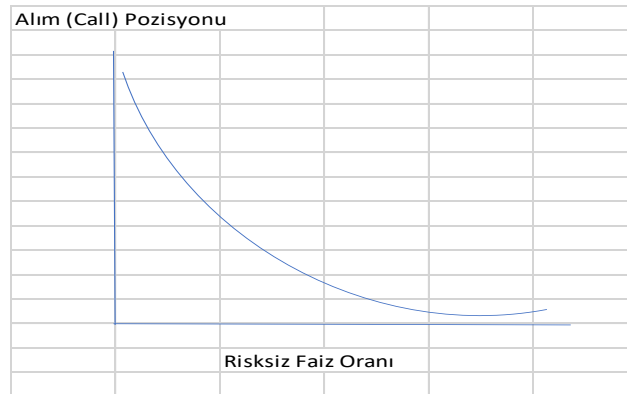
1.Durum: Vade tarihi geldiğinde varlığın fiyatı kullanım fiyatının altına düşmüş ise alıcı taraf opsiyon sözleşmesini kullanmayarak, zararı ödediği prim kadar sınırlamakta.

2. Durum: Vade tarihi geldiğinde varlığın fiyatı artmış ise opsiyon alıcısı hakkını kullanarak karını artırmış olacaktır.

Risksiz faiz oranı ile fırsat maliyeti ifade edilmektedir. Fırsat maliyeti opsiyon sözleşmesinde alma ya da satma hakkını alan tarafın ödediği primi piyasada başka bir finansal ürün için kullanmış olsaydı elde edeceği kardan ya da fırsattan vazgeçme durumudur.

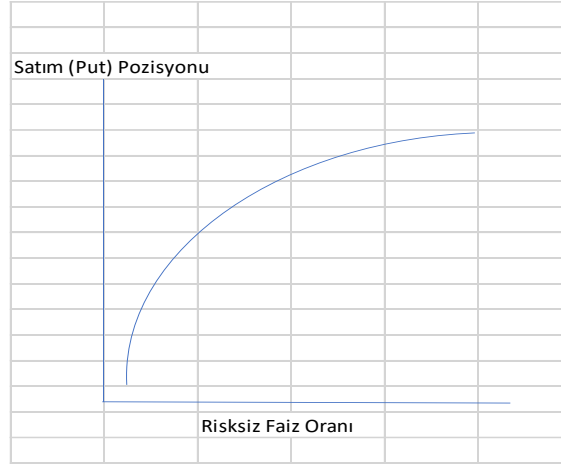
Risksiz faiz oranında yaşanan değişim opsiyon alıcısını ve satıcı için farklı etkilere sahiptir. Risksiz faiz oranı arttığı bir durum söz konusu ise sözleşmenin kullanım fiyatının azaltarak alım opsiyonu fiyatını yükseltirken satım opsiyonun fiyatını azaltmaktadır. Diğer bir durum ise risksiz faiz oranı arttığında varlığının gelecekte oluşacak değerini artırarak varlık fiyatını artırmaktadır (Boran, 2012).

Risksiz faiz oranının alım ve satım opsiyonları üzerindeki etkisi



Şekil 5. Alım Opsiyonu Grafiği

Kaynak: (Boran, 2012) “Türev ürünler ve Yeni Bir Finansal ürün Olarak İklim Türevleri” (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.



Şekil 6 Satım Opsiyonu Grafiği

Kaynak: (Boran, 2012) ‘‘Türev ürünler Ve Yeni Bir Finansal ürün Olarak İklim Türevleri’’ (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul

4.4.3.Opsiyon Fiyatının Duyarlılığı

Yatırımcılar opsiyon sözleşmelerinde öngörülerini doğrultusunda varlığın fiyatı üzerinden işlem yapmaktadırlar. Sözleşmeden istenilen karı elde etmek için fiyata etki eden faktörleri belirlemek gerekmektedir. Opsiyon fiyatının değişkenliğini vega, delta, theta, gama ve rho ile ölçülmektedir.

4.4.3.1.Delta

Opsiyon sözleşmesinde işleme konu varlığın fiyatında meydana gelen değişimin opsiyon fiyatında yarattığı etki olarak tanımlanmaktadır. Delta yüzde olarak ifade edilmektedir. Delta %0 ile %100 arasında değer almaktadır. Delta değeri %100 olduğunda fiyatta oluşacak %10 birimlik artış opsiyon fiyatında aynı etkiyi göstererek %1 birim artacaktır.

Delta sıfır ve bir arasında değer almaktadır. Delta sıfıra eşit olduğunda opsiyonun fiyatı işleme konu varlığın fiyatından etkilenmez. Deltanın değeri bire eşit olduğunda opsiyonun fiyatı işleme konu varlığın fiyatı ile aynı yönde etkilenmektedir. Delta 0,05 eşit ise opsiyonun fiyatı işleme konu varlığın fiyatından yarısı kadar etkilenmektedir (Boran, 2012).

4.4.3.2.Gamma

Opsiyon sözleşmesinin fiyatı işleme konu varlığın fiyatı karşısında gösterdiği duyarlılık sabit kalmayıp sağlanan karlılık durumuna göre esneklik göstermektedir. Esnekliği ölçmek için gama kullanılır. Gama hiçbir zaman negatif değer almaz. Gamma değerinin yüksek olması işleme konu varlığın fiyatı düşmekte olduğunu göstermektedir. Gamma değerinin küçük ise opsiyonun deltası düzenli olur (Boran, 2012).

4.4.3.3.Lambda

Opsiyon sözleşmesinde işleme konu varlığın fiyatında oluşacak %1 değişim opsiyon fiyatında oluşturacak % değişimi ifade etmektedir (Boran, 2012).

4.4.3.4.Rho

Opsiyon fiyatındaki değişim risksiz faiz oranı değerinde oluşacak bir birimlik değişimi dikkate alınmasıdır. Değişim vade kalan gün sayısı ve işleme konu varlık oluşturmaktadır (Boran, 2012).

4.4.3.5.Theta

Opsiyon sözleşmesinin vadesi azaldıkça işleme konu varlığın fiyatının ne kadar olacağını gösterir. Opsiyon sözleşmesinde vadeye kalan gün sayısı azaldığında fiyatı düşer bunu neticesinde theta değeri artar (Boran, 2012).

4.4.4 Opsiyon Sözleşmesinde Temel Kavramlar

Opsiyon sözleşmesinin temel kavramları kullanım fiyatı, işlem tarihi, prim ve marjin olarak açıklanmaktadır.

4.4.4.1 Kullanım Fiyatı

Strike Price ve Exercise Price olarak da ifade edilmektedir. Sözleşmede üzerinde anlaşma yapılan varlığın alım ve satı fiyatıdır. Opsiyon sözleşmesinin tarafları üzerine alım hakkına sahip tarafın ne kadar alacağını, satım hakkına sahip tarafın ise ne kadardan satacağını belirlediği fiyatıdır.

4.4.4.2 İşlem Tarihi

Strike Date ve Exercise Date olarak da ifade edilmektedir. Opsiyon sözleşmesi neticesinde sahip olunan hakların uygulandığı, sözleşmenin işleme alındığı tarihtir. Opsiyon sözleşmesi işlem tarihinde işleme alınmazsa sözleşme geçersiz sayılmaktadır.

4.4.4.3 Marjin

Opsiyon sözleşmesinde satıcı tarafın yükümlülüklerini yerine getirme konusunda yaşanan belirsizliklere karşı takas bank merkezinin satıcıdan istediği teminattır.

Teminat tutarı sözleşmeye konu dayanak varlığın değerine göre değişmektedir. Opsiyon sözleşmesinde satıcı tarafın işlemi gerçekleştirmesi için marj hesabında yeterli veya istenilen tutar kadar bedelin yatırılması gerekmektedir (Boran, 2012).

4.4.4.4 Prim

Opsiyon sözleşmesinde alım hakkına sahip tarafın vade tarihi geldiğinde opsiyonda öngörülen fiyat ile spot piyasasında oluşan fiyat arasındaki fark neticesinde opsiyonu kullanmaya karar versin ya da vermesin satım hakkına sahip tarafa prim ödemekle yükümlüdür.

Prime etki eden faktörler

Opsiyonun alım ya da satım sözleşme olması

Vadeye kalan gün sayısı

Opsiyonun kullanım fiyatı ile cari fiyatı arasında fark

Döviz kuru değişkenliği (Karaca, 2007).

4.4.5.Egzotik Opsiyonlar

Karmaşık opsiyonları açıklayabilmek için finans mühendisleri tarafından ifade edilen terimdir.

4.4.5.1.Forward- Start Opsiyonları

Opsiyon primini işlemin gerçekleştiği anda ödenirken sözleşmenin tarihi ileri bir tarih olabilmektedir.

4.4.5.2.Bileşik Opsiyonlar

Sözleşmeye konu dayanak varlık başka opsiyona bağlı olabilmektedir. Dört tane çeşit vardır; call-put, put-put, pu-call, call-call.

4.4.5.3.Tercihli Opsiyonlar

Sözleşmede alım hakkına sahip tarafın, sözleşmede karar verilen bir tarihte, opsiyonun alım mı satım mı olacağını tercih etme hakkına sahiptir.

4.4.5.4. Asya Opsiyonları

Sözleşmeye konu varlığın vade boyunca aldığı fiyatların ortalaması kullanım fiyatını gösterir.

4.4.5.5.Bariyerli Opsiyonlar

Sözleşmede dayanak oluşturan varlık fiyatının istenilen fiyatı geçip geçmemesine göre kullanmaya karar verilmektedir. Vade tarihinde varlık fiyatı istenilen fiyata ulaşırsa kullanılır ve vanilya opsiyon olur. Belirlenen fiyatın altında kalırsa opsiyon gerçekleştirilmez (Yalçın, 2012).

4.4.5.6.İkili Opsiyonlar

Opsiyon sözleşmeleri içinde en standart olanıdır. Fiyatın artacağı ya da düşeceği beklentisi ile sözleşme yapılmaktadır. All or nothing ve One touch olarak iki çeşide sahiptir. All or nothing opsiyonunda taraf karlı durumda ise vadesinde ödeme yapılır. One touch varlığın fiyatının kullanım fiyatından yüksek olursa ödeme yapılır.

4.4.5.7.Gökkuşığı Opsiyonla

Opsiyon sözleşmesinin değer tek bir varlık üzerinden değil birçok varlık üzerinden hesaplanmaktadır. Gökkuşığı olarak ifade edilmesinde dayanak varlık, kullanım fiyatlarının, vade ve kullanım fiyatlarının farklılık göstermesi etkili olmuştur (Bayri, 2020).

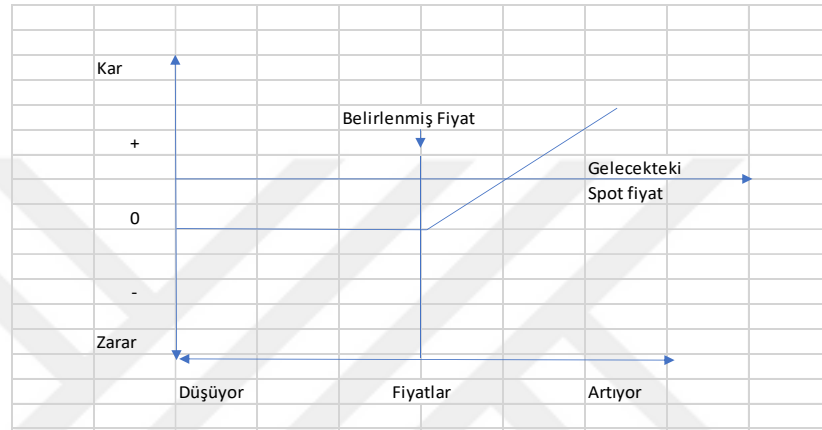
4.4.6.Opsiyon Türleri

Opsiyon türleri alım opsiyonu ve satım opsiyonu olarak ikiye ayrılmaktadır.

4.4.6.1. Alım Opsiyonu

Opsiyonu alan taraf ileri bir tarihte belli bir varlığın belirlenen fiyattan alma hakkına sahip olma durumudur. Vade tarihinde sözleşmeyi gerçekleştiren tarafa alma hakkı sağlıyorsa call-opsiyonu denilmektedir.

Bir yatırımcı için alım opsiyonu; yatırım yapacağı malın fiyatının yükseleceği beklentisi içerisinde ise varlığın fiyatını bugünden sabitlemek için alım opsiyonu satın almaktadır. Vade tarihi geldiğinde sözleşmeye konu varlığın değeri piyasa fiyatının düşük ise opsiyonu alan taraf alım hakkını herhangi bir kısıtlama olmadan kullanmama hakkına sahip olur iken opsiyon satıcısı opsiyon kullanılıyor ise yükümlüğünü yerine getirmekle zorunludur (Karaca, 2007).



Şekil 7 Opsiyon Alıcı Tarafından Alım Opsiyon Grafiği

Kaynak: (Boran, 2012). “Türev ürünler ve Yeni Bir Finansal ürün Olarak İklim Türevleri” (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Grafikte alım opsiyonunda alıcı taraf zararı ödediği prim kadarken zararı teorik olarak sonsuzdur. Zararın ödenen prim ile sınırlı olması yatırımcılar için cezbedici olabilmektedir. Alıcı tarafın istenilen karı sağlaması için varlığın piyasa fiyatı kullanım fiyatının üstünde olması gerekmektedir (Boran, 2012).

Örneğin Bir yatırımcı piyasa fiyatı 38TL olan hissenin fiyatının artacağı beklentisi çerisinde 100 hisse senedi kullanım fiyatı 40TL üzerinden alım opsiyonunu gerçekleştirmektedir. Hisse başına sözleşme fiyatı 5TL olarak $100 \times 5 = 500$ tl prim ödemesi yapmaktadır.

Vade tarihinde hisse fiyatı 55 TL olduğunda

$$(55 - 40) \times 100 = 1.500 \text{ TL}$$

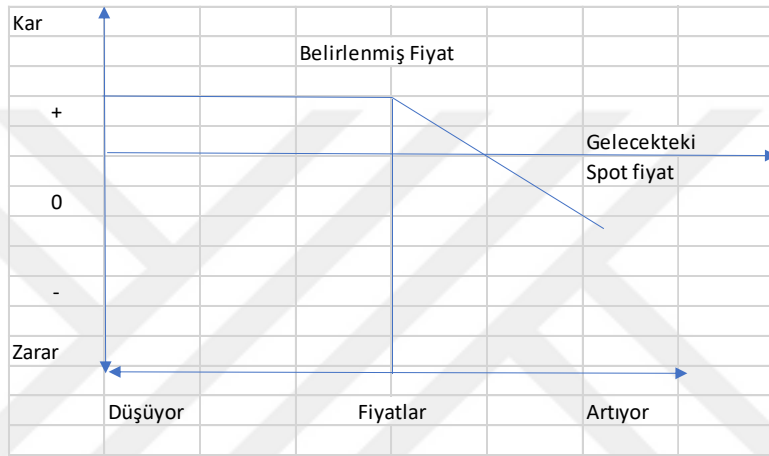
$$1.500 - 1000 = 100 \text{ TL Net kazanç sağlamaktadır.}$$

Vade tarihinde hisse fiyatı 42 TL olduğunda

$$(42 - 40) \times 100 = 200$$

$$200 - 500 = -300$$

Hisse senedi fiyatının kullanım fiyatının üzerinde olmasına rağmen zarar ettirmektedir. Çünkü ödenen prim sözleşmeye konu varlığın fiyatından sağlanan kardan büyük ise kazanç sağlamamaktadır (Boran, 2012).



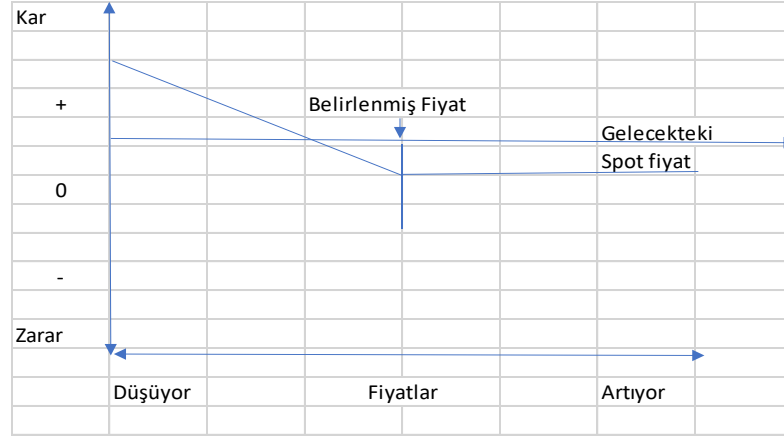
Şekil 8. Satıcı Tarafından Alım Opsiyon Grafiği

Kaynak: (Boran, 2012). “Türev Ürünler ve Yeni Bir Finansal Ürün Olarak İklim Türevleri” (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Grafikte alım opsiyonunun satıcı için vade tarihi geleceği durumu göstermektedir. Satıcı tarafın karı ödenen prim ile sınırlı kalırken eğer öngörünse yanılırsa zararı büyük oranda olacağı göstermektedir.

4.4.6.2. Satım Opsiyonu

Satım opsiyonu alan taraf opsiyonu satan tarafa ödediği prim karşılığında işleme konu varlığı satım hakkını kazanmaktadır. Satım opsiyonu sözleşmeye konu varlığı bugünden belirlenen fiyattan satım hakkı vermektedir (Karaca, 2007).

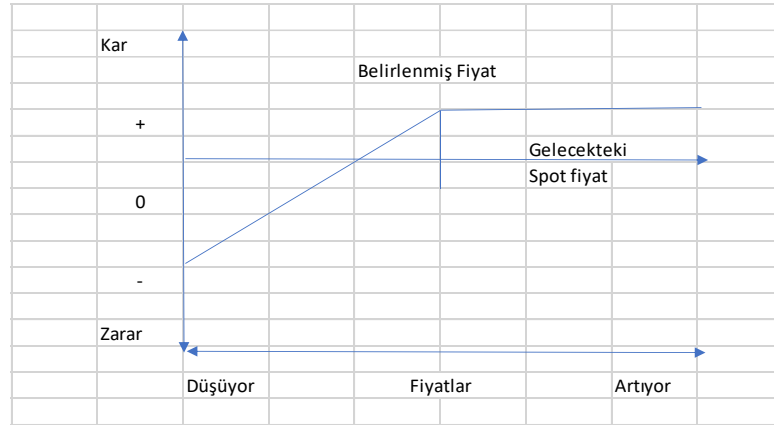


Şekil 9. Alıcı Açısından Satım Opsiyon Grafiği

Kaynak: (Boran, 2012) "Türev Ürünler ve Yeni Bir Finansal Ürün Olarak İklim Türevleri" (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Grafikte de görüldüğü gibi alıcı için kar sınırsız zararın ise ödenen prim ile sınırlıdır.

Opsiyonun alıcının hedefi gelecekte olası fiyat düşüşüne karşı kendisini korumaya almak istemesidir (Boran, 2012).



Şekil 10. Satıcısı Açısından Satım Opsiyon Grafiği

Kaynak: (Boran, 2012) "Türev Ürünler ve Yeni Bir Finansal Ürün Olarak İklim Türevleri" (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Grafikte satım opsiyonunun satıcı tarafından gerçekleştirilmesinde amacı olası fiyat düşüşüne karşı fiyatı sabitlemek istemesidir. Opsiyon satıcısının maksimum karı prim ile sınırlı olurken zararı sınırsız olmaktadır (Boran, 2012).

4.4.7.Opsiyonlarda Karşılaşılabilecek Durumlar

Opsiyon sözleşmeleri tarafların alım hakkı ya da satım hakkına sahip olmaları durumunda baş-başa, zar ve karlı olabilmektedirler.

4.4.7.1.Kar Opsiyonu

Opsiyon sözleşmesinde alım hakkına sahip tarafın üzerinde anlaşılan varlığın fiyatı vadesi geldiğinde spot piyasasından düşük olduğunda karlılık durumu söz konusu olmaktadır. Kısaca bir örnek üzerinden açıklanırsa piyasa fiyatı 50 TL olan varlığı opsiyon sözleşmesi ile kullanım fiyatı 40 TL'den satılarak maliyetini düşürerek karlığını artırmaktadır.

4.4.7.2.Baş-Baş Opsiyonu -Denge Opsiyonu

Opsiyon sözleşmesine taraf olan yatırımcı üzerinde anlaşma yapılan varlığın fiyatı, spot piyasasında oluşan fiyat ile belirlenen kullanım fiyatı birbirine eşit olduğunda ortaya çıkan durumdur.

4.4.7.3.Zarar Opsiyonu

Alım hakkı veren opsiyonda sözleşmeye konu varlığın kullanım fiyatı piyasada işlem gören fiyattan yüksek ise zarar opsiyonu olarak ifade edilmektedir. Örneğin alım hakkına sahip yatırımcı kullanım fiyatı 100 TL'den anlaştığı varlık fiyatı vade gününde 50 TL'den işlem görüyorsa opsiyonu kullanmayacaktır (Boran, 2012).

4.4.8.Vadelerine Göre Opsiyonlar

Vadelerine göre opsiyonlar Amerika tipi, Avrupa tipi ve Bermuda tipi olarak sıralanmaktadır.

4.4.8.1.Amerika Tipi

Amerika tipi opsiyon sözleşmelerin de alım-satım hakkı sözleşme süreci içerisinde istenilen bir zamanda kullanılabilir. Kullanım hakkı için vade sonu beklenilmez ve sözleşmede erken kapama hakkına sahiptir.

4.4.8.2.Avrupa Tipi

Avrupa tipi sözleşmesinde vadeden önce alım ya da satım hakkı kullanılmamaktadır. Vadeden önce işlem yapılamaz. Kullanım hakkı için vade beklenilmektedir (Karaca, 2007).

4.4.8.3.Bermuda Tipi

Opsiyon vade içerisinde istenilen zamanda taraflarca kullanılmaktadır.

4.4.8.4.Leaps (Uzun Vadeli Hisse Senedi Opsiyonu)

1990'lı yıllarda Amerika tipi opsiyonlar olarak piyasada işlem görmeye başlamışlar. Uzun vadeli hisse senedi opsiyonu ile opsiyonu kullanan tarafa belli bir hisseyi üç yıl vadeli olmak üzere istenilen tarihte kullanım hakkı vermektedir. Opsiyonun uzun vadeli olması kullanım hakkına sahip tarafın kar elde etme olasılığını artırmıştır (Boran, 2012).

4.4.9.Dayanak Varlıklarına Göre Opsiyonlar

Opsiyonlar piyasasında en çok döviz opsiyonları, faiz opsiyonları, hisse senedi opsiyonları, endeks opsiyonları ve altın opsiyonları işlem görmektedir.

4.4.9.1.Pay Senedi Opsiyonu

Sözleşmeye konu dayanak varlığı hisse senetleri oluşturmaktadır. Sözleşme tarafları belli bir miktar para ile piyasada meydana gelen fiyat dalgalanmalarından yüksek kazançlar elde etmek istenilmektedir. Hisse senedi alım opsiyonu işlem yapan tarafın zararı ödediği prim ile sınırlı kalırken spot piyasasında hisse alan yatırımcının zararı hisselerini kaybetmek olacaktır. Hisse senetlerine yatırım yapmak isteyen yatırımcı hisse fiyatlarının belirsizliği karşısında riskini azaltmak için hisse senedi opsiyonu kullanabilmektedir.

4.4.9.2.Endesk Opsiyonu

Borsada oluşan fiyat hareketlerine dayanak olan sözleşmelerdir (**Boran, 2012**).

4.4.9.3.Döviz Opsiyonları

Döviz opsiyon sözleşmelerine dayanak olan varlık yabancı para birimidir.

4.4.9.4.Ticari Mal Opsiyonları

Ticari mal ya da emtia opsiyonları gelecekte anlaşılan bir tarihte belli bir malı kullanma fiyatı üzerinden alma ya da satma hakkı veren opsiyonlardır. Alım hakkına sahip yatırımcının ödediği prim ticari mal için sigorta görevi görmektedir.

Ticari mal Opsiyonu işlemi yaparak yatırımcılar bilanço maliyetlerini yönetmek, gelir hedeflerini tutturmak gibi amaçlara sahipler.

4.4.9.5.Faiz Oranı Opsiyonları

Opsiyon sözleşmesine konu dayanak varlık faizlerden oluşmaktadır (**Karaca, 2007**).

4.5.Futures Sözleşmeleri

Futures sözleşmeleri bilenen diğer adı ile Vadeli İşlem Sözleşmeleri bugünden fiyatı belirlenen malı, emtia, kıymetli madenleri gibi finansal varlıkları alma ve satma imkan veren sözleşmelerdir. Sözleşmenin vadesi ve varlığın fiyatı bugünden bilindiğinden futures sözleşmeleri denilmektedir. Sözleşmede tek değişenin fiyat olduğu diğer unsunlar vade tarihi, işleme konu varlığın miktarı, niteliği ve teslim yerinin standart olduğu sözleşmelerdir. Organize piyasalarda işlem görmektedir. Takasbank garantörlüğünde işlemler gerçekleştirilir (Özhüsrev, 2010).

4.5.1.Futures Piyasalarında Takasbank

Organize piyasada işlem görmesinin taraflara sağlanan avantajından biri işlemin gerçekleştirilmesine karşı güvence sağlamasıdır. Takasbank taraflara alıcı ise satıcı, satıcı ile alıcı konumunda olarak karşı taraf rolünü üstlenmektedir. Taraflar birbirlerini bilmezler istekleri ve beklentileri doğrultusunda Takasbank tarafından borsada eşleştirilir (Boran, 2012).

Takasbank işlemlerin gerçekleştirilmeme durumuna karşı taraflardan teminat istemektedir. Bu teminatlar sırasıyla başlangıç teminatı, sürdürme teminatı ve değişim teminatıdır.

Başlangıç Teminatı: Borsada işlem gerçekleştirecekler için takas merkezine zorunlu olarak yatırılan ilk teminattır. Başlangıç teminatı olarak yatırılan kıymet kolaylıkla nakde çevrilebilir olması gerekmektedir. İşlem pozisyonu kar eden taraf karı takas hesabına yatırılmaktadır. Hesap sahibi yatırılan tutar başlangıç teminatının üzerinde kalıyor ise fazla olan teminat tutarı kadar çekilebilmektedir.

Sürdürme Teminatı: Hesap üyelerinin takas merkezine yatırılan teminatları sürekli takip edilerek piyasa koşullarına uygun olarak değerlendirilir. Zarar eden tarafın teminatı başlangıç seviyesinin ulaşmaması için teminat tamamlama çağrısı (margin-call) yapılır. Gerçekleştirilmesi istenilen bu teminata sürdürme teminatı denilmektedir.

Değişim Teminatı: Zarar eden tarafın başlangıç teminatının tekrar sürdürme teminatına düşmesi durumunda istenilen teminat değişim teminatıdır (Özhüsrev, 2010).

4.5.2.Futures Sözleşmesi Fiyatlama

Futures sözleşmelerinde fiyatlandırılması taşıma maliyeti üzerinden yapılmaktadır.

Taşıma Maliyeti

Taşıma maliyeti modeli ile sözleşmeye konu malın fiyatı vade tarihindeki fiyat malın spot piyasasındaki fiyatına ve vadeye kadar olan taşıma maliyetine bağlıdır. Modeli etkilen faktörler ise malın vade tarihine kadar bulundurulmasında elde edilen temettü geliri, saklama maliyeti ve sigorta sayılabılır.

$$Vadeli İşlem Fiyatı = Spot Fiyatı + Taşıma Maliyeti$$

$$Taşıma Maliyeti = Finansal Maliyet + Sigorta + Saklama Maliyeti$$

$$Kısacası Taşıma Maliyeti =$$

Vadeli Fiyat Spot Fiyat bu durumda vadeli fiyat spot fiyatın üzerinde olmalıdır (Yurdabak, 2007).

4.5.3.Futures Sözleşme Türleri

Futures sözleşme türleri döviz futures sözleşmesi, faiz futures ve endeks futures sözleşmesi olarak tanımlanmaktadır.

4.5.3.1.Döviz Futures Sözleşmesi

Belirli miktar dövizini daha önceden belirlenmiş fiyat üzerinden ileri tarihte alım ya da satımın gerçekleştiği döviz futures sözleşmeleridir. Yatırımcılar sözleşmeyi gerçekleştirmekteki amacı döviz kuru dalgalanmalarına karşı ödeyecekleri borçları sabitleyerek maliyeti düşürmek ve doğru tahminlerle oluşan oynaklıktan kazanç sağlamaktır.

4.5.3.2.Faiz Futures

Faiz oranlarında yaşanacak belirsizlikler karşısında korunmak amacıyla sabit getirili finansal ürünlere önceden belirlen faiz oranı üzerinden almak ya da satma imkanı tanıyan sözleşmelerdir. Sözleşmeye konu finansal ürünler devlet tahvili, hazine bonusu örnek olmaktadır.

4.5.3.3.Endeks Futures

Pay senedi endeksinin bugünden belirlen fiyat üzerinden ileri tarihte alım satımının gerçekleştiren sözleşmelerdir. Örnek üzerinden açıklarsak piyasa fiyatı 15 TL olan XYZ hissenin artacağı tahmini ile pay senedini 20 TL'den belirleyerek futures sözleşme yedi adet almaktadır.

Vade günü XYZ fiyatı 32 TL

Bir sözleşme 100 adet pay senedi

$$(32 - 30) \times 12 = 1.200 \text{ TL}$$

$$1.200 \times 7 = 8.400 \text{ TL' dir}$$

4.5.3.4.Emtia Futures

Vadeli işlem sözleşmelerinin başlangıcı tarımsal ürünlerin üzerine dayanmaktadır. Basit bir örnek ile açıklanırsa: Üreticiler ileri tarihte oluşabilecek fiyat riskine karşı ürünlerini satmak isterken, tüketiciler ise ihtiyaçları doğrultusunda talep oluşturmaktalar. Üretimi yapılan mahsullerde, yaşanan kuraklık neticesinde hasatın az olacağını ve fiyatında artış yaşanacağı yönündeki beklentiler neticesinde futures sözleşme yapılarak bugünden belirlen fiyattan alınan ürünler vadesi geldiğinde kazanç elde edilerek satılmaktadır.

Mahsullerin fazla olacağını ve buna bağlı olarak fiyatların düşeceğini öngören üretici futures sözleşme ile bugünden belirlenen fiyattan ürünleri satarak vadesi geldiğinde düşük fiyattan satın almayı planlamaktadır (Kadioğlu S. , 2012).

4.6.Forward Sözleşmeleri

Forward sözleşmelerin bir diğer adı ‘Alivre ‘olarak ifade edilen türev ürün sözleşmeleridir. Forward sözleşmeleri döviz kuru, emtia, altın, menkul kıymet gibi varlıkların fiyatı önceden belirlenerek ileri tarihte alım veya satımın gerçekleştirilmedir.

Forward sözleşmeler organize olmayan tezgah-üstü piyasalarda işlem görmektedir ve ikincil piyasası yoktur. Sözleşme şartları ve unsurları tarafların iradesi ve ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmektedir. Standart sözleşmeler olmayıp taraflara özel sözleşmelerdir. Taraflar vazgeçerek veya iptal ederek sözleşmeyi sonlandırma haklarına sahip değiller çünkü sözleşme taraflar için bağlayıcı nitelikte olup yükümlüklerini gerçekleştirmeleri gerekmektedir.

Forward sözleşmelerinde uzun taraf (long) kısa taraf (short) olmak üzere iki taraf vardır. Uzun taraf sözleşmenin alıcısı iken kısa taraf sözleşmenin satıcısıdır. Satıcı taraf sözleşmenin vade tarihi geldiğinde ödemekle yükümlü olduğu varlığa sahip değilse spot piyasasından satın alarak satıcı tarafa ödemesini gerçekleştirir. (Bayri, 2020)

Forward sözleşmelerin vadesi genellikle bir yıldan kısa olarak 1 ay, 2 ay, 3 ay veya 6 ay vadelerinde gerçekleştirilir (Şahin Y. , 2019).

4.6.1.Ticari Mal Forward

Ticari mal sözleşmelerinde, sözleşmeye konu malı daha önceden belirlenen fiyattan ileri tarihte alım ve satımını gerçekleştirilmesidir. Alıcı tarafın beklentisi malın fiyatında ani değişimlere karşı kendisini güvenceye almasıdır.

Ticari mal forward sözleşmesine bir örnek üzerinden açıklanırsa. Patates üreticisi Mayıs ayında bir çuval patatesi maliyeti 100 TL olarak üretmektedir. Spot piyasasında bir çuval patates 300TL’dir. Çiftçi ektiği patateslerin hasat zamanında fiyat düşüşüne karşı tedarikçi ile forward işlem yapmaktadır. Çuvalı 400 TL’den olmak üzere Eylül vadeli işlem gerçekleştirilir.

1.Durum patates çuvalının fiyatı 200 TL olması

Üretici çuvalını 400 TL'den satmaya anlaştığı için çuval başına 200 TL kar elde etmektedir. Tedarikçi piyasa fiyatının üzerinden belirtilen fiyattan patatesleri almakla yükümlü olarak çuval başına 200 TL zarar etmektedir.

2.Durum Patates çuvalının piyasa fiyatı 500 TL olması

Üretici çuval fiyatı 400tlden sabitlediği patatesler için 100 TL zarar etmektedir.

Tedarikçi ise çuvalın 400 TL'den sabitlediği için 100 TL kar elde etmektedir.

4.6.2.Döviz Forward Sözleşmesi

Döviz forward sözleşmeleri, sözleşmeye konu döviz kurunun bugünden belirleyerek ileri tarihte döviz alım ve satım işleminin gerçekleştirmesini sağlamaktadır. Döviz forwardları döviz kurunu bugünden sabitleyerek ileride karşı karşıya kalınacak döviz kurundan korunmak istenilmektedir.

4.6.3.Faiz Oranı Forward

Faiz Oranı forward sözleşmeleri ile bugünden belirlen faiz oranı üzerinden ileri tarihli olarak alım-satım yapma imkanı sağlanmaktadır. Faiz oranı sözleşmeleri taraflara beklenmedik ani faiz oranlarının düşüşüne ve yükselişine karşı koruma sağlamaktadır. Tarafların faiz oranının değişime karşı beklentileri farklıdır. Alıcı taraf eğer faiz oranlarının yükseleceği beklentisi içinde işlemini gerçekleştirdi ise faiz oranlarının artığında maliyet yükünü azaltırken satıcı taraf faiz oranlarının düşüşünden dolayı yaşayacağı gelir kaybı engellemiş olacaktır (Bayrı, 2020).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE 2017- 2022 YILLARI ARASI AKTİF BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE İLK 10 BANKANIN TÜREV ÜRÜN KULLANIM YOĞUNLUĞU

2022 yılı içerisinde Türkiye’de faaliyet gösteren toplam 51 bankanın aktif büyüklüğü 13.114.858 milyon TL’dir. 52 banka içerisinde en yüksek aktif büyüklüğe sahip ilk 10 bankanın aktif büyüklüğü ise 11.602.728 milyon TL’dir. Tablo da hesaplandığı gibi ilk 10 bankanın aktif büyüklüğünün toplamı bütün bankaların aktif büyüklüğüne oranı %88.47’dir. Bu nedenle ilk 10 bankanın aktif büyüklüğü, bankacılık sektörü hakkında genel bilgi sağlayacağı konusunda referans olacağı düşüncesi ile Türk bankacılık sisteminde türev ürün kullanım yoğunluğu ilk 10 banka üzerinde incelenilmektedir.

Tablo 1. 2022 Yılı İtibari ile Türkiye’deki Aktif Büyüklüklerine Göre Bankalar
(Milyon TL)

Banka	Toplam Aktifler	100%
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	2.311.665	17,63%
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1.681.061	12,82%
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1.408.323	10,74%
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1.392.140	10,61%
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1.152.172	8,79%
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1.108.094	8,45%
Akbank T.A.Ş.	1.075.186	8,20%
QNB Finansbank A.Ş.	601.755	4,59%
Denizbank A.Ş.	526.295	4,01%
Türk Eximbank	346.037	2,64%
Toplam	11.602.728	88,47%
Bütün Bankalar	13.114.858	100%

Kaynak: (TBB, 2022). “Aktif Büyüklüklerine Göre Banka Sıralaması 2022 Yılı. Türkiye Bankalar Birliği”

5.1.Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının Türev Ürün Kullanımı

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının 2017 ve 2022 yılları arasındaki türev ürünleri kullanımı yıllara göre incelenmektedir.

Tablo 2. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının 2017 Yılı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2017	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	82.996.468	12.695.421	95.691.889	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	82.996.468	12.695.421	95.691.889	100
a. Swap	75.685.916	8.709.947	84.395.863	88,23%
b.Opsiyon	355.642	367.836	723.478	0,76%
c.Forward	6.924.910	3.617.638	10.542.548	11,02%
d.Futures	-	-	-	-
e. Diğer	-	-	-	-

Kaynak: (T.C. Ziraat Bankası , 2017). “2017 Faaliyet Raporu”

2017 yılında türev ürün kullanımı riskten korunma amacını tercih etmeyerek tamamı alım satım amaçlı olarak toplam 95.691.889 TL kullanılmıştır. Gerçekleştirilen işlemlerin çoğunluğu yabancı para birimi üzerindendir. Swap işlemler tüm türev ürünler içerisinde %88,23 oranla çoğunluğu oluşturmaktadır. Futures işlemler bu yıl içerisinde hiç kullanılmamıştır.

Tablo 3.Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının 2018 Yılı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2018	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	119.222.177	21.265.974	140.488.151	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	119.222.177	21.265.974	140.488.151	100
a. Swap	113.675.362	18.722.244	132.397.606	94,24%
b.Opsiyon	23.974	21.600	45.574	0,03%
c.Forward	5.522.841	2.522.130	8.044.971	5,73%
d.Futures	-	-	-	-
e. Diğer	-	-	-	-

Kaynak: (T.C. Ziraat Bankası, 2018). “2018 Faaliyet Raporu”

2018 yıllıda 2017 yıllında olduğu gibi tüm işlemler alım satım amaçlı yapılmaktadır. Tercih edilen işlemin çoğunluğunu %94,24 oranla swap işlem oluşturmaktadır. Bu yıl içerisinde de futures işlem gerçekleştirilmemiştir.

Tablo 4.Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının 2019 Yılı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2019	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	206.218.832	47.134.267	253.353.099	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	206.218.832	47.134.267	253.353.099	100
a. Swap	199.771.811	43.277.330	243.049.141	95,93%
b.Opsiyon	28.510	2.024	30.534	0,01%
c.Forward	6.418.511	3.854.913	10.273.424	4,05%
d.Futures	-	-	-	-
e. Diğer	-	-	-	-

Kaynak: (T.C Ziraat Bankası, 2019). “2019 Faaliyet Raporu”

2019 yılında T.C Ziraat banaksı türev ürünlerini alım satım amaçlı gerçekleştirmiştir. Toplam işlemleri 253.353.099 bin TL’sinin 206.218.832 bin TL si yabancı para birimi üzerinden yapılmıştır. Bu yıl da işlemlerin çoğunluğu swap işlemler oluşturmaktadır. Futures işlem bu yıl içerisinde hiç yapılmamıştır.

**Tablo 5.Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının 2020 Yılı Türev Ürün
Kullanımı**

31.12.2020	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	286.591.575	71.516.279	358.107.854	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	286.591.575	71.516.279	358.107.854	100
a. Swap	281.234.260	68.512.430	349.746.690	97,67%
b.Opsiyon		-	-	-
c.Forward	4.721.385	2.339.701	7.061.086	1,97%
d.Futures	635930	664148	1300078	0,4%
e. Diğer	-	-	-	-

Kaynak: (T.C. Ziraat Bankası , 2020). “2020 Faaliyet Raporu”

TC. Ziraat bankası bu yıl hiç opsiyon işlemi yapmamıştır. 2017-2020 yılları arasında ilk defa Futures işlem kullanılmıştır. Swap işlemler bu yıl içerisinde % 97,67 oranla çoğunluğu oluşturmaktadır. İşlemler bu yıl da çoğunlukla yabancı para birimi üzerinden yapılmıştır.

**Tablo 6.Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının 2021 Yılı Türev Ürün
Kullanımı**

31.12.2021	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	425.823.436	69.276.503	495.099.939	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	425.823.436	69.276.503	495.099.939	100
a. Swap	408.569.888	64.441.075	473.010.963	95,54%
b.Opsiyon	9.996.430	-	9.996.430	2,02%
c.Forward	7.257.118	4.835.428	12.092.546	2,44%
d.Futures	-	-	-	-
e. Diğer	-	-	-	-

Kaynak: (T.C. Ziraat Bankası, 2021). “2021 Faaliyet Raporu”

2021 yılında 2020 de kullanılmaya başlanılan futures işlem kullanımı bırakılarak opsiyon işleminin kullanımı tekrar başlamıştır. Toplam işlem 495.099.939

bin TL içerisinde 473.010.963 bin TL'si swap işlemler ile çoğunluğu oluşturmaktadır. İşlemler çoğunlukla yabancı para birimi üzerinden yapılmaktadır.

Tablo 7.Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının 2022 Yılı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2022	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	623.254.178	104.952.121	728.206.299	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	623.254.178	104.952.121	728.206.299	100
a. Swap	610.138.769	100.584.309	710.723.078	97,60%
b. Opsiyon	11.531.741	2.588.463	14.120.204	1,94%
c. Forward	1.022.713	1.079.526	2.102.239	0,29%
d. Futures	560955	699823	1260778	0,2%
e. Diğer	-	-	-	-

Kaynak: (T.C. Ziraat Bankası , 2022). “2022 Faaliyet Raporu”

2022 yılında 728.206.299 bin TL lik türev işlem gerçekleştirilmiştir. İşlemlerin çoğunluğu % 97,60 oranla swap işlemler oluştururken tekrar bu yıl içerisinde futures işlemler kullanılmıştır.2021 yılında Türk lirası üzerinden yapılmayan opsiyon tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Bu yılda gerçekleştirilen işlemlerin çoğunluğu yabancı para birimi üzerindendir.

2017-2022 yılları arasında Türkiye Cumhuriyet Ziraat Bankası türev araçları riskten korunma amacıyla gerçekleştirmediğini tamamının alım satım amacı işlemler olarak yapıldığı incelenmektedir. Gerçekleştiren türev ürünlerin çoğunluğu yabancı para birimi cinsinden olup az miktarda Türk lirası üzerinden yapılmaktadır.

Alım satım amacı ile kullanılan türev araçların içerisinde büyük bir oranla swap işlemler yer almaktadır. Swap işlemler yıllara göre dağılımı; 2017 yılında 88,23% , 2018 yılında 94,24% , 2019 yılında 95,93% , 2020 yılında 97,67% , 2021 yılında 95,54% düşüş göstermiş olsa da 2022 yılında tekrar artış göstererek 97,60% oranla en çok kullanılan türev olmuştur. Swap işleminden sonra en çok kullanılan türev ürünler forward, opsiyon ve 2020 ve 2022 yılında gerçekleştirilen az miktarda ki futures işlem olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası her yıl türev ürünlerin kullanımı arttığı görülmektedir. Riskten koruma amacı ile kullanımını tercih etmese de alım satım amacı ile karını maksimize etmek amacıyla kullanımını arttırdığı izlenilmektedir.

5.2.Türkiye Vakıflar Bankası Türev Ürün Kullanımı

2017 ve 2022 yılları arasında Türkiye Vakıflar Bankasının hangi amaçla hangi türev ürünlerini kullanıldığı incelenmektedir.

Tablo 8.Türkiye Vakıflar Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2017	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	43.634.251	17.099.268	60.733.519	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	43.634.251	17.099.268	60.733.519	100
a. Swap	30.420.079	10.344.359	40.764.438	67,12%
b.Opsiyon	431.542	426.094	857.636	1,41%
c.Forward	1.617.661	1.152.837	2.770.498	4,56%
d.Futures	-	-		0
e. Diğer	11.164.969	5.175.978	16.340.947	26,91%

Kaynak: (VakıfBank, 2017). “2017 Faaliyet Raporu”

2017 yılı içerisinde kullanılan türev ürünler alım satım amaçlı olup riskten korunmak için tercih edilmemiştir. Bu yıl içerisinde kullanılan türev ürünler çoğunlukla yabancı para birimidir. Kullanılan türev ürünler ise toplam 60.733.519 bin TL dir bunu 40.764.438 bin TL si swap işlemlerden oluşmaktadır. Swap işlemi takiben forward ve opsiyon kullanılmıştır ve futures işlemler gerçekleştirilmemiştir.

Tablo 9.Türkiye Vakıflar Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2018	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	89.042.574	20.699.397	109.741.971	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	0
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	89.042.574	20.699.397	109.741.971	100
a. Swap	73.193.459	13.638.148	86.831.607	79,12%
b.Opsiyon	1.784.623	697.904	2.482.527	2,26%
c.Forward	1.543.434	1.201.285	2.744.719	2,50%
d.Futures	-	-	-	
e. Diğer	12.521.058	5.162.060	17.683.118	16,11%

Kaynak: (VakıfBank, 2018).” 2018 Faaliyet Raporu”

2018 yılında türev işlemlerin tamamı alım satım amaçlı kullanılarak riskten korunma amacı tercih edilmemiştir. Toplam gerçekleştirilen türev ürünler 109.741.971 bin TL’nin 89.042.574 bin TL’lik kısmı yabancı para birimi üzerindedir. Swap işlemler bu yıl içerisinde de en çok kullanılan türev ürün olmuştur, futures ürünler hiç kullanılmamıştır.

Tablo 10.Türkiye Vakıflar Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2019	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	132.484.396	42.379.447	174.863.843	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	132.484.396	42.379.447	174.863.843	100,00%
a. Swap	114.418.040	30.987.513	145.405.553	83,15%
b.Opsiyon	759.416	576.987	1.336.403	0,76%
c.Forward	2.217.584	2.320.043	4.537.627	2,59%
d.Futures	-	-	-	-
e. Diğer	15.089.356	8.503.904	23.593.260	13,49%

Kaynak: (VakıfBank, 2019).“2019 Faaliyet Raporu”

Türkiye Vakıflar Bankası 2019 yılın da işlemlerini alım satım amacı ile gerçekleştirmiştir. Türev ürünlerin çoğunluğu yabancı para birimi üzerinedir. Swap işlemler türev işlemlere olan oranı ile %83.15 ile en çok işlem yapılan türev ürün olmuştur. Opsiyon işlemi toplam türev ürünleri içerisinde diğer yıla göre azalış göstermiştir. Futures işlemler bu yılda da kullanılmamıştır.

Tablo 11. Türkiye Vakıflar Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanım

31.12.2020	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	177.275.729	52.814.553	230.090.282	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	177.275.729	52.814.553	230.090.282	100,00%
a. Swap	153.242.062	42.437.528	195.679.590	85,04%
b. Opsiyon	919.172	247.144	1.166.316	0,51%
c. Forward	1.550.002	1.523.642	3.073.644	1,34%
d. Futures	186.250	195.835	382.085	0,17%
e. Diğer	21.378.243	8.410.404	29.788.647	12,95%

Kaynak: (VakıfBank, 2020). “2020 Faaliyet Raporu”

2020 yılında Türkiye Vakıflar Bankası türev araçları riskten korunma için kullanmıştır. Kullanılan işlemlerin çoğunluğunda yabancı para birimi ile işlemler yapılmıştır. 2017’den itibaren ilk defa bu yıl içerisinde futures işlem kullanılmaya başlanılmıştır. Swaplar türev ürünler içerisinde en çok tercih edilen olmuştur.

Tablo 12. Türkiye Vakıflar Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2021	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	291.691.485	58.138.338	349.829.823	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	291.691.485	58.138.338	349.829.823	100,00%
a. Swap	215.893.398	40.925.228	256.818.626	73,41%
b. Opsiyon	4.745.424	2.536.251	7.281.675	2,08%
c. Forward	8.227.370	6.266.455	14.493.825	4,14%
d. Futures	-	-	-	
e. Diğer	62.825.293	8.410.404	71.235.697	20,36%

Kaynak: (VakıfBank, 2021).” 2021 Faaliyet Raporu”

2021 yılında kullanılan türev ürünler alım satım amaçlı olup riskten korunma amacı ile işlem gerçekleştirilmemiştir. Geçen yıl kullanılmaya başlanılan futures işlemler bu yıl içerisinde kullanılmamıştır. İşlemlerin çoğunluğu yabancı para birimi olup en çok kullanılan türev ürün swap olmuştur.

Tablo 13. Türkiye Vakıflar Bankasının 2022 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2022	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	364.510.413	38.801.134	403.311.547	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	364.510.413	38.801.134	403.311.547	100,00%
a. Swap	279.351.809	25.130.648	304.482.457	75,50%
b. Opsiyon	11.846.306	10.648.322	22.494.628	5,58%
c. Forward	1.153.908	1.031.528	2.185.436	0,54%
d. Futures	655.550	820.882	1.476.432	0,37%
e. Diğer	71.502.840	1.169.754	72.672.594	18,02%

Kaynak: (VakıfBank, 2022).” 2022 Faaliyet Raporu’

2022 yılı incelendiğinde türev ürünler kullanımı alım satım amaçlı olup riskten korunma amaçlı kullanılmamıştır. Kullanılan türev ürünlerin çoğunluğu yabancı paramı birimidir. Swaplar türev ürünler içerisinde en çok kullanılan ürün olmaya devam etmektedir. Bu yıl içerisinde tekrar futures işlem kullanılmaya başlanılmıştır.

Türkiye Vakıflar Bankasının 2017 ve 2022 yılları incelendiğinde türev ürünlerin kullanım amacı alım satım olarak gerçekleştirildiği riskte korunma amacı ile işlem yapılmadığı görülmektedir. Türev ürünlerin çoğunluğu yabancı paramı birimi olup az miktarda Türk lirası cinindedir. Türev ürünler içerisinde swap 2017 yılında 67,12% , 2018 yılında 79,12% , 2019 yılında 83,15% 2020 yılında 85,04%

2021 yılında 73,41% ve 2023 75,50% oranla en çok tercih edilen finansal ürün olmuştur. 2021 yılında swap işlemlerin kullanım oranının düşmesinde diğer ürünlerinde artışına bağlıdır. Swap işlemlerinden sonra en çok kullanılan türev ürünlerin diğer türev ürün olduğu incelenmektedir, bunları takiben az miktarda ve değişken oranla forward, opsiyon ve futures işlemler takip etmektedir.

2017 ve 2022 yılları boyunca türev ürünlerin kullanımı devamlı artış göstermektedir ve alım satım amacıyla gerçekleştirilen türev ürünler kar sağlamayı amaçlamaktadır.

5.4. Türkiye İş Bankası Türev Ürün Kullanımı

2017 ve 2022 yıllarında Türkiye İş Bankasının türev ürünlerin kullanımın hangi amaçla gerçekleştirdiği incelenmektedir.

Tablo 14.Türkiye İş Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2017	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	134.305.763	46.800.964	181.106.727	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	134.305.763	46.800.964	181.106.727	100,00%
a. Swap	110.073.526	35.537.852	145.611.378	80,40%
b.Opsiyon	9.443.504	5.292.162	14.735.666	8,14%
c.Forward	10.820.316	5.970.950	16.791.266	9,27%
d.Futures	-	-	-	-
e. Diğer	3.968.417	-	3.968.417	2,19%

Kaynak: (İş Bank, 2017). “2017 Faaliyet Raporu”

2017 yılında türev ürünleri alım satım amacı ile kullandığı görülmektedir. Toplam 181.106.727 bin TL değere sahip türev ürünlerin 134.305.763 bin TL’lik kısmı yabancı paramı birimi üzerinden işlem yapılmaktadır. Türev ürünler içerisinde swaplar %80,40 oranla en çok kullanılan olmaktadır, Futures ürünler için hiç işlem yapılmamaktadır.

Tablo 15.Türkiye İş Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2018	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	185.061.020	58.131.629	243.192.649	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	185.061.020	58.131.629	243.192.649	100,00%
a. Swap	157.606.624	46.758.472	204.365.096	84,03%
b.Opsiyon	10.184.275	5.294.818	15.479.093	6,36%
c.Forward	11.507.343	6.078.339	17.585.682	7,23%
d.Futures	-	-	-	-
e. Diğer	5.762.778	-	5.762.778	2,37%

Kaynak: (İş Bank, 2018). “2018 Faaliyet Raporu”

2018 yılına göre türev işlemler alım satım amaçlı olup riskten korunma amacı ile ilgili hiç işlem yapılmamaktadır. İşlemler çoğunlukla yabancı paramı birimi cinsidendir. Türev ürünlerin çoğunluğu swap işlemlerden yapılmaktadır ve bu yıl futures işlem yapılmamıştır.

Tablo 16.Türkiye İş Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2019	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	217.479.519	60.697.736	278.177.255	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	217.479.519	60.697.736	278.177.255	100,00%
a. Swap	186.651.608	51.678.508	238.330.116	85,68%
b.Opsiyon	11.745.692	3.547.664	15.293.356	5,50%
c.Forward	16.739.104	5.471.564	22.210.668	7,98%
d.Futures	-	-	-	-
e. Diğer	2.343.115		2.343.115	0,84%

Kaynak: (İş Bank, 2019).” 2019 Faaliyet Raporu”

Tablo incelendiğinde türev işlemler alım satım amacı ile yapıldığı ve riskten korunmak için tercih edilmediği görülmektedir. Bu yıl içerisinde gerçekleştirilen işlemlerin çoğunluğu yabancı para birimindedir. Türev ürünler içerisinde toplam 238.330.116 bin TL değeri ile ilk sırada swap işlemler yer almaktadır.

Tablo 17.Türkiye İş Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2020	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	298.190.282	105.621.023	403.811.305	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	298.190.282	105.621.023	403.811.305	100,00%
a. Swap	237.078.233	95.665.431	332.743.664	82,40%
b.Opsiyon	14.050.208	1.523.960	15.574.168	3,86%
c.Forward	28.172.122	6.312.076	34.484.198	8,54%
d.Futures	1.949.448	2.119.556	4.069.004	1,01%
e. Diğer	16.940.271	-	16.940.271	4,20%

Kaynak: (İş Bank, 2020).” 2020 Faaliyet Raporu”

2020 yılında türev ürünler alım satım amacı ile yapıldığı görülmektedir. İşlemlerin yarısından fazlası yabancı para birimi ile gerçekleştirilmektedir. Gerçekleştirilen işlemlerin büyük çoğunluğa swap ürünler ile yapılmaktadır. Swapı takiben forward işlemler gelmektedir ve bu 2017 ve 2020 yılları arasında ilk defa futures ürünler kullanılmaktadır.

Tablo 18.Türkiye İş Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2021	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	516.608.633	140.835.868	657.444.501	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	516.608.633	140.835.868	657.444.501	100,00%
a. Swap	424.446.452	117.694.703	542.141.155	82,46%
b.Opsiyon	21.264.309	8.573.317	29.837.626	4,54%
c.Forward	46.330.649	13.885.868	60.216.517	9,16%
d.Futures	687.983	682.407	1.370.390	0,21%
e. Diğer	23.879.240	-	23.879.240	3,63%

Kaynak: (İş Bank, 2021).” 2021 Faaliyet Raporu”

Türkiye İş bankası 2021 yılında türev ürünleri alım satım amaçlı kullanarak riskten korunma amacı ile işlem yapılmaktadır. İşlemler çoğunlukla yabancı para birimi üzerinden gerçekleştirilmektedir. Gerçekleştirilen işlemler %82,46 oranla ilk sırada swap işlemlere aittir. 2020 yılında kullanılan futures ürünlerde düşüş yaşansa da kullanılmaya devam edilmiştir.

Tablo 19.Türkiye İş Bankasının 2022 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2022	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	636.460.954	174.562.525	811.023.479	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar				
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	636.460.954	174.562.525	811.023.479	100,00%
a. Swap	505.601.396	158.868.495	664.469.891	81,93%
b.Opsiyon	23.965.147	5.720.382	29.685.529	3,66%
c.Forward	53.207.947	9.076.327	62.284.274	7,68%
d.Futures	743.203	897.321	1.640.524	0,20%
e. Diğer	52.943.261	-	52.943.261	6,53%

Kaynak: (İş Bank, 2022).” 2022 Faaliyet Raporu”

2022 yılına gelindiğinde türev ürünlerin kullanım amacının değişmediği alım satım amacıyla işlemlerin gerçekleştirilmesine devam edildiği görülmektedir. İşlemlerin büyük çoğunluğu yabancı para birimi üzerindendir. Türev ürünlerin toplamının içerisindeki 664.469.891 bin TL’lik değeri ile ilk sırada swap işlemler yer almaktadır.

T.C. İş Bankası’nın 2013 ile 2019 yılları arasındaki türev ürün kullanım amaçları ve tercih edilen türev enstrümanlar yukarıdaki tablolarda incelendiğinde kullanım amaçlarının alım satım amaçlı işlemler olduğu riskten korunmak için işlemlerin yapılmadığı görülmektedir. İşlemlerin büyük çoğunluğu yabancı para birimi cinsinden de olmakla beraber Türk parası birimden de işlemler yapılmaktadır. Alım satım amaçlı yapılan işlemler 2017 yılında 80,40%, 2018 yılında 84,03% , 2019 yılında 85,68% , 2020 yılında 82,40% , 2021 yılında 82,46% ve 2022 yılında 81,93% oranla swap işlemlere aittir. Swap işlemlerinden sonra ikinci sırayı forward işlemler almaktadır .2017 ve 2022 yıllarını kapsayan dönemler içerisinde ilk defa 2020 yılında futures ürünler işlem görmeye başlıyor ve %1 in altında oranı ile devamlılık göstermektedir. Türev ürünleri alım satım amaçlı kullanarak kar sağlamayı hedeflemektedir ve bu doğrultuda türev ürün kullanımı her yıl artırmaktadır.

5.3.Türkiye Halk Bankası Türev Ürün Kullanımı

Türkiye Halk Bankasının 2017 ve 2022 arasında kullanılan türev ürünler ve kullanım amaçları incelenmektedir.

Tablo 20.Türkiye Halk Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2017	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	26.015.843	4.824.448	30.840.291	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	26.015.843	4.824.448	30.840.291	100,00%
a. Swap	15.819.312	1.322.806	17.142.118	55,58%
b.Opsiyon	1.090.343	790.078	1.880.421	6,10%
c.Forward	6.375.770	2.711.564	9.087.334	29,47%
d.Futures	-	-	-	
e. Diğer	2.730.418	-	2.730.418	8,85%

Kaynak: (Halkbank, 2017).” 2017 Faaliyet Raporu”

2017 yılına türev ürün kullanım amacı alım satım amaçlı olup riskten korunma amaçlı kullanılmamıştır. Türev ürün sayısının toplamı 30.840.291 bin TL olup 26.015.843 bin TL si yabancı para birimi üzerindendir.En çok kullanılan türev ürün swap olup takiben forward işlemler gelmektedir. Bu yıl içerisinde futures işlem hiç kullanılmamıştır.

Tablo 21.Türkiye Halk Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2018	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	38.901.348	9.306.166	48.207.514	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	0
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	38.901.348	9.306.166	48.207.514	100,00%
a. Swap	27.857.299	5.202.187	33.059.486	68,58%
b.Opsiyon	3.561.455	2.297.791	5.859.246	12,15%
c.Forward	5.243.125	1.806.188	7.049.313	14,62%
d.Futures	-	-	-	-
e. Diğer	2.239.469		2.239.469	4,65%

Kaynak: (Halkbank, 2018).” 2018 Faaliyet Raporu”

Türkiye Halk Bankası 2018 yılında türev ürünler alım satım amaçlı kullanılmaktadır. İşlemlerin çoğunluğu yabancı para birimi üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Türev ürünler içerisinde en çok kullanılan 33.059.486 bin TL ile swap olurken futures işlem hiç yapılmamıştır.

Tablo 22.Türkiye Halk Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2019	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	58.028.396	15.274.866	73.303.262	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	58.028.396	15.274.866	73.303.262	100,00%
a. Swap	48.364.708	12.849.494	61.214.202	83,51%
b.Opsiyon	2.604.064	916.450	3.520.514	4,80%
c.Forward	3.822.289	1.508.922	5.331.211	7,27%
d.Futures	-	-	-	-
e. Diğer	3.236.795		3.236.795	4,42%

Kaynak: (Halkbank, 2019).” 2019 Faaliyet Raporu”

2019 yılında türev ürünler alım satım amaçlı olup riskten korunma amacı ile için kullanılmamıştır. İşlemlerin çoğu yabancı para birimi üzerinden olup çoğunluğunu swap işlemler oluşturmaktadır. Futures türev ürünler bu yıl içerisinde de işlem yapılmamıştır.

Tablo 23.Türkiye Halk Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2020	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	59.016.677	17.787.206	76.803.883	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	59.016.677	17.787.206	76.803.883	100,00%
a. Swap	47.177.049	17.149.875	64.326.924	83,75%
b.Opsiyon	3.440.442	433.604	3.874.046	5,04%
c.Forward	2.589.660	203.727	2.793.387	3,64%
d.Futures	-	-	-	-
e. Diğer	5.809.526	-	5.809.526	7,56%

Kaynak: (Halkbank, 2020).” 2020 Faaliyet Raporu”

2020 yılında türev ürünlerin kullanımı alım satım amaçlı olarak işlemler gerçekleştirilmiştir. Türev ürünlerin çoğunluğu yabancı para birimi olup çoğunluğu swap işlemler oluşturmaktadır. Futures türev ürünler bu yıl içerisinde işlem görmemektedir.

Tablo 24.Türkiye Halk Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2021	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	143.414.647	56.710.551	200.125.198	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	143.414.647	56.710.551	200.125.198	100,00%
a. Swap	93.946.423	54.300.111	148.246.534	74,08%
b.Opsiyon	3.591.388	885.958	4.477.346	2,24%
c.Forward	14.931.282	1.524.482	16.455.764	8,22%
d.Futures	-	-	-	-
e. Diğer	30.945.554	-	30.945.554	15,46%

Kaynak: (Halkbank, 2021).” 2021 Faaliyet Raporu”

2021 yılında türev ürünlerin kullanım amacı alım satım olmaktadır. Toplam işlem sayısı 200.125.198 bin TL olup 143.414.647 bin TL ile yabancı para birimi üzerinden işlemler yapılmaktadır.

2017, 2018, 2019 ve 2021 yılları ile karşılaştırıldığında forward işlemlerin kullanımı artış gösterirken futures işlemler yapılmaktadır.

Tablo 25.Türkiye Halk Bankasının 2022 yılı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2022	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	223.340.014	125.862.914	349.202.928	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II.Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	223.340.014	125.862.914	349.202.928	100,00%
a. Swap	168.543.715	113.069.406	281.613.121	80,64%
b.Opsiyon	13.195.106	11.743.835	24.938.941	7,14%
c.Forward	10.809.669	540.243	11.349.912	3,25%
d.Futures	408.321	509.430	917.751	0,26%
e. Diğer	30.382.203	-	30.382.203	8,70%

Kaynak: (Halkbank, 2022).” 2022 Faaliyet Raporu”

Türkiye Halk Bankasında 2022 yılına gelindiğinde türev işlemlerin kullanımı alım satım amaçlı gerçekleştirilmekte olduğu görülmektedir. Bu yıl da diğer 5 yıldan farklı olarak ilk defa futures işlem yapıldığını görülmektedir. Türev ürünler arasında kullanım dağılımına bakıldığında %80,64 oranla swap işlemler ilk sırada yer almaktadır.

Türkiye Halk Bankası’nın 2017 ve 2022 yılları arasında türev ürünler incelendiğinde kullanım amacının alım satım amaçlı olup riskten korunma amacına yer verilmemiştir. Kullanılan türev ürünlerin çoğunluğu yabancı para birimi oluşturmaktadır. Alım satım amacı ile gerçekleştirilen ürünlerin toplamına göre swaplar 2017 yılında 55,58% , 2018 68,58% , 2019 yılında 83,51% ,2020 yılında 83,75% 2021 yılında 74,08% ve 2022 yılında 80,64% ilk sırada yer almaktadır. 2017 ve 2022 yılları arasında ilk defa 2022 yılında futures işlem gerçekleştirilmiştir. Alım satım amaçlı türev araçların her geçen yılı göre sürekli artış içerisinde olduğu görülmektedir. Alım satım amacı ile kar sağlamak için kullanılmaktadır.

5.5 Türkiye Garanti Bankasının Türev Ürün Kullanımı

2017 ve 2022 yıllarında Türkiye Garanti Bankasının türev ürün kullanım amacı ve hangi türev ürünler üzerinden amacını gerçekleştirdiği incelenmektedir

Tablo 26. Garanti Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2017	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	233.377.325	121.430.927	354.808.252	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	33.820.121	6.209.384	40.029.505	11,28%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	199.557.204	115.221.543	314.778.747	88,72%
a. Swap	142.571.587	86.887.004	229.458.591	64,67%
b. Opsiyon	23.902.493	12.818.794	36.721.287	10,35%
c. Forward	18.172.329	15.469.233	33.641.562	9,48%
d. Futures	95.051	46.512	141.563	0,04%
e. Diğer	14.815.744	-	14.815.744	4,18%

Kaynak: (Garanti Bank , 2017).” 2017 Faaliyet Raporu”

Tablo da görüldüğü 2017 yılında türev ürünler alım satım ve riskten korunma amacı ile gerçekleştirilmektedir. İşlemlerin yarısından fazlasını yabancı para birimi üzerinden kullanılmaktadır. Türev enstrümanlar çoğunluğu % 88,72 oranla ilk sırada swaplar oluştururken, swapı takiben opsiyon, forward ve az miktarda futures gelmektedir.

Tablo 27. Garanti Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2018	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	257.980.664	86.698.763	344.679.427	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	46.555.011	11.918.326	58.473.337	16,96%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	211.425.653	74.780.437	286.206.090	83,04%
a. Swap	147.510.879	45.314.567	192.825.446	55,94%
b. Opsiyon	31.573.332	17.067.638	48.640.970	14,11%
c. Forward	13.094.791	11.612.734	24.707.525	7,17%
d. Futures	923.754	785.498	1.709.252	0,50%
e. Diğer	18.304.831	-	18.304.831	5,31%

Kaynak: (Garanti Bank, 2018).” 2018 Faaliyet Raporu”

2018 yılında türev ürünler alım satım ve riskten korunma amacı ile kullanıldığı görülmektedir. 2017 yılına göre riskten korunma amaçlı türev ürünlerin payı artış göstermektedir. Türev ürünlerin büyük çoğunluğu yabancı para birimi cinsiden yapılmaktadır. Türev ürünler içerisinde en çok işlem gören swaplardır, swap işlemlerden sonra kullanılan türev ürün ise opsiyondur.

Tablo 28. Garanti Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2019	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	240.632.108	99.756.054	340.388.162	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	38.829.691	21.712.536	60.542.227	17,79%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	201.802.417	78.043.518	279.845.935	82,21%
a. Swap	151.509.069	60.693.410	212.202.479	62,34%
b. Opsiyon	21.935.096	9.982.384	31.917.480	9,38%
c. Forward	8.068.206	7.301.938	15.370.144	4,52%
d. Futures	500.722	65.786	566.508	0,17%
e. Diğer	19.789.324	-	19.789.324	5,81%

Kaynak: (Garanti Bank, 2019).” 2019 Faaliyet Raporu”

2019 yılında türev ürünlerin kullanımı riskten korunma ve alım satım amaçlı olarak kullanılmaktadır. 2018 yılına göre opsiyon, forward, futures işlemlerin kullanımı azalma gösterirken türev ürünler içerisinde büyük paya sahip olan swap ürünler artış göstermektedir. İşlemlerin çoğunluğu alım satım amaçlı olup yabancı para birimi cinsidir.

Tablo 29. Garanti Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2020	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	311.113.110	143.077.397	454.190.507	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	32.298.462	4.115.260	36.413.722	8,02%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	278.814.648	138.962.137	417.776.785	91,98%
a. Swap	217.752.253	126.227.468	343.979.721	75,73%
b. Opsiyon	6.720.617	2.589.981	9.310.598	2,05%
c. Forward	9.869.949	9.048.430	18.918.379	4,17%
d. Futures	1.278.030	1.096.258	2.374.288	0,52%
e. Diğer	43.193.799		43.193.799	9,51%

Kaynak: (Garanti Bank, 2020).” 2020 Faaliyet Raporu”

2020 yılında türev ürünler alım satım ve riskten korunma amacı ile gerçekleştirilmektedir. Geçen üç yıl ile karşılaştırıldığında riskten korunma amaçlı türev ürün kullanım toplam türev ürünler içerisindeki oranının da azalış göstermektedir. İşlemler çoğunlukla alım satım amaçlı ve yabancı para birimi cinsiden gerçekleştirilmektedir. Swap işlemler türev ürünler içerisinde % 75,73 oranla en çok işlem gören finansal araç olmaktadır.

Tablo 30. Garanti Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2021	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	481.637.445	200.909.237	682.546.682	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	57.572.415	9.997.807	67.570.222	9,90%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	424.065.030	190.911.430	614.976.460	90,10%
a. Swap	311.301.976	164.194.177	475.496.153	69,67%
b. Opsiyon	22.228.111	12.284.808	34.512.919	5,06%
c. Forward	17.780.565	13.308.349	31.088.914	4,55%
d. Futures	1.112.905	1.124.096	2.237.001	0,33%
e. Diğer	71.484.357		71.484.357	10,47%

Kaynak: (Garanti Bank, 2021).” 2021 Faaliyet Raporu”

2021 yılında kullanılan türev ürünler riskten korunma ve alım satım amaçlıdır. Tüm türev ürünler içerisinde % 90,10 oranla alım satım amaçlı türev ürünler kullanımı tercih edildiği görülmektedir ek olarak çoğunlukla yabancı para birimi üzerinden işlemler gerçekleştirilmektedir. Türev enstrümanlar içine ilk sırayı % 69,67 ile swap yer almaktadır.

Tablo 31. Garanti Bankasının 2022 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2022	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	696.454.128	339.486.471	1.035.940.599	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	53.574.650	5.714.878	59.289.528	5,72%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	642.906.478	333.771.593	976.678.071	94,28%
a. Swap	453.667.079	242.826.052	696.493.131	67,23%
b. Opsiyon	67.718.964	61.285.293	129.004.257	12,45%
c. Forward	34.024.594	28.779.508	62.804.102	6,06%
d. Futures	762.272	880.740	1.643.012	0,16%
e. Diğer	86.733.569	-	86.773.569	8,38%

Kaynak: (Garanti Bank, 2022).” 2022 Faaliyet Raporu”

2022 yılına gelindiğinde türev ürünlerin kullanım amacının çoğunluğunun alım satım amacı ve ek olarak riskten korunma amacıyla işlemlerin gerçekleştirildiği görülmektedir. İşlemlerin çoğunluğu yabancı para birimi cisindedir.

Türev ürünlerin kullanımında ilk sırada swap ve onu takiben ikinci opsiyon gelmektedir.

Garanti Bankasının türev ürünleri 2017 ve 2022 yılları içerisinde alım satım ve riskten korunma amacı olduğu görülmektedir. Yıllara göre riskten korunma amacı ile gerçekleştirilen işlemler 2017 yılında 11,28% , 2018 yılında 16,96% , 2019 yılında 17,79% , 2020 yılında 8,02% , 2021 yılında 9,90% ve 2022 yılında 5,72% iken alım satım amacı ile gerçekleştirilen işlemler 2017 88,72% , 2018 83,04% , 2019 82,21%, 2020 yılında 91,98% , 2021 yılında 90,10% ve 2022 yılında 94,28% olduğu görülmektedir. Riskten korunma amacıyla gerçekleştirilen işlemlerin oranı azalış gösterirken alım satım amacı türev ürün kullanımı artmaktadır. Gerçekleştirilen işlemlerin çoğunluğu yabancı para cinsinden yapıldığı görülmektedir. Alım satım amaçlı türev ürünler de ilk sırayı 2017 64,67% , 2018 55,94% , 2019 62,34% , 2020 75,73%, 2021 69,67% ve 2022 yılında 67,23% oran ile swap işlemler yer almaktadır. Futures işlemler ise %1 altında değeri her yıl işlem yapılmaktadır. Riskten korunma amaçlı türev ürünlerin istikrarlı artış göstermemekle beraber ve türev ürünler hem korunma amaçlı hem de kar sağlamak için işlem yapılmaktadır.

5.6 .Yapı ve Kredi Bankasının Türev Ürün Kullanımı

Yapı ve Kredi Bankasının 2017 ve 2022 yıllarını kapsayan dönemleri arasında kullanılan türev ürünler ve amaçları incelenmektedir.

Tablo 32. Yapı ve Kredi Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2017	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	247.578.557	176.267.975	423.846.532	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	30.901.265	42.981.037	73.882.302	17,43%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	216.677.292	133.286.938	349.964.230	82,57%
a. Swap	169.948.833	105.854.508	275.803.341	65,07%
b. Opsiyon	16.400.673	9.678.309	26.078.982	6,15%
c. Forward	15.192.560	11.622.183	26.814.743	6,33%
d. Futures	-	-	-	-
e. Diğer	15.135.226	6.131.938	21.267.164	5,02%

Kaynak: (Yapı ve Kredi, 2017).” 2017 Faaliyet Raporu”

Yapı ve Kredi Bankası tabloda görüldüğü gibi 2017 yılında türev ürünler hem alım satım hem de riskten korunma amacı ile gerçekleştirilmektedir. Türev ürünlerin çoğunluğu alım satım amaçlı olup yabancı para birimi cinsindendir. Kullanılan türev enstrümanlar içerisinde ilk sırada % 82,57 oranla swaplar yer almaktadır. Futures ürünler için hiç işlem yapılmamıştır.

Tablo 33. Yapı ve Kredi Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2018	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	269.206.942	132.232.307	401.439.249	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	48.037.678	48.402.801	96.440.479	24,02%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	221.169.264	83.829.506	304.998.770	75,98%
a. Swap	174.331.835	69.858.272	244.190.107	60,83%
b. Opsiyon	12.244.720	5.034.420	17.279.140	4,30%
c. Forward	10.730.591	8.116.786	18.847.377	4,69%
d. Futures	-	-	-	-
e. Diğer	23862118	820028	24682146	6,1%

Kaynak: (İş Bank, 2018).” 2018 Faaliyet Raporu”

2018 yılında türev ürünler riskten korunma ve alım satım amaçlı kullanılmaktadır. Kullanım amaçlarına göre %75,9 oranı alım satım işlemlerini oluşturmaktadır. İşlemler çoğunlukla yabancı para birimi cinsindendir.

Türev ürünler içerisinde %75,98 oranla swap işlemler kullanılırken futures işlemlerin kullanımına hiç yer verilmemiştir.

Tablo 34. Yapı ve Kredi Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2019	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	302.039.770	144.814.557	446.854.327	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	53.105.895	49.887.738	102.993.633	23,05%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	248.933.875	94.926.819	343.860.694	76,95%
a. Swap	196.767.306	81.329.613	278.096.919	62,23%
b. Opsiyon	8.349.687	3.741.319	12.091.006	2,71%
c. Forward	17.700.404	8.036.269	25.736.673	5,76%
d. Futures	198.618	199.618	398.236	0,09%
e. Diğer	25.917.689	1.620.000	27.537.689	6,16%

Kaynak: (Yapı ve Kredi, 2019).” 2019 Faaliyet Raporu”

2019 yılında türev ürünler alım satım ve riskten korunma amacı ile gerçekleştirilmektedir. Türev ürünler yabancı para birimi cinsinden ve alım satım amaçlı olarak gerçekleştirilmektedir. 2017 ve 2018 yılında farklı olarak bu ilk ilk defa futures işlem yapılmasına rağmen kullanımı %62,23 oranla swap işlemler ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 35. Yapı ve Kredi Bankasının 2020 Yılı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2020	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	293.394.274	145.453.982	438.848.256	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	51.075.652	43.572.841	94.648.493	21,57%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	242.318.622	101.881.141	344.199.763	78,43%
a. Swap	186.256.071	87.718.704	273.974.775	62,43%
b. Opsiyon	12.640.133	1.575.674	14.215.807	3,24%
c. Forward	9.202.912	6.888.256	16.091.168	3,67%
d. Futures	201.864	212.403	414.267	0,09%
e. Diğer	34.017.642	5.486.104	39.503.746	9,00%

Kaynak: (Yapı ve Kredi, 2020).” ‘2020 Faaliyet Raporu”

2020 yılında türev ürünler riskten korunmak ve alım satım amaçlı olarak yapılmaktadır. İşlemlerin çoğunlukla yabancı para birimi cinsinden ve alım satım amaçlı gerçekleştirilmektedir. Türev ürünler içerisinde 273.974.775 bin TL ilk sırada swap işlemler yer almaktadır.

Tablo 36. Yapı ve Kredi Bankasının 2021 Yılı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2021	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	442.894.996	213.732.766	656.627.762	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	73.941.143	38.510.141	112.451.284	17,13%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	368.953.853	175.222.625	544.176.478	82,87%
a. Swap	264.814.946	151.448.310	416.263.256	63,39%
b. Opsiyon	13.094.173	500.032	13.594.205	2,07%
c. Forward	15.678.489	10.602.638	26.281.127	4,00%
d. Futures	534.725	600.295	1.135.020	0,17%
e. Diğer	74.831.520	12.071.350	86.902.870	13,23%

Kaynak: (Yapı ve Kredi, 2021).” ‘2021 Faaliyet Raporu”

Yapı Kredi Bankasının tabloda görüldüğü gibi 2021 yılında alım satım ve riskten korunma amacı ile gerçekleştirmiştir. Türev işlemler ağırlıklı olarak yabancı para birimi cinsinden yapılmaktadır. Yapılan işlemlerin çoğunluğu alım satım amacı ile gerçekleştirilmektedir.

Tablo 37. Yapı ve Kredi Bankasının 2022 Yılı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2022	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	606.729.394	256.573.539	863.302.933	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	90.807.022	28.910.141	119.717.163	13,87%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	515.922.372	227.663.398	743.585.770	86,13%
a. Swap	343.884.226	158.168.698	502.052.924	58,15%
b. Opsiyon	63.887.163	47.884.306	111.771.469	12,95%
c. Forward	16.483.400	13.499.192	29.982.592	3,47%
d. Futures	1.217.241	1.303.006	2.520.247	0,29%
e. Diğer	90.450.342	6.808.196	97.258.538	11,27%

Kaynak: (Yapı ve Kredi, 2022).” 2022 Faaliyet Raporu”

2022 yıllarında Yapı Kredi bankasında türev kullanımı alım satım ve riskten korunma amacı gerçekleştirilmektedir. Gerçekleştirilen işlemlerin çoğunluğu yapancı para birimi cinsidir. Opsiyon işlemleri swap işlemlerden sonra diğer yıllar arasında karşılaştığında ikinci tercih edilen türev işlemler olmaktadır.

2017 ve 2022 yıllarında Türkiye Yapı kredi bankası işlemlerini alım satı ve riskten korunma amacı ile gerçekleştirmektedir. İşlemlerin çoğunluğu yapancı para birimi cinsinden gerçekleştirilmiştir. Alım satım amacı ile yapılan işlemler arasında 2017 yılında 65,07% , 2018 yılında 60,83% , 2019 yılında 62,23% , 2020 yılında 62,43% , 2021 yılında 63,39% ve 2022 yılında 58,15% oranla swap işlemler yer almaktadır. 2018 yılında sonra işlem görmeye başlayan futures işlemler %1 altında değer ile kullanımı süreklilik göstermektedir. Türev ürünler hem riskten korunmak hem de kar sağlamak amacı işlemlerini gerçekleştirerek türev ürün kullanımı yıllar içerisinde artış göstererek devamlılık sağlamıştır.

5.7. Akbank’ın Türev Ürün Kullanımı

Akbank’ın 2017 ve 2022 yılları arasında kullanılan türev ürünler ve kullanım amaçları incelenmektedir.

Tablo 38. Ak Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2017	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	367.336.409	119.035.162	486.371.571	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	26.913.498	2.497.225	29.410.723	6,05%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	340.422.911	116.537.937	456.960.848	93,95%
a. Swap	224.261.509	87.056.797	311.318.306	64,01%
b. Opsiyon	83.630.054	16.975.529	100.605.583	20,68%
c. Forward	17.769.668	12.418.235	30.187.903	6,21%
d. Futures	-	-	-	-
e. Diğer	14.761.680	87.376	14.849.056	3,05%

Kaynak: (Akbank, 2017).” 2017 Faaliyet Raporu”

2017 yılında kullanılan türev ürünler alım satım ve riskten korunma amacı gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen işlemlerin çoğunluğu yabancı para birimi cinsindedir. Türev ürünlerin kullanım oranları incelendiğinde ilk sırada % 64,01 oranla swap işlemler yer almaktadır. Bu yıl içerisinde futures işlemler yapılmamıştır.

Tablo 39. Ak Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2018	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	456.260.716	152.243.122	608.503.838	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	45.826.317	16.237.238	62.063.555	10,20%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	410.434.399	136.005.884	546.440.283	89,80%
a. Swap	319.716.819	97.935.885	417.652.704	68,64%
b. Opsiyon	47.939.566	27.559.961	75.499.527	12,41%
c. Forward	17.807.630	10.443.845	28.251.475	4,64%
d. Futures	-	-	-	-
e. Diğer	24.970.384	66.193	25.036.577	4,11%

Kaynak: (Akbank, 2018).” 2018 Faaliyet Raporu”

2018 yılında türev işlemler alım satım ve riskten korunma amacı ile gerçekleştirilmektedir. İşlemlerin yarısından fazlası yabancı para birimi cinsindedir. İşlem yapılan türevler de ilk sırayı swap işlemler alırken futures ürünler üzerine hiç işlem yapılmamıştır

Tablo 40. Ak Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2019	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	432.318.074	97.153.119	529.471.193	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	50.919.357	13.674.935	64.594.292	12,20%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	381.398.717	83.478.184	464.876.901	87,80%
a. Swap	317.407.670	72.288.056	389.695.726	73,60%
b. Opsiyon	27.522.912	4.668.517	32.191.429	6,08%
c. Forward	14.293.529	6.344.720	20.638.249	3,90%
d. Futures	85.005	85.946	170.951	0,03%
e. Diğer	22.089.601	90.945	22.180.546	4,19%

Kaynak: (Akbank, 2019).” 2019 Faaliyet Raporu”

Ak bankasının 2019 yıllarında türev ürün kullanım amaçları incelendiğinde işlemlerin hem alım satım hem de riskten korunmak üzere yapıldığı görülmektedir. İşlemlerin çoğunluğu yabancı para birimi cinsindedir. 2018 ve 2019 yıllarında farklı olarak bu yıl ilk defa futures işlem yapılmaktadır.

Tablo 41. Ak Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2020	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	497.918.856	118.924.388	616.843.244	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	69.387.240	19.503.263	88.890.503	14,41%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	428.531.616	99.421.125	527.952.741	85,59%
a. swap	86.994.305	337.573.749	424.568.054	68,83%
b. Opsiyon	25.193.090	2.492.650	27.685.740	4,49%
c. Forward	13.749.939	6.466.491	20.216.430	3,28%
d. Futures	3.425.945	3.385.513	6.811.458	1,10%
e. Diğer	48.588.893	82.166	48.671.059	7,89%

Kaynak: (Akbank, 2020).” 2020 Faaliyet Raporu”

2020 yılında işlemler riskten korunmak ve alım satım amaçlı gerçekleştirilmektedir. Gerçekleştirilen işlemlerin çoğunluğu yabancı para birimi cinsindedir. Türev ürünler arasında en çok kullanılanı %68,83 oranla swap işlemler oluşturmaktadır.

Tablo 42. Ak Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2021	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	920.136.474	301.048.362	1.221.184.836	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	137.049.473	31.550.734	168.600.207	13,81%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	783.087.001	269.497.628	1.052.584.629	86,19%
a. Swap	568.870.277	193.562.550	762.432.827	62,43%
b. Opsiyon	54.269.717	15.707.125	69.976.842	5,73%
c. Forward	63.823.351	41.831.750	105.655.101	8,65%
d. Futures	17.211.205	17.799.388	35.010.593	2,87%
e. Diğer	78.912.451	596.815	79.509.266	6,51%

Kaynak: (Akbank, 2021).” 2021 Faaliyet Raporu”

2021 yılında yapılan işlemler alım satım ve riskten korunma amacı yapıla da en çok kullanılan alım satım amaçlı olduğu görülmektedir. İşlemler çoğunlukla yapancı para birimi üzerinden yapılmaktadır. Türev işlemler içinde 762.432.827 bin TL ile swap işlemler ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 43. Ak Bankasının 2022 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2022	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	1.137.803.952	525.028.143	1.662.832.095	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	187.235.576	62.769.058	250.004.634	15,03%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	950.568.376	462.259.085	1.412.827.461	84,97%
a. Swap	647.260.296	376.539.735	1.023.800.031	61,57%
b. Opsiyon	103.625.116	7.067.971	110.693.087	6,66%
c. Forward	83.064.394	63.297.449	146.361.843	8,80%
d. Futures	13.153.072	13.826.069	26.979.141	1,62%
e. Diğer	103.465.498	1.527.861	104.993.359	6,31%

Kaynak: (Akbank, 2022).” 2022 Faaliyet Raporu”

Akbank 2022 yılına gelindiğinde türev işlemleri alım satım ve riskten korunma amacı ile gerçekleştirmektedir. Gerçekleştirilen işlemlerin çoğu yapancı para birimi cinsindendir. Ancak forward işlemler en çok Türk parası cinsindendir.

Türkiye Akbank’ın 2017 ve 2022 yılları arasında türev ürünleri incelendiğinde kullanım amacının alım satım amaçlı ve riskten korunma amacı olarak yapılmaktadır. İşlemler çoğunlukla yabancı para cinsinden gerçekleştirilmektedir. Alım satım amaçlı türev ürünler arsında ilk sıra 2017 yılında 64,01% , 2019 yılında 73,60% , 2020 yılında 68,83% , 2021 yılında 62,43% ve 2022 yılında 61,57% oran ile swap işlem yer almaktadır. Swap işlemlerden sonra gelen opsiyon işlemler 2022 yılından sonra ikinciliğe forward işlemler geçmektedir. 2017 yılından sonara futures işlemler kullanılmaya başlanarak 2021 yılında % 2,87 oranına sahip olmuştur. Türev işlemler hem riskten korunmak hem de karlılık sağlamak amaçlı olarak türev ürünlerin kullanımı artarak kullanılmaya devam edilmiştir

5.8.QNB Finansbank Türev Ürün Kullanımı

2017 ve 2022 yıllarında QNB Finansbank Bankasının türev ürün kullanım amacı ve hangi türev ürünler üzerinden amacını gerçekleştirdiği incelenmektedir.

Tablo 44. QNB Finansbank Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2017	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	120.118.416	73.385.802	193.504.218	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	31.752.593	21.810.180	53.562.773	27,68%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	88.365.823	51.575.622	139.941.445	72,32%
a. Swap	77.385.816	43.402.634	120.788.450	62,42%
b. Opsiyon	4.025.073	3.626.434	7.651.507	3,95%
c. Forward	6.139.645	4.523.196	10.662.841	5,51%
d. Futures	186.573	23.358	209.931	0,11%
e. Diğer	628.716	-	628.716	0,32%

Kaynak: (QNB Bank, 2017).” 2017 Faaliyet Raporu”

2017 yıllarında türev ürünlerin kullanım amacının riskten korunmak ve alım satım amaçlı olduğu görülmektedir. Yapılan işlemler çoğunlukla yabancı para birimi sinsindedir. Türev ürünlerin kullanımına göre ilk swaplar onu takip eden forward işlemler yer almaktadır.

Tablo 45. QNB Finansbank Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2018	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	160.222.761	57.709.645	217.932.406	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	48.962.094	17.909.998	66.872.092	30,68%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	111.260.667	39.799.647	151.060.314	69,32%
a. Swap	98.803.053	31.777.537	130.580.590	59,92%
b. Opsiyon	6.823.437	5.505.039	12.328.476	5,66%
c. Forward	4.581.723	2.517.071	7.098.794	3,26%
d. Futures	237014	-	237.014	0,11%
e. Diğer	815.440	-	815.440	0,37%

Kaynak: (QNB Bank, 2018).” 2018 Faaliyet Raporu”

2018 yılında işlemler alım satım ve riskten korunma amacı ile gerçekleştirilmektedir. Gerçekleştirilen işlemler çoğunlukla yabancı par birimi cinsindendir. 2017 yılından kullanılan Türk para birimi futures işlemler bu yıl içerisinde kullanılmaktadır.

Tablo 46. QNB Finansbank Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2019	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	199.933.121	50.379.592	250.312.713	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	64.039.377	16.210.514	80.249.891	32,06%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	135.893.744	34.169.078	170.062.822	67,94%
a. Swap	121.811.614	25.526.874	147.338.488	58,86%
b. Opsiyon	7.537.454	5.705.403	13.242.857	5,29%
c. Forward	5.229.023	2.837.603	8.066.626	3,22%
d. Futures	97.912	99.198	197.110	0,08%
e. Diğer	1.217.741	-	1.217.741	0,49%

Kaynak: (QNB Bank, 2019).” 2019 Faaliyet Raporu”

2019 yılında gerçekleştirilen işlemlerin alım satım ve riskten korunma amaçlıdır. İşlemlerin çoğu yabancı para birimci cinsinden ve alım satım amaçlıdır. Türev ürünlerin kullanımına bakıldığında 147.338.488 bin TL ile swap işlemler ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 47. QNB Finansbank Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2020	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	253.680.036	58.469.757	312.149.793	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	65.587.674	8.906.126	74.493.800	23,86%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	188.092.362	49.563.631	237.655.993	76,14%
a. Swap	175.284.547	45.325.821	220.610.368	70,67%
b. Opsiyon	1.947.660	1.021.265	2.968.925	0,95%
c. Forward	8.850.539	2.107.149	10.957.688	3,51%
d. Futures	1.055.351	1.109.396	2.164.747	0,69%
e. Diğer	954.265	-	954.265	0,31%

Kaynak: (QNB Bank, 2020).” 2020 Faaliyet Raporu”

2020 yılında türev ürünler alım satım ve riskten korunma amacı ile gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen işlemlerin çoğunluğu yabancı para birimindedir. Swap işlemler % 70,67 oranla ilk sırada kullanılmaktadır.

Tablo 48. QNB Finansbank Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2021	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	392.181.211	87.583.812	479.765.023	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	102.778.047	12.146.306	114.924.353	23,95%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	289.403.164	75.437.506	364.840.670	76,05%
a. Swap	268.882.455	66.545.184	335.427.639	69,91%
b. Opsiyon	2.651.799	1.227.592	3.879.391	0,81%
c. Forward	16.053.812	7.288.292	23.342.104	4,87%
d. Futures	387.573	376.438	764.011	0,16%
e. Diğer	1.427.525	-	1.427.525	0,30%

Kaynak: (QNB Bank, 2021).” 2021 Faaliyet Raporu”

QNB Bank 2021 yılında işlemlerini alım satım ve riskten korunma amacı ile gerçekleştirmiştir. İşlemlerin büyük bir bölümü yabancı para birimi cinsindendir. Alım satım amaçlı türev ürünlerin 76,05 oranlık payında swap % 69,91 orana swap olarak en çok kullanılan türev işlemler olmuştur.

Tablo 49. QNB Finansbank Bankasının 2022 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2022	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	539.098.923	196.188.901	735.287.824	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	127.538.657	20.638.338	148.176.995	20,15%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	411.560.266	175.550.563	587.110.829	79,85%
a. Swap	326.590.280	105.471.315	432.061.595	58,76%
b. Opsiyon	58.732.290	58.709.719	117.442.009	15,97%
c. Forward	19.818.125	10.544.244	30.362.369	4,13%
d. Futures	3.570.022	825.285	4.395.307	0,60%
e. Diğer	2.056.262	-	2.056.262	0,28%

Kaynak: (QNB Bank, 2022).” 2022 Faaliyet Raporu”

2022 yılına geldiğinde türev ürünlerin kullanımı alım satım ve riskten korunma amaçlı olarak işlemler yapılmaktadır. İşlemlerin büyük çoğunluğunu yabancı para birimi cinsidir. Swaplar 58,76% oranla ilk sırada yer almaktadır.

2017-2022 yılları arasında QNB Bankası türev ürünleri riskten korunma ve alım satım amacı ile kullanılmaktadır. Yıllar içerisinde alım satım amaçlı türev ürün kullanımının riskten korunma amaçlı kullanımından fazla olduğu ve her yıl hacmi artarak çoğalmaktadır. Türev ürünlerin çoğunluğu yabancı para birimi cinsinden yapılmaktadır. Türev ürünlerin kullanımının da 2017 yılında 62,42%, 2018 yılında 59,92%, 2019 yılında 58,86%, 2020 yılında 70,67% , 2021 yılında 69,91% ve 2022 yılında 58,76% orana sahip swap işlemler ilk sırada yer almaktadır. 2017 ve 2020 yıllarında ikinci sıra kullanılan opsiyonlar 2020 yılından sonra kullanımı azalarak forward işlemler yerini almıştır. 2017 ve 2022 yıllarında faaliyet gösteren futures işlemler %1’ in altında değer ile kullanılmaya devam edilmiştir.

5.9 Denizbank Türev Ürün Kullanımı

Denizbank’ın 2017 ve 2022 yıllarında arasında türev ürün kullanım amacı ve hangi türev ürünler üzerinden amacını gerçekleştirdiği incelenmektedir.

Tablo 50. Denizbank Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2017	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	66.683.516	34.294.423	100.977.939	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	66.683.516	34.294.423	100.977.939	100,00%
a. Swap	52.250.662	23.728.165	75.978.827	75,24%
b. Opsiyon	6.658.244	8.071.635	14.729.879	14,59%
c. Forward	5.509.202	2.494.623	8.003.825	7,93%
d. Futures	-	-	-	-
e. Diğer	2.265.408	-	2.265.408	2,24%

Kaynak: (DenizBank, 2017).” 2017 Faaliyet Raporu”

2017 yılında Denizbank türev ürün kullanım amacını alım satım amaçlı olarak gerçekleştirmiştir. Türev ürünlerin kullanımında ilk sırada yer alan swapları takiben opsiyonlar ve forwardlar gelmektedir ve bu yıl içerisinde futures işlem yapılmamıştır.

Tablo 51. Denizbank Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2018	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	90.069.501	26.854.672	116.924.173	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	90.069.501	26.854.672	116.924.173	100,00%
a. Swap	72.188.016	16.013.976	88.201.992	75,44%
b. Opsiyon	10.666.955	7.949.933	18.616.888	15,92%
c. Forward	4.883.229	2.811.995	7.695.224	6,58%
d. Futures	72.355	78.768	151.123	0,13%
e. Diğer	2.258.946	-	2.258.946	1,93%

Kaynak: (DenizBank, 2018).” 2018 Faaliyet Raporu”

2018 yılında kullanılan türev ürünler alım satım amaçlı yapılmaktadır. İşlemler çoğunlukla yabancı para birimi cinsindendir. Bu yıl 2017’den farklı olarak futures işlemler kullanılmasına rağmen en çok işlem yapılan enstrüman swap ürünlerdir.

Tablo 52. Denizbank Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2019	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	97.207.521	23.592.314	120.799.835	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	97.207.521	23.592.314	120.799.835	100%
a. Swap	79.745.667	18.618.922	98.364.589	81,43%
b. Opsiyon	7.245.775	3.654.667	10.900.442	9,02%
c. Forward	4.154.693	1.255.779	5.410.472	4,48%
d. Futures	56.418	62.946	119.364	0,10%
e. Diğer	6.004.968	-	6.004.968	4,97%

Kaynak: (DenizBank, 2019).” 2019 Faaliyet Raporu”

2019 yılında türev ürünler alım satım amaçlı olup çoğunlukla yabancı para birimi cinsinden işlemler yapılmıştır. Türev işlemler içinde 98.364.589 bin TL ile swap işlemler ilk sırada yer almaktadır. Swap işlemi takiben opsiyonlar ve forwardlar gelmektedir.

Tablo 53. Denizbank Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2020	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	137.458.374	39.914.840	177.373.214	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	137.458.374	39.914.840	177.373.214	100%
a. Swap	106.589.487	34.012.623	140.602.110	79,27%
b. Opsiyon	6.398.258	2.380.869	8.779.127	4,95%
c. Forward	17.354.000	2.693.627	20.047.627	11,30%
d. Futures	763.167	827.721	1.590.888	0,90%
e. Diğer	6.353.462	-	6.353.462	3,58%

Kaynak: (DenizBank, 2020).” 2020 Faaliyet Raporu”

2020 yılında Denizbank işlemlerini alım satım amacı ile gerçekleştirilmektedir. İşlemlerin çoğunluğu yabancı para birimi cinsindendir. 2017, 2018 ve 2019 yıllarından farklı olarak ikinci sırada kullanılan opsiyonlar forward işlemlerin gerisinde kalarak 3. sırada kullanılmıştır.

Tablo 54. Denizbank Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanım

31.12.2021	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	298.929.738	57.241.989	356.171.727	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	298.929.738	57.241.989	356.171.727	100%
a. Swap	251.225.845	49.284.624	300.510.469	84,37%
b. Opsiyon	5.043.004	912.955	5.955.959	1,67%
c. Forward	31.266.921	6.900.113	38.167.034	10,72%
d. Futures	151.404	144.297	295.701	0,08%
e. Diğer	11.242.564	-	11.242.564	3,16%

Kaynak: (DenizBank, 2021).” 2021 Faaliyet Raporu”

2021 yılında türev ürünler alım satım amaçlı olarak gerçekleştirilmektedir. Türev ürünler çoğunlukla yabancı para birimi cinsinden işlem görmektedir. %84,37 oranla swap işlemler ilk sıra kullanılan türev ürünler olmaktadır.

Tablo 55. Denizbank Bankasının 2022 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2022	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	354.913.891	119.926.908	474.840.799	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	354.913.891	119.926.908	474.840.799	100,00%
a. Swap	245.652.053	51.865.343	297.517.396	62,66%
b. Opsiyon	69.191.428	61.074.042	130.265.470	27,43%
c. Forward	21.673.840	6.103.344	27.777.184	5,85%
d. Futures	864.404	884.179	1.748.583	0,37%
e. Diğer	17.532.166	-	17.532.166	3,69%

Kaynak: (DenizBank, 2022).” 2022 Faaliyet Raporu”

2022 yılında kullanılan türev ürünlerin amacı alım satım amaçlı olup en çok yabancı para birimi cinsinden işlemler gerçekleştirilmektedir. 2022 yılına gelindiğinde opsiyon kullanımının ivme kazanarak tekrar türev ürünler içerisinde en çok işlem gören ikinci türev ürün olmuştur.

Denizbank 2017 ve 2022 yıllarında türev ürünleri alım satım amaçlı kullanarak riskten korunma amaçlı hiç işlem yapılmamıştır. İşlemler çoğunla yabancı para birimi ile yapılmıştır. Swap işlemler 2017 yılında 75,24%, 2018 yılında 75,44%, 2019 yılında 81,43, 2020 yılında 79,27% , 2021 yılında 84,37% ve 2022 yılında 62,66% oranla ilk sırada işlem görmektedir. Swap işlemleri takiben opsiyon ve forward işlemleri yapılmaktadır.2017 yılından sonra %1 altında oran ile futures sözleşmelerin kullanımı süreklilik göstermektedir.2017 ve 2022 yıllarında alım satım amaçlı türev ürünler artarak devam etmektedir. Riskten korunma yerine alım satım amaçlı işlemler gerçekleştiren Denizbank karlılığını artırmayı amaçlamıştır.

5.10 Türk Eximbank Türev Ürün Kullanımı

Türk Eximbank'ın 2017 ve 2022 yıllarını kapsayan dönemleri arasında kullanılan türev ürünler ve amaçları incelenmektedir.

Tablo 56. Exim Bankasının 2017 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2017	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	43.466.537	5.007.200	48.473.737	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	20.820.190	3.988.955	24.809.145	51,18%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	22.646.347	1.018.245	23.664.592	48,82%
a. Swap	22.409.353	762.271	23.171.624	47,80%
b. Opsiyon	-	-	-	-
c. Forward	236.994	255.974	492.968	1,02%
d. Futures	-	-	-	-
e. Diğer	-	-	-	-

Kaynak: (Eximbank, 2017).” 2017 Faaliyet Raporu”

Türk Eximbank 2017 yılında türev ürünlerini riskten korunmak ve alım atım amaçlı gerçekleştirmektedir. İşlemlerin yarısından fazlası yabancı para birimi üzerinden yapılmaktadır. Türev işlemler gerçekleştirilen ürünler sadece swap ve forwardlardır.

Tablo 57. Exim Bankasının 2018 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2018	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	57.609.529	46.771	57.656.300	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	43.820.201	36.220	43.856.421	76,07%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	13.779.200	10.551	13.789.751	23,92%
a. Swap	13.779.200	-	13.779.200	23,90%
b. Opsiyon	8.438	8.660	17.098	0,03%
c. Forward	1.690	1.891	3.581	0,01%
d. Futures	-	-	-	-
e. Diğer	-	-	-	-

Kaynak: (Eximbank, 2018).” 2018 Faaliyet Raporu”

2018 yılında türev işlemler alım satım ve riskten korunma amacı ile gerçekleştirilmektedir. Bu yıl içerisinde Türk para birimi cinsiden işlem yapılmayarak tamamı Türk para birimi cinsindendir. Bu yıl 2017 kullanılmayan opsiyon ve forward işlemleri yapılmıştır.

Tablo 58. Exim Bankasının 2019 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2019	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	63.763.407	233.015	63.996.422	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	49.664.792	-	49.664.792	77,61%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	14.098.615	233.015	14.331.630	22,39%
a. Swap	14.098.615	233.015	14.331.630	22,39%
b. Opsiyon	-	-	-	-
c. Forward	-	-	-	-
d. Futures	-	-	-	-
e. Diğer	-	-	-	-

Kaynak: (Eximbank, 2019).” 2019 Faaliyet Raporu”

2019 yılında gerçekleştirilen işlemler riskten korunmak ve alım satım amaçlıdır. Alım satım amaçlı gerçekleştirilen işlemlerin tamamı swaplardan oluşmaktadır. Riskten korunma amaçlı işlemler sadece yabancı para birimi cinsinden olmaktadır.

Tablo 59. Exim Bankasının 2020 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2020	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	59.721.727	709.566	60.431.293	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	54.957.237		54.957.237	90,94%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	4.764.490	709.566	5.474.056	9,06%
a. Swap	4.721.503	663.214	5.384.717	8,91%
b. Opsiyon	-	-	-	-
c. Forward	42.987	46.352	89.339	0,15%
d. Futures	-	-	-	-
e. Diğer			-	-

Kaynak: (Eximbank, 2020).” 2020 Faaliyet Raporu”

Exim Bank 2020 yılında türev ürünlerini alım satım ve riskten korunma amacı ile gerçekleştirilmektedir. Riskten korunma amaçlı işlemleri yabancı para cinsinden gerçekleştirilmektedir. Alım satım amaçlı işlemler çoğunlukla swap işlemler oluşmakla birlikte az da olsa forward işlemler yapılmaktadır.

Tablo 60. Exim Bankasının 2021 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2021	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	72.386.403	-	72.386.403	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	67.190.623	-	67.190.623	92,82%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	5.195.780	-	5.195.780	7,18%
a. Swap	5.195.780	-	5.195.780	7,18%
b. Opsiyon	-	-	-	-
c. Forward	-	-	-	-
d. Futures	-	-	-	-
e. Diğer	-	-	-	-

Kaynak: (Eximbank, 2021).” 2021 Faaliyet Raporu”

2021 yılında türev işlemler alım satım ve riskten korunma amaçlı kullanılmakta olup tamamı yabancı para birimi cinsindendir. İşlem gören tek türev ürünü swaptır.

Tablo 61. Exim Bankasının 2022 Yıllı Türev Ürün Kullanımı

31.12.2022	YP	TP	TOPLAM	%
(BİNTL)	83.286.299	-	83.286.299	100
I. Riskten Koruma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	70.318.846	-	70.318.846	84,43%
II. Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlar	12.967.453	-	12.967.453	15,57%
a. Swap	12.967.453	-	12.967.453	15,57%
b. Opsiyon	-	-	-	-
c. Forward	-	-	-	-
d. Futures	-	-	-	-
e. Diğer	-	-	-	-

Kaynak: (Eximbank, 2022).” 2022 Faaliyet Raporu”

Eximbank 2021 yılında olduğu gibi 2022 yılında da işlemlerini alım atım ve riskten korunma amacı olarak tamamını Türk parası birimden gerçekleştirmektedir. Tek işlem gören türev enstrüman swaptır.

Türk Exim bankasının 2017 ve 2022 yıllarında türev ürün kullanım amaçlarının alım satım ve riskten korunma amaçlı olduğu görülmektedir. Alım satım amaçlı kullanım oranının riskten korunma amacından kullanıma olan oranından az olduğu gözlenmektedir. Türev ürünlerin çoğu yabancı para birimi cinsinden işlemleri yapılmaktadır. Swap işlemler 2017 yılında 47,80% , 2018 yılında 23,90%

2019 yılında 22,39% , 2020 yılında 8,91% , ve 2021 15,57% oranı ile alım satım işlemlerinde ilk sırada yer almaktadır. Opsiyon ve foward ürünler %1 altında işlem görmektedir. Exim Bank türevlerini çoğunlukla korunma amacı kullanılmasının yanı sıra alım satım işlemleri ile karlılığını artırmaya çalışmıştır.

SONUÇ

Bankacılık sektörü finansal piyasalar içinde büyük çoğunluğunu oluşturarak güçlü yer edinmektedir. Bankacılık sektörü faaliyetlerini dinamik bir süreç içerisinde hatasız şekilde sektörüne duyulan güven duygusunu zedelemeyerek yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu doğrultuda uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmeleri yakında takip etmesi ve devamlı gelişme gösteren piyasa koşullarına, yeni teknolojik gelişmelere uygun işlevlerini yerine getirme hususunda birçok risk ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunlar piyasa riski, likidite riski, emtia(mal) riski, hisse senedi fiyat riski, döviz kuru risk, faiz oranı ve operasyonel riskleri bilerek risk yönetim sürecini geliştikleri anda türev ürünler ile karşılaşmaktadırlar. Bankaların kullandıkları türev ürünler opsiyon, forward, futures ve swaplar yer almaktadır. Türev ürünlerin sağladığı riskten korunma avantajının yanında arbitraj ve spekülasyon yönetimler ile karlılığını arttırmayı sağlamaktadır

Bu çalışma ile bankaların 2017 ve 2022 yıllarında Türkiye’de aktif büyüklüğe sahip ilk 10 bankanın türev ürün kullanım amacının ne olduğu ve hangi türev ürünleri kullandıkları incelenmiştir. Aktif büyüklüğe sahip ilk 10 bankanın tüm bankaların aktif büyüklüğüne oranı %88,47 olması araştırma konusunda genel bilgiye ulaşmada kaynak oluşturacağı sonucuna varılmıştır. Türk bankacılık sisteminde türev ürün kullanımları 2017 ve 2022 yıllarında neler olduğu ve hangi amaçla kullanıldığı konusunda diğer araştırmalara kaynak oluşturmada destekleyici olmaktadır. Araştırma sonucunda DenizBank, Vakıf Bank, İş Bank, Ziraat Bank ve Halk Bank türev ürünleri sadece alım-satım amaçlı kullandığı, Exim Bank, QNB Finansbank, Yapı Kredi Bank, Ak Bank ve Garanti Bankası türev ürünleri hem alım-satım hem de riskten korunma amacı ile gerçekleştirmektedir. Exim Bank ve Ziraat Bankası futures işlemleri kullanmayı hiç tercih etmediği, diğer sekiz bankanın kullanımın ise %1 oranının üzerinde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bankaların türev ürünleri alım-satım ve riskten korunmak için kullandıkları, alım satım işlemlerin türev ürün yoğunluğunun fazla olması neticesinde işlemleri karlılığı artırmak amacı ile türev ürünleri kullanıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Türev ürünler içerisinde en çok işlem yapılan swap olduğu ve türev ürün kullanım yoğunluğunun her yıl artış gösterdiği sonucuna varılmıştır.

2020 yılında vadeli işlem ve opsiyon piyasasında akşam senası geçilerek uluslar-arası piyasalar aynı anda açık olması ile risk yönetim sürecinin etkinliğin arttırması amacı türev ürünlerin kullanımı yoğunluğu arttırsa da en çok kullanılan swapı geçememiştir. Gelecek çalışmalarda elde edilen sonuçlar neticesinde bankaların türev kullanımlarının bilançolarına etkisinin neler olduğu yaşanan ekonomik durumlar karşısında türev ürünlerin banklara etkisi analiz edilebilir.



KAYNAKÇA

- Akbank. (2017). 2017 Faaliyet Raporu.
<https://www.akbankinvestorrelations.com/tr/yayinlar/yil-liste/Faaliyet-raporlari/317/0/0> adresinden alındı
- Akbank. (2018). 2018 Faaliyet Raporu.
<https://www.akbankinvestorrelations.com/tr/yayinlar/yil-liste/Faaliyet-raporlari/317/0/0> adresinden alındı
- Akbank. (2019). 2019 Faaliyet Raporu.
<https://www.akbankinvestorrelations.com/tr/yayinlar/yil-liste/Faaliyet-raporlari/317/0/0> adresinden alındı
- Akbank. (2020). 2020 Faaliyet Raporu.
<https://www.akbankinvestorrelations.com/tr/yayinlar/yil-liste/Faaliyet-raporlari/317/0/0> adresinden alındı
- Akbank. (2021). 2021 Faaliyet Raporu.
<https://www.akbankinvestorrelations.com/tr/yayinlar/yil-liste/Faaliyet-raporlari/317/0/0> adresinden alındı
- Akbank. (2022). 2022 Faaliyet Raporu.
<https://www.akbankinvestorrelations.com/tr/yayinlar/yil-liste/Faaliyet-raporlari/317/0/0> adresinden alındı
- Akbulut, Ş. (2018). *Türev ürünler ve türk bankacılık sektörü uygulamaları* (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi .
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Akkaya, M. (2012). *Bankalarda kredi risk yönetimi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Akkaya, M. (2021). *Finansal risk yönetimi*. Ankara: Seçkin.

- Akkaynak, B. (2023). Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların türev ürün kullanımını etkileyen içsel faktörler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* /, 25(3), s. 945-957.
- Akseki, P. (2018). *Faiz riskinden korunmada vadeli işlem piyasası araçlarının kullanımı ve Türkiye’de uygulama çalışmaları* (Yüksek Lisans Tezi) ProQuest veri tabanından erişildi. Marmara Üniversitesi. <https://www.proquest.com/docview/2562250287?pq-origsite=gscholarvefromopenview=truevesourcetype=Dissertations%20ve%20Theses> adresinden alındı
- Altın, D. (2019). *Türk bankacılık sektöründe karşılaşılan riskler ve döviz kuru riskinin analizi* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi . <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=3YWMDVGr4VRYPA9nix-kEwveno=8EB0PuTKzYzxwXNJ5soJmw> adresinden alındı
- Arslan, İ. (2010). *Bankacılıkta likidite riskinin yönetilmesi ve Türkiye uygulaması* (Yüksek Lisans). Marmara Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Aşıkoğlu, B. M. (2021). *Türk bankacılık sektöründe türev ürün kullanımı* (Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Bankacılık Kanunu. (2005). 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu . 45(25983). <https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf> adresinden alındı
- Bayri, E. (2020). *Türk Bankacılık bektöründe kullanılan türev ürünlerin banka karşılığı üzerine etkisi* (Doktora tezi). Ufuk Üniversitesi. <https://hdl.handle.net/20.500.14065/5081> adresinden alındı
- Bilgin, U. G. (2011). *Vadeli işlem piyasalarında arbitraj ve vadeli işlem ve opsiyon borsası (Vob) için bir araştırma* (Yüksek lisan tezi). Ankara Üniversitesi. https://www.researchgate.net/publication/279488651_Vadeli_islem_piyasalar

inda_arbitraj_ve_vadeli_islem_ve_opsiyon_borsasi_vob_icin_bir_arastirma
adresinden alındı

Boran, A. U. (2012). *Türev ürünler ve yeni bir finansal ürün olarak iklim türevleri* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı

Çabuk, S. (2005). *Türev ürünler kullanıma ilişkin bir uygulama (Yüksek lisans tezi)* ProQuest veri tabanından erişildi. Marmara Üniversitesi. <https://www.proquest.com/docview/2569583662/fulltextPDF/140854F758064013PQ/1?%20Thesesveaccountid=15793vesourcetype=Dissertations%20> adresinden alındı

Çakmak, A. (2022). *Bankaların likidite riskinin belirleyicisi içsel ve dışsal faktörler: Türk bankacılık sektörü için bir uygulama* (Yüksek lisans tezi). Başkent Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı

Çankor, K., ve Ata, A. (2002). Riskten korunma amacı olarak türev ürünlerin gelişmiş ülkeler ve Türkiye'de kullanımı. *Afyon Kocatepe Üniversitesi I.I.B.F*, 4(2).

Çelik, İ. E., ve Kuzu, S. (2019, Temmuz). Türk bankacılık sektöründe türev ürün kullanımında etkili olan faktörlerin analizi. *Turkish Studies Social Sciences*, 14(5), s. 2303-2323.

Çetin, T. (2019). *Türk bankacılık sektöründe temel gösterge yaklaşımı ile operasyonel risk analizi* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi. tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp adresinden alındı

Delikanlı, İ. U. (2010). *Bankacılıkta kredi türevlerinin; hissedar değerine katkısı, etkin bir şekilde kullanımına imkan sağlayacak risk yönetimi yapılanması ve finansal raporlaması* (Yüksek lisans tezi). Başkent Üniversitesi. tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp adresinden alındı

DenizBank. (2017). *2017 Faaliyet Raporu*. <https://www.denizbank.com/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgi/faaliyet-raporu> adresinden alındı

- DenizBank. (2018). *2018 Faaliyet Raporu*. <https://www.denizbank.com/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgi/faaliyet-raporu> adresinden alındı
- DenizBank. (2019). *2019 Faaliyet Raporu*. . <https://www.denizbank.com/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgi/faaliyet-raporu> adresinden alındı
- DenizBank. (2020). *2020 Faaliyet Raporu*. <https://www.denizbank.com/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgi/faaliyet-raporu> adresinden alındı
- DenizBank. (2021). *2021 Faaliyet Raporu*. <https://www.denizbank.com/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgi/faaliyet-raporu> adresinden alındı
- DenizBank. (2022). *2022 Faaliyet Raporu*. <https://www.denizbank.com/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgi/faaliyet-raporu> adresinden alındı
- Dereköy, F. (2006, Şubat). *Bankacılık sektöründe kredi çeşitlendirmesinin kredi riskini önlemeye yönelik etkisi ve bir uygulama* (Yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi. <http://hdl.handle.net/11630/2853> adresinden alındı
- Düzer, M., ve Lokman, K. (2022). Türev ürün kullanımının piyasa değerine etkisi: Bankacılık sektöründe bir uygulama. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 16(2), s. 189-215.
- Ercankal, R. R. (2019). *Bankacılık riskleri kapsamında katılım bankacılığında operasyonel riskler ve ekonomik analizi* (Yüksek lisans tezi). <https://www.proquest.com/docview/2469260458?pq-origsite=gscholarvefromopenview=truevesourcetype=Dissertations%20ve%20Theses> adresinden alındı
- Eximbank. (2017). *2017 Faaliyet Raporu*. <https://eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> adresinden alındı
- Eximbank. (2018). *2018 Faaliyet Raporu*. <https://eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> adresinden alındı
- Eximbank. (2019). *2019 Faaliyet Raporu*. <https://eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> adresinden alındı
- Eximbank. (2020). *2020 Faaliyet Raporu*. <https://eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> adresinden alındı

- Eximbank. (2021). *2021 Faaliyet Raporu*. <https://eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> adresinden alındı
- Eximbank. (2022). *2022 Faaliyet Raporu*. <https://eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> adresinden alındı
- Garanti Bank . (2017). *2017 Faaliyet Raporu*. <https://www.garantibbvainvestorrelations.com/tr/entegre-faaliyet-raporu/> adresinden alındı
- Garanti Bank. (2018). *2018 Faaliyet Raporu*. <https://www.garantibbvainvestorrelations.com/tr/entegre-faaliyet-raporu/> adresinden alındı
- Garanti Bank. (2019). *2019 Faaliyet Raporu*. <https://www.garantibbvainvestorrelations.com/tr/entegre-faaliyet-raporu/> adresinden alındı
- Garanti Bank. (2020). *2020 Faaliyet Raporu*. <https://www.garantibbvainvestorrelations.com/tr/entegre-faaliyet-raporu/> adresinden alındı
- Garanti Bank. (2021). *2021 Faaliyet Raporu*. <https://www.garantibbvainvestorrelations.com/tr/entegre-faaliyet-raporu/> adresinden alındı
- Garanti Bank. (2022). *2022 Faaliyet Raporu*. <https://www.garantibbvainvestorrelations.com/tr/entegre-faaliyet-raporu/> adresinden alındı
- Gümüş, M. (2019). *Bankacılık sektöründe likidite riski: Seçilmiş Türk bankaları üzerine bir uygulama* (Yüksek lisans). Marmara Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Gürbüz, S. (2018). *Türev piyasaların hisse senedi piyasaları oynaklığına ve istikrarına etkileri : Bist 30 örneği* (Yüksek lisans) ProQuest veri tabanından erişildi. Necmettin Erbakan University. <https://www.proquest.com/docview/2604439595?pq->

origsite=gscholarvefromopenview=truevesourcetype=Dissertations%20ve%20Theses adresinden alındı

Güvenç, T. (2017, Ağustos). *Finansal risk yönetiminde türev araçların kullanılması ve döviz kuru riski yönetimi örneği* (Yüksek lisans tezi). Okan Üniversitesi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=NgKgCwT7ouC9u0RX54egiQveno=wscpFWftn_Jzzkpu20ePnw adresinden alındı

Güzel, G. (2022). *Türkiye bulunan mevduat bankalarının 2013-2019 arası türev ürün kullanımı* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi. <https://hdl.handle.net/20.500.12395/51207> adresinden alındı

Halkbank. (2017). *2017 Faaliyet Raporu*. <https://www.halkbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari.html> adresinden alındı

Halkbank. (2018). *2018 Faaliyet Raporu*. <https://www.halkbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari.html> adresinden alındı

Halkbank. (2019). *2019 Faaliyet Raporu*. <https://www.halkbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari.html> adresinden alındı

Halkbank. (2020). *2020 Faaliyet Raporu*. <https://www.halkbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari.html> adresinden alındı

Halkbank. (2021). *2021 Faaliyet Raporu*. <https://www.halkbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari.html> adresinden alındı

Halkbank. (2022). *2022 Faaliyet Raporu*. <https://www.halkbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari.html> adresinden alındı

İş Bank. (2017). *2017 Faaliyet Raporu*. <https://www.isbank.com.tr/bankamizi-taniyin/raporlarimiz?ysclid=lxausqjpd5575402490> adresinden alındı

- İş Bank. (2018). *2018 Faaliyet Raporu*. <https://www.isbank.com.tr/bankamizitaninyin/raporlarimiz?ysclid=lxausqjpd5575402490> adresinden alındı
- İş Bank. (2019). *2019 Faaliyet Raporu*. <https://www.isbank.com.tr/bankamizitaninyin/raporlarimiz?ysclid=lxausqjpd5575402490> adresinden alındı
- İş Bank. (2020). *2020 Faaliyet Raporu*. <https://www.isbank.com.tr/bankamizitaninyin/raporlarimiz?ysclid=lxausqjpd5575402490> adresinden alındı
- İş Bank. (2021). *2021 Faaliyet Raporu*. <https://www.isbank.com.tr/bankamizitaninyin/raporlarimiz?ysclid=lxausqjpd5575402490> adresinden alındı
- İş Bank. (2022). *2022 Faaliyet Raporu*. <https://www.isbank.com.tr/bankamizitaninyin/raporlarimiz?ysclid=lxausqjpd5575402490> adresinden alındı
- Kadıoğlu, S. (2012). *Finansal krizler ve türev Ürünler* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi. tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp adresinden alındı
- Kaptan, D. S. (2015). Bankacılık sektöründe risk yönetimi (Yüksek lisans tezi). Doğuş Üniversitesi. yokAcikBilim_10095844.pdf adresinden alındı
- Karaca, D. (2007). Türev ürünlerin muhasebeleştirilmesi ve Türkiye'deki bankalarda uygulanmasına yönelik bir araştırma (Yüksek lisans tezi) e ProQuest veri tabanından erişildi. Marmara Üniversitesi. <https://www.proquest.com/docview/2562593289?pq-origsite=gscholarvefromopenview=truevesourcetype=Dissertations%20ve%20Theses> adresinden alındı
- Koç, S. (2013, Temmuz-Aralık). Bankaların karşılaştıkları riskleri. *Maliye Dergisi*(165), s. 275-297.
- Korkmaz, G. (2020). *Türev ürünlerin banka karlılığına etkisi: Türk bankacılık sektörü üzerine bir uygulama* (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Kurt, F. (2019). *İhracat firmalarında riskten korunma aracı olarak türev ürünlerin kullanımı ve muhasebeleştirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı

Nasibov, C. (2010). *Finansal türev ürünler ve banka bilançolarına etkileri* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi. <https://www.proquest.com/pagepdf/2956851691/Record/5D8590AA26FC4B2APQ/12?accountid=15793&source=type=Dissertations%20ve%20Theses> adresinden alındı

Oymacı, A. (1993). *Vadeli işlemler , opsiyon ve swap türkiye uygulaması* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=E_2xI3iukBc3ekqFM64FUQ&eno=E_2xI3iukBc3ekqFM64FUQ adresinden alındı

Öcal, T. (2022, Mayıs). *Bankacılıkta kredi riski yönetimi, kredi riski ölçüm modelleri ve Türkiye uygulaması* (Yüksek lisans). İstanbul Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı

Özel, Ö. (2010). *Türev ürünlerin bankalarda risk yönetimi amacıyla kullanımı ve muhasebeleştirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi . <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı

Özgün, A. D. (2022). Türkiye’de yeni bir para politikası aracı olarak swap işlemleri ve döviz piyasası üzerindeki etkinliği. *Kapanaltı Muhasebe Finans Ekonomi Dergisi*(1), s. 52-72.

Özhüsrev, F. (2010). *VOB (Vadeli İşlemler Piyasası) piyasanın işleyişi ve gelişimi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/46217.pdf> adresinden alındı

QNB Bank. (2017). *2017 Faaliyet Bank*. <https://www.qnbfinansbank.com/yatirimci-iliskileri/finansal-raporlar> adresinden alındı

QNB Bank. (2018). *2018 Faaliyet Raporu*. <https://www.qnbfinansbank.com/yatirimci-iliskileri/finansal-raporlar> adresinden alındı

- QNB Bank. (2019). *2019 Faaliyet Raporu*.
<https://www.qnbfinansbank.com/yatirimci-iliskileri/finansal-raporlar>
adresinden alındı
- QNB Bank. (2020). *2020 Faaliyet Raporu*.
<https://www.qnbfinansbank.com/yatirimci-iliskileri/finansal-raporlar>
adresinden alındı
- QNB Bank. (2021). *2021 Faaliyet Raporu*.
<https://www.qnbfinansbank.com/yatirimci-iliskileri/finansal-raporlar>
adresinden alındı
- QNB Bank. (2022). *2022 Faaliyet Raporu*.
<https://www.qnbfinansbank.com/yatirimci-iliskileri/finansal-raporlar>
adresinden alındı
- Roux, S. (2008, October). Measuring counterparty credit risk: An overview of the theory and practice. *University of Pretoria*.
- Sağlam , K., ve Kargın, K. (2023, Ağustos). VIX Endeksinin Borsa İstanbul üzerindeki oynaklık yayılım etkisinin ölçülmesi. *Yönetim ve Ekonomi*, 30, s. 493-494.
- Savaşman, S. A. (2010). *Kredi türevlerinin bankacılık sektöründeki kredi riskine etkisi üzerine bir analiz* (Yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- SPL. (2021, Haziran). *Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu*.
<https://spl.com.tr/sinav-calisma-notlari/>. adresinden alındı
- Şahin, S. (2011). *Bankacılıkta risk yönetimi ve operasyonel risk* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Şahin, Y. (2019). *Katılım bankacılığında türev ürünler* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı

- T.C. Ziraat Bankası. (2019). *2019 Faaliyet Raporu*. https://www.ziraatbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri-ZB/finansal-bilgiler/Documents/2019_entegre_faaliyet_raporu_46E51.pdf adresinden alındı
- T.C. Ziraat Bankası . (2017). *2017 Faaliyet Raporu*. 2017 Faaliyet Raporu: <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri-ZB/finansal-bilgiler/Documents/FaaliyetRaporu2017.pdf> adresinden alındı
- T.C. Ziraat Bankası . (2020). *2020 Faaliyet Raporu*. https://www.ziraatbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri-ZB/finansal-bilgiler/Documents/2019_entegre_faaliyet_raporu_46E51.pdf adresinden alındı
- T.C. Ziraat Bankası . (2022). *2022 Faaliyet Raporu*. https://www.ziraatbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri-ZB/finansal-bilgiler/Documents/2022_entegre_faaliyet_raporu.pdf adresinden alındı
- T.C. Ziraat Bankası. (2018). *2018 Faaliyet Raporu*. <https://ziraatbank.az/tr/faaliyet-raporlari> adresinden alındı
- T.C. Ziraat Bankası. (2021). *2021 Faaliyet Raporu*. <https://www.ziraatkatilim.com.tr/sites/default/files/inline-files/Ziraat%20Kat%C4%B1%C4%B1m%20Bankas%C4%B1%20A.%C5%9E.%202021%20Faaliyet%20Raporu.pdf> adresinden alındı
- TBB. (2022). *Aktif büyüklüklerine göre banka sıralaması 2022 yılı.*: https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/Aktif_Buyukluklerine_Gore_Banka_Siralamasi/6110 adresinden alındı
- Tecer, M. (1994, Mart). Hisse seneti atırımları ve risk. *Abme İdaresi Dergisi*, 27(1).
- Temel, H., ve Sadiye, O. (2007). Basel II kriterlerine göre ticari bankalarda kredi riski yönetiminin karşılaştırılmasına yönelik bir saha çalışması. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), s. 163–185.
- Teze, D. (2018). *Bankacılıkta türev ürünler ve döviz kuru riski arasındaki ilişki, 2008 krizi örneği* (Yüksek lisans). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=_J0GLIFK8e0OCRCGJ2kx0Qveno=ip4vOtbLxAVKe0ym4cHDlw adresinden alındı

Torun, S., ve Akkaya, S. (2020, Kasım). Türk bankacılık sektöründe türev ürünlerin kullanımı ve etkileri. *Bankacılar Dergisi*, 31(115), s. 38-49.

Tura, Ü., ve Kaya, F. (2022). Türev ürünlerin kullanımı ile bankaların kârlılık performansı arasındaki ilişkinin analizi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(84), s. 664 – 684,.

VakıfBank. (2017). 2017 Faaliyet Raporu. https://www.vakifbank.com.tr/interaktif_faaliyet_raporu/2018/tr/304/ adresinden alındı

VakıfBank. (2018). Faaliyet Raporu 2018. <https://www.vakifbank.com.tr/documents/yiliski/Vak%C4%B1fBank-2018-Y%C4%B1l%C4%B1-Faaliyet-Raporu.pdf> adresinden alındı

VakıfBank. (2019). Faaliyet Raporu 2019. <https://www.vakifbank.com.tr/finansal-bilgiler.aspx?pageID=2663> adresinden alındı

VakıfBank. (2020). 2020 Faaliyet Raporu. <https://www.vakifbank.com.tr/finansal-bilgiler.aspx?pageID=2663> adresinden alındı

VakıfBank. (2021). 2021 Faaliyet Raporu. <https://www.vakifbank.com.tr/finansal-bilgiler.aspx?pageID=2663> adresinden alındı

VakıfBank. (2022). 2022 Faaliyet Raporu. <https://www.vakifbank.com.tr/finansal-bilgiler.aspx?pageID=2663> adresinden alındı

Vural, R. N. (2007). *Türk bankacılık sisteminde operasyonel risk ve bir model* (Yüksek lisans Tezi) ProQuest veri tabanından erişildi. Marmara Üniversitesi. <https://www.proquest.com/docview/2572371456?pq-origsite=gscholarvefromopenview=truevesourcetype=Dissertations%20ve%20Theses> adresinden alındı

Yalçın, C. Ç. (2012). *Türk bankacılık sektöründe türev ürünler ve türev ürünlerin kullanımını etkileyen faktörler* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı

Yalçınkaya, J. (2005). *Türk bankacılık sisteminde faiz riskinin ölçülmesi ve yönetimi* (Yüksek lisans tezi) ProQuest veri tabanından erişildi. Anadolu Üniversitesi. <https://www.proquest.com/docview/2606872244/D97D2A6E58264E47PQ/1?%20Thesesveaccountid=15793vesourcetype=Dissertations%20> adresinden alındı

Yapı ve Kredi . (2018). *2018 Faaliyet Raporu*. <https://www.yapikrediinvestorrelations.com/tr/finansal-bilgiler/finansal-bilgiler-raporlari-yil-dokuman-liste/Faaliyet-Raporlari/298/0/0> adresinden alındı

Yapı ve Kredi. (2017). *2017 Faaliyet Raporu*. <https://www.yapikrediinvestorrelations.com/tr/finansal-bilgiler/finansal-bilgiler-raporlari-yil-dokuman-liste/Faaliyet-Raporlari/298/0/0> adresinden alındı

Yapı ve Kredi. (2019). *2019 Faaliyet Raporu*. <https://www.yapikrediinvestorrelations.com/tr/finansal-bilgiler/finansal-bilgiler-raporlari-yil-dokuman-liste/Faaliyet-Raporlari/298/0/0> adresinden alındı

Yapı ve Kredi. (2020). *2020 Faaliyet Raporları*. <https://www.yapikrediinvestorrelations.com/tr/finansal-bilgiler/finansal-bilgiler-raporlari-yil-dokuman-liste/Faaliyet-Raporlari/298/0/0> adresinden alındı

Yapı ve Kredi. (2021). *2021 Faaliyet raporu*. <https://www.yapikrediinvestorrelations.com/tr/finansal-bilgiler/finansal-bilgiler-raporlari-yil-dokuman-liste/Faaliyet-Raporlari/298/0/0> adresinden alındı

Yapı ve Kredi. (2022). *2022 Faaliyet Raporu*. <https://www.yapikrediinvestorrelations.com/tr/finansal-bilgiler/finansal-bilgiler-raporlari-yil-dokuman-liste/Faaliyet-Raporlari/298/0/0>

bilgiler-raporlari-yil-dokuman-liste/Faaliyet-Raporlari/298/0/0 adresinden alındı

Yavsaoğlu, M. (2002). *Kriz ortamında faiz riski yönetimi* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://www.proquest.com/docview/2606900705/D97D2A6E58264E47PQ/8?%20Thesesveaccountid=15793vesourcetype=Dissertations%20> adresinden alındı

Yenisu, E., Saygın, O., ve Tıraş, O. (2021). Bankaların türev ürün kullanımını belirleyen finansal ve makroekonomik faktörler. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(3), s. 530-544.

Yıldırım, S. (2011). *Türk bankacılık sektöründe kullanılan finansal türev araçlar ve 2008 küresel krizinde türev araçların rolü* (Yüksek lisans tez). Marmara Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı

Yıldırım, S., ve Akkaynak, B. (2019). Türev ürünlerin kullanım amaçları: Bist’de bir uygulama. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), s. 23-33.

Yılmaztürk, P. (2023, Eylül). *Bankalarda piyasa riski yönetimi ve bir anket çalışması* (Yüksek lisans tezi) ProQuest veri tabanından ulaşıldı. *Anadolu Üniversitesi*. <https://www.proquest.com/docview/2627705978?pq-origsite=gscholarvefromopenview=truevesourcetype=Dissertations%20ve%20Theses> adresinden alındı

Yurdabak, K. (2007). *Döviz vadeli işlem sözleşmeleri ve Türkiye* (Yüksek lisans). Marmara Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı

Zengin, S., ve Yüksel, S. (2016, Şubat). Likidite riskini etkileyen faktörler: Türk bankacılık sektörü üzerine bir inceleme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(29), s. 75-95.